

Серія II. — ЗАПИСКИ ЧСВВ — Секція I.
Series II. — ANALETTA OSVM — Sectio I.

ОРЕСТ Ф. КУПРАНЕЦЬ, ЧСВВ

ДУХОВНЕ ВОГНИЩЕ НА СКИТАЛЬЩИНІ

УКРАЇНСЬКА КАТОЛИЦЬКА ДУХОВНА СЕМІНАРІЯ
ГІРШБЕРГ — КУЛЕМБОРГ

РИМ — 1975 — ТОРОНТО

PP. BASILIANI — VIA S. GIOSAFAT, 8 (PIAZZA S. PRISCA)
00153 ROMA, ITALIA

Series II. - ANALECTA OSBM - ЗАПИСКИ ЧСВВ - Серія II.

SECTIO - I - SECTION

OPERA — WORKS

Vol. XXXII

OREST F. KUPRANEC, OSBM

A HEARTH AWAY FROM HOME
THE UKRAINIAN CATHOLIC THEOLOGICAL SEMINARY
IN HIRSCHBERG — CULEMBORG

ROME — 1975 — TORONTO

Серія II. — ЗАПИСКИ ЧСВВ — Секція I.
Series II. — ANALETTA OSBM — Sectio I.

ОРЕСТ Ф. КУПРАНЕЦЬ, ЧСВВ

ДУХОВНЕ ВОГНИЩЕ НА СКИТАЛЬЩИНІ

УКРАЇНСЬКА КАТОЛИЦЬКА ДУХОВНА СЕМІНАРІЯ
ПІРШБЕРГ — КУЛЕМБОРГ

РИМ — 1975 — ТОРОНТО

PP. BASILIANI — VIA S. GIOSAFAT, 8 (PIAZZA S. PRISCA)
00153 ROMA, ITALIA

Ч. 43/74

Можна друкувати.

Вінніпег, 10-го березня 1974

о. Віталій Підскальний, ЧСВВ
Протоігумен

Ч. 22/74

Дозволяється друкувати.

Торонто, 20-го березня 1974

† Ісидор, Єпископ

The Basilian Press — 286 Lisgar Street

Toronto, Ontario, Canada M6J 3C9

АРХИЄПИСКОПОВІ ІВАНОВІ БУЧКОВІ
Апостольському Візитаторові
Українців у Західній Європі
Ординарієві Духовної Семінарії

о. МІТРАТОВІ ВАСИЛЕВІ ЛАБИ
Співосновникові й першому та
Студійному Ректорові
Духовної Семінарії

о. МІТРАТОВІ ОЛЕКСАНДРОВІ МАЛИНОВСЬКОМУ
Апостольському Адміністраторові
Лемківщини й її Українізаторові
Ректорові Духовної Семінарії

о. МИКОЛІ ВОЯКОВСЬКОМУ
Заступникові Апостольського Візитатора
Українців у Німеччині
Оснóвникові Духовної Семінарії

присвячує —

Автор

ВІД ВИДАВНИЦТВА

Видавництво ОО. Василян, "Записки ЧСВВ", в своїй секції: "Праці", поміщує найновішу працю о. Ореста Купранця ЧСВВ, про "Українську Католицьку Духовну Семінарію на Скигальщині: Гіршберг-Кулемборг", як черговий їх випуск.

Справа духовного вишколу українського католицького клиру належить до загальної тематики "Записок ЧСВВ", які від 1924 р. "присвячені студіям з різних галузей церковного історіознавства європейського Сходу". Тому досі, головно в своїй другій серії (від 1949 р.), вони присвятили цій тематиці духовного вишколу духовенства такі свої "Праці", як: R. Holowackuj OSBM, *Seminarium Vlnense SS. Trinitatis (1601-1621)*, Romae 1957 і D. Blazejowskyj, *Ukrainian and Armenian Pontifical Seminary of Lviv (1665-1784)*, Rome 1974. Тепер на черзі новий камінчик у цій довгореченцевій мозаїці, не вчисляючи інших поменших припинків в інших секціях "Записок".

Хоч одною з головних засад цієї Секції "Праці" є подавати історично завершені висновки з деякої перспективи часу, яка історично заокруглює події і факти та дає певну сталість науковим висновкам, то однак ми дали хід праці о. О. Купранця з перспективи 25-ліття, коли ще живе більшість учасників і творців цієї події. Ми поступили так з уваги на документарний історичний характер цієї праці, хоча її висновки й оцінка не є ще остаточними й науково дефінітивними. Для цього треба ще довгої перспективи та повнішої, завершеної документації, яка сьогодні ще не можлива. Це зробить щойно майбутність, і в кращих обставинах.

Праця о. О. Купранця є однак уже сьогодні, і в такому виді, документальним історичним свідченням, і його хочемо записати для майбутности в наших "Записках". Думаємо також, що вона побудить іще живих авторів і сучасників подій дати свої спомини, pomoже розкрити нові джерела-архіви, сьогодні ще закриті з уваги на їх довірочність, pomoже очистити історичні факти від суб'єктивних поглядів і оцінок та подасть вихідну межу для майбутніх науковців-істориків до дальших шукань і студій. Її ілюстративний

матеріал, разом з біографічними позначками передасть майбутності духовні й матеріальні силуетки осіб, місць і подій, за що історія колись буде лише вдячна.

Автор праці визначає себе вдячним учнем цієї його "Альма матер", її провідникам і своїм товаришам і знайомим. А робить це свідомо, з перспективи 50-ліття свого життя й 25-ліття свого священницького служіння в Церкві, до якого він поклав тверді основи саме в цій Семінарії на Скитальщині (1924-1949-1974). А такий спосіб є найкращим і тривким відзначенням цих пропам'ятних життєвих дат Високопреподобного Автора. І приймаючи в довгу серію "праць" і його труд, Видавництво "Записки ЧСВВ", оцінюючи цей труд, бажає закарбувати ці життєві дати, з побажанням на довге, плідне й успішне майбуття.

І одним і другим о. Орест Купранець ЧСВВ, "*exigit momentum aere reverentius*" у Бога — Церкві — Спільноті — Народі.

Рим, 4 вересня 1974 р.

ВИДАВНИЦТВО ОО. ВАСИЛІЯН

ЗМІСТ

<i>Присяга</i>	5
<i>Від Видавництва</i>	7
<i>Зміст</i>	9
<i>Джерела й література</i>	11
<i>Передмова — Іван Мірчук</i>	17
<i>Українська Католицька Церква в Німеччині</i>	21
Організаційні старання	
Приміщення й адміністрація Духовної Семінарії в Німеччині	28
Перенесення Духовної Семінарії до Голяндії	35
Духовне життя	43
Студії в Духовній Семінарії	47
<i>Світлини осіб і з життя Духовної Семінарії</i>	49
Архієпископ Іван Бучко — Ординарій Духовної Семінарії	72
О. д-р Василь Лаба — ректор студій у Духовній Семінарії	76
О. мітрат Олександр Малиновський — ректор виховання й адміністрації	81
О. Микола Вояковський — основник Духовної Семінарії ..	84
Настоятелі й викладачі в Духовній Семінарії	87
Професори — священники	91
Світські професори в Духовній Семінарії	94
<i>Світлини з життя Духовної Семінарії</i>	97
Студенти — питомці	114
Студентське життя	120
Семінарійне видавництво	123
Семінарійні врочистості	126
Зовнішні виступи Семінарії	131

Відвідини церковних достойників	136
Вакації питомців	139
Голяндський "Апостолят З'єдинення"	142
Світлини осіб і з життя Духовної Семінарії	145
Післяслово Автора	162

ДОКУМЕНТИ ЧАСУ І РЕФЛЕКСИ ДОБИ

<i>Проф. Вадим Щербаківський, Лист до Автора</i>	167
<i>о. д-р Павло Баб'як, З Бамбергу до Гіршбергу</i>	171
<i>д-р Ярослав Рудницький, Гіршбергський академічний епізод</i>	175
<i>P. F. Wijnhoven, Memories of the Ukrainian Seminary in Culemborg</i>	178
<i>Discours de Msgr. Ivan Buchko</i>	181
<i>K., Een stukje Oekraïne in het hart van ons land</i>	183
<i>Василь Прийма, Угору піднесім серця!</i>	186
<i>Bro. Fulgentius, The Saint Louis Institute at Oudenbosch and the Ukrainian Seminary at Culemborg</i>	188
<i>English Resume</i>	194
<i>Покажчик імен і речей, зладив о. Гліб Кінах ЧСВВ</i>	197

ДЖЕРЕЛА Й ЛІТЕРАТУРА

I. Листи:

АНТОНОВИЧ, д-р Мирослав,

Кюлемборг, 16. 11. 1951 — до: о. О. Купранець ЧСВВ

" 10. 2. 1952 — "

АРХИЄПАРХІАЛЬНИЙ СЕКРЕТАРІАТ,

Мюнхен, 28. XII. 1948 — до: о. д-р Володимир Маланчук ЧНІ

БАВАРСЬКЕ ДЕРЖАВНЕ МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ Й КУЛЬТУ,

Мюнхен, 21. I. 1947 — до: Військове правління Баварії
(американське)

БАВАРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МІНІСТЕР ОСВІТИ Й КУЛЬТУ,

Мюнхен, 22. I. 1947 — до: Військове Правління Баварії, Відділ
Освіти й Релігійних Справ

БЛЯЙХРЕДЕР, баронеса Б. фон,

Гіршберг, 15. 8. 1956 — до: о. О. Купранець ЧСВВ

БУЧКО, Єпископ Іван,

Рим, 15. 5. 1946 — до: Апост. Візит. М. Вояковський

" 26. 11. 1946 " "

" 25. 4. 1947 " "

" 19. 5. 1947 " "

" 17. 8. 1947 " "

" 29. 12. 1947 " "

ВЕРГУН, о д-р Петро, Апостольський Візитатор Німеччини,

Берлін, 31. 12. 1942 — до: о. д-р В. Маланчук ЧНІ

" 1. 7. 1943 " "

ВІЙСЬКОВЕ ПРАВЛІННЯ БАВАРІЇ (американське),

ARO 170 AG 000. 3-MGBAE

11. 1. 1947 — до: Landrat, Weilheim

ВОЯКОВСЬКИЙ, о. Микола,

Мюнхен, 14. 4. 1946 — до: Єпископ Іван Бучко

" 27. 2. 1947 " "

" 10. 7. 1947 " "

" 5. 8. 1947 " "

" 8. 12. 1947 " "

" 16. 4. 1946 " "

"	28. 6. 1946	"	Конгрегація для Східньої Церкви
Бруклін,	24. 1. 1955	"	о. О. Купранець ЧСВВ
"	24. 2. 1955	"	"
Мюнхен,	11. 9. 1945	"	о. Михайло Левенець
"	20. 9. 1945	"	Єпископ Сімон Ляндесбергер,
"	7. 2. 1946	"	" /Пассав

ГЕНЕРАЛЬНИЙ ВІКАРІЙ ЄПАРХІЇ ПАССАВ,

Пассав, 29. 4. 1948 — до: о. д-р В. Маланчук ЧНІ

ГІРШБЕРГ-ПОДЕВІЛЬС, графиня Доротея фон,

Гіршберг, 10. 11. 1955 — до: о. О. Купранець ЧСВВ

" 4. 10. 1956 " "

ГОЛИНСЬКИЙ, о. прелат Петро,

Мюнхен, 28. 9. 1955 — до: о. О. Купранець ЧСВВ

" 3. 6. 1956 " "

" 8. 6. 1957 " "

ДЕ ВРІС, о. проф. д-р В., Т.І.,

Пуллах, 14. 1. 1949 — до: о. д-р В. Маланчук ЧНІ

ЄПИСКОП-ПОМІЧНИК АРХІЄПАРХІЇ МЮНХЕН-ФРАЙЗІНГ,

Мюнхен, 29. 12. 1948 — до: о. д-р В. Маланчук ЧНІ

КОНГРЕГАЦІЯ ДЛЯ СХІДНЬОЇ ЦЕРКВИ,

Рим, 11. 5. 1946 — до: о. М. Вояковський

" 29. 5. 1947 " "

" 4. 11. 1947 " "

" 12. 4. 1951 " "

ЛЕВЕНЕЦЬ, о. Михайло,

Париж, 28. 5. 1954 — до: о. О. Купранець ЧСВВ

ЛИПСЬКИЙ, о. д-р Богдан,

Күлемборг, 15. 2. 1951 — до: о. О. Купранець ЧСВВ

" 27. 3. 1951 " "

" 18. 4. 1951 " "

ЛЯНДЕСБЕРГЕР, Єпископ Сімон,

Пассав, 11. 9. 1945 — до: о. М. Вояковський

МАЛАНЧУК, о. д-р Володимир, ЧНІ,

Күлемборг, 22. 4. 1948 — до: о. д-р Г. Бухвізер, генеральний вікарій Кард. М. Фавльгабера

" 2. 4. 1948 " Єпископ Іван Бучко

" 15. 4. 1948 " о. М. Вояковський

" 23. 4. 1948 " о. прелат Й. Гаршінг

" 21. 4. 1949 " "

" 15. 4. 1948 " о. проф. Ц. Цеттерс

Гіршберг, 3. 3. 1948 " Єп. Іван Нойгойзлер

Күлемборг, 16. 4. 1948 " Провінціял ЧНІ, Голандія

" 25. 5. 1948 " "

Гіршберг,	21.	7.	1947	"	Кардинал М. Фавльгабер
Күлемборг,	5.	7.	1947	"	"
"	26.	9.	1948	"	"
"	19.	12.	1948	"	"
"	2.	3.	1949	"	"
"	13.	4.	1949	"	"
Йорктон,	10.	2.	1955	"	о. О. Купранець ЧСВВ
"	8.	9.	1955	"	"

МАЛИНОВСЬКИЙ, о. Мітрат Олександр,
 Лондон, 8. 9. 1951 — до: о. О. Купранець ЧСВВ
 " 27. 9. 1952 " "
 " 24. 10. 1953 " "
 " 4. 2. 1955 " "
 " 12. 4. 1956 " "

МЮНХ, Єпископ Альойзій, Секретаріят Стану Його Святости,
 III. Понтифікальна Місія, Шеф Понтифікальної Місії,
 Кронберг, 16. 12. 1946 — до: о. М. Вояковський
 " 13. 2. 1948 " "

НОЙГОЙЗЛЕР, Єпископ Іван,
 Мюнхен, 30. 12. 1948 " о. д-р В. Маланчук ЧСВВ

СМІТ, о. монс. Антоній,
 Сустдейк, 16. 5. 1952 — до: о. О. Купранець ЧСВВ
 " 19. 1. 1953 " "
 " 14. 1. 1953 " "
 " 19. 8. 1955 " "
 " 3. 1. 1959 " "
 " 19. 3. 1959 " "

ЩЕРБАКІВСЬКИЙ, проф. Вадим
 Лондон, 21. 3. 1956 " о. О. Купранець ЧСВВ

II. Інші архівні матеріали:

БУЧКО, Єпископ Іван, **Щоденник**, 1946-48

ВОЯКОВСЬКИЙ, о. Микола, **Автобіографія**, 1956

ВОЯКОВСЬКИЙ, о. Микола, **Щоденник**, 1945-48

ІНДЕКС ВИКЛАДІВ У ДУХОВНІЙ СЕМІНАРІЇ, Гіршбер-
 Күлемборг, 1946-50

КУПРАНЕЦЬ, о. Орест Ф., ЧСВВ, **Щоденник**, 1945-50

ЛАБА, о. мітрат Василь, **Автобіографічні дані**, 1956

ЛАБА, о. мітрат Василь, Річні Звіти ректора Студій Духовної Семінарії для Апостольської Візитатури й Свщ. Конгрегації для Східньої Церкви, 1946-50.

МАЛАНЧУК, о. д-р Володимир ЧНІ, Звіт для преси з 30. IX. 1947, приготовлений, але не опублікований

МАЛИНОВСЬКИЙ, о. мітрат Олександр, Автобіографічні дані, 1956

МАЛИНОВСЬКИЙ, о. мітрат Олександр, Річні Звіти ректора Духовної Семінарії для Апостольської Візитатури, 1946-50.

III. Література:

ВЕЛИКИЙ, о. д-р А. Г., ЧСВВ, Слідами Апостола Народів Павла, "Архипастир Скитальців — Преосвященний Кир Іван Бучко, Рим-Париж, 1950, ст. 31-60.

Г. (РИНЬОХ), о. І.(ван), Над свіжою могилою на чужині, В пам'ять отця мітрата Олександра Малиновського, Сучасна Україна, Мюнхен, 7. I. 1958.

(ДЗВОНИК, о. Данило), Голяндське "Апостольство З'єднання", Голос Христов Чоловіколюбця, Лювен, Бельгія, 1974, ч. 6, ст. 30-35.

ДОРОШ, о. Лев, Спогади мого життя, рукопис, Балтимор, Листопад-грудень, 1957.

ДЖ. О. 20-ліття Візантійського Хору в Уг্রেхті, Екран, Чикаго, 1971, ст. 16-21.

Енциклопедія Українознавства, НТШ, Гаслова Частина, Париж-Нью Йорк.

КУПРАНЕЦЬ, о. О., ЧСВВ, Різдво в Духовній Семінарії в Кулемборгу, Світло, Торонто, 1955, ч. 1, ст. 39.

КУПРАНЕЦЬ, о. О., ЧСВВ, Великий наш світоч, Світло, Торонто, 1958, ст. 22-23.

КУПРАНЕЦЬ, о. О., ЧСВВ, Архiepіскоп Іван Бучко — Народолубець і Мойсей Скитальчини, Світло, Торонто, 1965, ст. 207-208.

КУРПІТА, Теодор, Душпастирська обслуга Українців — католиків у Німеччині, Народний Календар на Рік Божий 1949, Париж, 1949.

ЛАБА, о. Василь, Українська Греко-католицька Духовна Семінарія на чужині, Сьогодні й Минувле, НТШ, Мюнхен-Нью Йорк, 1948, ст. 63-66, 1949, ст. 84-85.

- ЛАБА, о. Василь, Пам'яті щирого Друга—о. О. Малиновського, Світло, Торонто, 1958, ст. 17-18.**
- ЛАБА, о. д-р Василь, "Права рука" Митрополита Андрея Шептицького -- Владика Іван Бучко, В "Архипастир Скитальців", Рим-Париж, 1950, ст. 7-29.**
- ЛЕВИЦЬКИЙ, Д., Бл. Пам. Всесвітліший Отець Мітраг і Прелат Олександр Малиновський, "Українська Думка", Лондон, 1957, ч. 48.**
- ЛУЖНИЦЬКИЙ, Григор, Українська Церква між Сходом і Заходом, Філадельфія, 1954.**
- МАЛАНЦУК, о. д-р Володимир, ЧНІ, Українська Греко-католицька Семінарія в Голляндії, Голос Христа Чоловіколюбця, Лювен, 1948, ч. 3, ст. 5-10.**
- Моя зустріч з о. Мітрагом О. Малиновським в УПА, "Українська Думка", Лондон, 1957, ч. 48.**
- На фронті з'єднання Церков, Християнський Голос, Мюнхен, 1952, ч. 10.**
- Семінарійні Вісті, Гіршберг, 1946, чч. 1-12.**
- Урядовий Вісник Апостольського Візитатора, Мюнхен-Пазінг, 1945-48.**
- Шематизм Духовенства Львівської Архиепархії, Львів, 1938.**
- Шематизм Духовенства Української Католицької Церкви в Німеччині, Мюнхен, 1947.**
- ЩЕРБАКІВСЬКИЙ, проф. Вадим, Тридцятиліття УВУ, Українська Думка, Лондон, 1952, ч. 30.**
- Annuario Pontificio, Citta del Vaticano, 1974.**
- BOROMEUSZ, o., kapucyn, Holandia dla dzieła Unii, Oriens, Warszawa, 1938, p. 53 54.**
- Dankbrief van de Oekraïense Priester Franko Kupranec, De Klaroen, Institut St. Louis, Oudenbosch, 1949, No. 3, p. 45-46.**
- Het Concert van de Oekraïners, De Klaroen, Institut St. Louis, Oudenbosch, 1949, No. 2, p. 31-32.**
- K., Een stukje Oekraïne in het haart van ons land, Katholieke Illustratie, Utrecht, 1948, No. 18.**
- Plechtige Sessie, Oekraïns Katholiek Priester-Seminarie, Culemborg, 1948.**
- Rome — reis, De Klaroen, Institut St. Louis, Oudenbosch, 1949, No. 2, p. 39.**

ПЕРЕДМОВА

Українська культура закріплена майже в цілості в житті Української Церкви, яка завжди вела провід у духовному бутті Нації. Без огляду на те, який період культурного розвитку нашого народу будемо розглядати, в кожному історичному моменті можемо ствердити факт, що керуючі рушійні чинники цього розвитку мали свої вихідні позиції в межах Церкви, яка давала їм відповідні засоби для сповнення їхніх завдань.

Високий рівень культурних досягнень у Київській Державі був тільки вислідом тих духовних впливів, які прийшли з Візантії з прийняттям християнства. Про це не може бути ніяких сумнівів. Так само в часи татарської неволі, чи пізніше — у межах польської держави — Церква є самотнім осередком усього культурного життя народу. Острозька Академія з її короткотривалою, але доволі плідною діяльністю, була впливом церковно-релігійних настроїв.

Про значення Київської Академії, якої ціле існування завершилося в обороні церковних інтересів, для духовного буття життя не тільки українського народу, але також і цілої Східної Європи, існує така багата література, що не приходитьсь подавати нових доказів для підкріплення цього твердження. Культурне значення цієї висової школи не тратить сили на просторі століть і залишається дійсним майже до наших часів, що признають без застережень навіть чужі представники наук.

На доказ цього один приклад з дійсного життя. Коли в 1929 році проф. Вадим Щербаківський і я брали участь у міжнародньому конгресі для історії й філософії релігії в Лонді, Швеція, познайомився з нами декан богословського факультету в Софії, Болгарія, який з гордістю розказував не тільки нам Українцям, але також і іншим членам конгресу, що він свої богословські студії доповнював у Київській Духовній Академії, наслідниці Могилянської Колегії.

На західних Українських Землях це явище повторюється в зменшеній мірі, хоч з однаковим насиленням. Ціле відродження в Галичині ХІХ-го сторіччя годі подумати без ініціативи й активної співучасті греко-католицького духовенства. Те саме відноситься і до Карпатської України, яка на переломі

XVIII-го і XIX-го сторіч дала, порівнююче, багато представників культурного життя, а вони у великій мірі або були представниками Церкви, або стояли до неї в дуже близькому відношенні.

Це співвідношення української культури та Української Церкви залишилося актуальним по сьогоднішній день, чого доказом одна подія, може мало відома в історії Духовної Семінарії, що розпочала свою діяльність у Гіршбергу, Німеччина, а скінчила в Кулемборгу, Голяндія. Не знаю, чи цей момент закріплений в історичному розгляді цієї установи. На кожний випадок він заслуговує, щоб його зокрема підкреслити.

Ще перед відновленням діяльності Українського Вільного Університету чи Українського Технічно-Господарського Інституту, чи перед створенням Високої Економічної Школи на Баварському ґрунті — виринула думка організації Духовної Семінарії для вишколу потрібних кадрів нашого духовенства.

Коли при кінці 1945 року я приїхав на постійний побут до Мюнхену та знайшов собі, хоч дуже мізерне, але власне помешкання (як німецький громадянин в очах тодішнього нашого суспільства "чорна вівця",¹⁾ для якої не було місця в таборах організації УНРРА), зголосився я в Мюнхені-Пазінгу в тодішнього правлячого заступника Апостольського Візитатора — о. М. Вояковського, з яким я мав нагоду познайомитися кілька тижнів раніше, підчас його відвідин у Байройті. Маю враження, що вже підчас тієї першої зустрічі в липні 1945 року о. Вояковський видвигнув думку про створення Духовної Семінарії. Більш конкретні форми прибрала ця думка в Мюнхені підчас моєї візити в Апостольській Візитатурі, яка дала

¹⁾ "Чорна вівця"—покійний проф. Мірчук не мав права на статус "ДП", тобто т. зв. "переміщених осіб", будучи німецьким громадянином.

Проф. д-р Іван Мірчук (1891-1861) родом із Стрия, визначний наш філософ і історик української культури та громадянський діяч, закінчив 1914 року Віденський університет. Від 1919 р. перебував на еміграції в Відні, Празі, Берліні й Мюнхені, де й помер. Від 1921 р. доцент, а від 1926 р. професор і від 1946 р. ректор Українського Вільного Університету. Професор і директор Українського Наукового Інституту в Берліні в 1930-45 роках. Член численних українських і чужих наукових установ, у тому НТШ, Баварської Академії Наук й інших. У своїх працях з ділянки філософії висвітлював український світогляд і духовість, у яких знаходив синтезу Сходу й Заходу. (Енциклопедія Українознавства, Словникова частина, ст. 1583).

Цю "Передмову" на прохання о. О. Купранця написав проф. І. Мірчук коротко перед своєю смертю.

мені доручення поробити перші кроки в цьому напрямі у Міністерстві Освіти, а саме у Відділі для церковних справ, на чолі якого стояв тоді державний радник д-р Еммет.

Я взявся за цю справу тому, що від самого початку мого перебування в Мюнхені, міг нав'язати близькі взаємини з головними фігурами цього Міністерства. Хоч становище німецького громадянства та його офіційних кол було, після розгрому держави Гітлера, дуже тяжке, може навіть безвиглядне, все ж таки я виходив із заложення, що німецький нарід зі своїми організаційними здібностями й працьовитістю зуміє перебороти всі, хоч би і найбільші труднощі, та стане по деякому часі паном на своїй землі. І тому ми, Українці, яких доля у великій більшості викинула на німецький терен, мусіли знайти, помимо всяких попередніх дуже прикрих, часами навіть трагічних переживань, спільну мову з дійсними, хоч зразу переможцями непризнаваними, панамі цієї землі. Під впливом таких міркувань я розпочав від першого дня мого побуту на Баварській території шукати зв'язків з тими урядовими чинниками, які могли мати вплив на розвиток нашого культурного й наукового життя.

Першу візиту склав я тодішньому ректорові Мюнхенського Університету, тайному радникові проф. Ремові, який очолював тоді також Баварську Академію наук. Цій визначній індивідуальності не тільки вдячний я за те, що після відкриття діяльності Німецького Університету в Мюнхені наша молодь могла у великій кількості продовжувати перервані війною студії на тих факультетах, які не були заступлені в Українському Університеті, але вдячний я йому теж за ті поради, якими він мене направляв до різних видатних осіб. Таким способом я познайомився з головними референтами в Міністерстві Освіти, як нпр. з тайним радником проф. Демолем, керівником високошкільного відділу, з міністеріяльним радником д-ром Маєром, якому були підпорядковані всі самостійні наукові інститути, в тому числі й Український Науковий Інститут, що в повному персональному складі перенісся з Берліну до Мюнхену, з державним радником Емметом, міністеріяльним радником Зайлером, пізнішим референтом Українського Вільного Університету, та іншими.

З огляду на ці мої знайомства дістав я доручення від правлячого заступника Апостольського Візитатора — о. М. Вояковського поробити разом з о. Михайлом Левенцем перші кроки в Міністерстві Освіти. Ми відбули декілька конференцій з радником Емметом, у якого ми знайшли повне зрозуміння наших плянів і запевнення, що з німецького боку не тільки не буде ніяких перешкод, а навпаки, повна підтримка для їх здій-

снення. Однак у даний момент, німецькі чинники не мали в усіх цих справах майже ніякого голосу, бо все залежало від американського військового правління, яке мало всякі повноважності, діяло на власну руку і не дуже прислухувалося піддачам з німецького боку. Він обіцяв підняти цю справу перед американськими чинниками, але з другого боку порадив нам звернутися безпосередньо до американської влади.

Ті перші старання не увінчалися тоді ще бажаним успіхом, бо заснування Духовної Семінарії вдалося зреалізувати о. М. Вояковському щойно пізніше, при допомозі міжнародної організації УНРРА, яка подбала не тільки про чудове приміщення для цієї установи, але також і про її матеріальне забезпечення. Однак до тих заходів не мав я ніякого відношення, і тому залишаю обговорення тих справ іншому докладчикові. Додатково хочу сказати, що ще в 1945 році мав я розмову з о. проф. д-ром Василем Лабою, майбутнім ректором Духовної Семінарії, та о. проф. д-ром Володимиром Маланчуком ЧНІ, у справі її організації. У мене є теж номінаційний декрет Апостольської Візитатури на професора в Духовній Семінарії, датований днем 1-го березня 1946 року. Вважаю за доцільне поділитися з українським громадянством тими маловідомими фактами на доказ, що також у тому критичному моменті нашої новішої історії — наша Церква — одна з перших виступила з ініціативою організації власного духовного життя і підготування нових кадрів працівників на церковному та громадянському полях.

Проф. д-р Іван Мірчук

ректор

Українського Вільного Університету

Мюнхен, Німеччина

УКРАЇНСЬКА КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА В НІМЕЧЧИНІ

Церковне життя Українців-католиків у Німеччині сягає своїми початками першого десятиліття нашого сторіччя, в якому почалася організована духовна обслуга розкинутих по цій території Німеччини Українців-католиків. Зразу — за стараннями Митрополита Андрія Шептицького — ця обслуга мала радше принагідно-місійний характер, бо поодинокі душпастирі, що виїздили до Німеччини, з яких треба відмітити в першій мірі о. Микиту Будку (пізнішого першого українського католицького єпископа в Канаді) та о. Олексу Базюка, які клали не тільки основи під майбутню Апостольську Візитатуру чи Апостольську Екзархію Українців-католиків у Німеччині, але теж, і то передовсім, були ангелами-вістунами Матері-Церкви в Україні, що бажала своїм розкиненням на чужині дітям дати духовну радість і поміч у їх щоденному житті, наповненому гіркою відірваністю від рідного пня.

Від 1920 року починається вже масовий приплив Українців-католиків, зокрема політичної еміграції, до Німеччини, так що число наших вірних постійно збільшується, як теж і творяться поодинокі осередки душпастирства, які водночас сповняють теж ролю наших культурно-освітніх станиць, що не дають забути про своє рідне, а при тому, і то головно, зберігають у наших переселенців здоровий моральний рівень.

Першим постійним українсько-католицьким душпастирем у Німеччині від 1927 року був іменований о. д-р Петро Вергун, пізніший Апостольський Візитатор з правами Апостольського Адміністратора від 1940 року, якого урядовим осідком був столичний Берлін. Його вельми широка діяльність і ревно праця була перервана приходом до Берліна большевиків, звідки, після арештування його в 1945 році він був ними вивезений у глибину ССР, де й помер ісповідницькою смертю Христового Борця.²⁾

²⁾ Енциклопедія Українознавства, Словникова частина, ст. 230.

Велику роль в організаційному житті Української Католицької Церкви в Німеччині, зокрема ж у Баварії, відіграв о. д-р Володимир Маланчук ЧНІ, який на основі порозуміння Мюнхенського Римо-католицького Архиепископського Ординаріяту та Баварського Міністерства Культу з дня 15. X. 1940 року був іменованим душпастирем для Українців-католиків у Мюнхені. З днем 15. VI. 1941 року Апостольський Візитатор — о. монс. Петро Вергун поширив душпастирську округу о. В. Маланчука на латинські німецькі епархії Мюнхен-Фрайзінг і Пассав, а від 1943 року, замість території епархії Пассав, приділено йому територію, що покривалася з територією Апостольської Адміністрації Інсбруку. В 1942 році о. монс. П. Вергун іменував о. В. Маланчука епархіяльним радником, а в 1943 році духовним радником і деканом південного деканату.³⁾

З уваги на те, що о. монс. П. Вергун, як правний настоятель нашої Церкви в Німеччині, не мав можливості — через окупацію большевиками Берліна — діяти на інших теренах Німеччини, які окупували західні альянти, то — в порозумінні з Архиепископом Орсеніо, Папським Нунцієм на Німеччину, — іменував своїм правним заступником о. Миколу Вояковського, одного з найближчих своїх співробітників, керувати церковним життям Українців-католиків у Західній Німеччині, де знайшлися сотні тисяч українських скитальців.⁴⁾ Серед емігрантської української спільноти було тоді поверх дві сотки українських католицьких священників.⁵⁾

Знайшовшись у скитальчих таборах або живучи в різних місцевостях німецького загалу, українська спільнота відразу взялася — відповідно до обставин — організувати своє національно-громадянське життя в усіх можливих ділянках, хоч

³⁾ Пресовий Звіт із дня 30. IX. 1947, ст. 1-3, Архів о. дра В. Маланчука ЧНІ (тепер Владика Володимира Маланчука в Парижі).

Листи Апостольського Візитатора Петра Вергуна, Берлін, 31. XII 1942 і 1. VII. 1943, до о. д-ра Володимира Маланчука ЧНІ.

Лист від Архиепископського Секретаріяту, Мюнхен, 28. VII. 1948, до о. д-ра Володимира Маланчука ЧНІ.

ТЕОДОР КУРПІТА, Душпастирська обслуга українців-католиків у Німеччині, Народний Календар на Рік Божий 1949, Париж, ст. 136-148.

⁴⁾ Сьогочасне й Минуле, I. 1948, ст. 62, 66, 71.

Тамже, 1-2, 1949, ст. 46 і 49.

Д-Р ГРИГОР ЛУЖНИЦЬКИЙ, Українська Церква між Сходом і Заходом, Філадельфія, 1954, ст. 595-598.

⁵⁾ Пор. Шематизм Духовенства Української Католицької Церкви в Німеччині, Мюнхен-Пазінг, 1947.

самі обставини не завжди були до того сприятливі. У змагу творчої праці посеред української еміграційної спільноти не залишилася позаду й Українська Католицька Церква, яка, можна сказати, займала в нашому еміграційному житті чільне і провідне місце, маючи вже за собою великий досвід на німецькому терені.

Завдання о. М. Вояковського в уряді правлячого заступника Апостольського Візитатора не було легке, особливо ж, коли мова про організування душпастирства в таборах поселення наших скитальців, що були розкинені по всій Німеччині, яка була тоді під трьома різними окупаційними альянтськими владами, що часто утруднювали справу. Також не було легко о. В. Вояковському на тому пості виконувати свій відповідальний уряд, бо, хоч мав юрисдикцію Апостольського Візитатора, але не мав єпископського сану, що спричинювало йому багато труднощів, зокрема збоку захитаного вцерковній дисципліні духовенства.

Дивлячися з перспективи часу, і знаючи докладно різні обставини, які панували серед української еміграційної спільноти в Німеччині, треба з повною щирістю й відвертістю признати о. М. Вояковському, що він доконав у тому часі великого діла, як теж і подивляти його відвагу: прийняти на себе такий високо відповідальний і незвичайно важкий обов'язок, яким безсумнівно був провід Церкви в тодішню хвилину.

Не зважаючи на всі труднощі, що їх приносило щоденне життя, о. М. Вояковський задумав оснувати Духовну Семінарію, в якій виховувався б новий священничий доріст у душі свого українсько-католицького обряду, щоб можна було заспокоювати новими священиками потреби еміграції, як теж і на всякий випадок мати деяке число молодих Христових ідеалістів для майбутньої місійної праці на просторах Українських Землях. Цей далекосяглий погляд і підхід о. М. Вояковського деякі круги нашого громадянства, а навіть дехто й із духовенства, осуджували й уважали безглуздя, мовляв, пощо творити на еміграції Духовну Семінарію, коли можна зачекати до моменту, коли скитальці знайдуться вже на якомусь сталому терені, скажімо, в Америці чи Канаді. Та однак — як показало само життя — ідея була добра й уповні така, що заслуговує належного признання. Правильність думки о. Вояковського підсилював факт, що в Німеччині було доволі багато колишніх питомців із — передовсім галицьких, — українсько-католицьких духовних заведень, які в більшості жили в таборах, не маючи змоги продовжувати свої богословські студії, а тільки декілька з них вступило до німецьких католицьких заве-

день у Бамбергу, Падерборні й Інсбруку.⁶⁾ Так само зовсім певно можна було числити й на те, що до Духовної Семинарії зголоситься теж і деяке число нових кандидатів, що бажають поступити у священничий сан.

⁶⁾ Питомці, що студіювали в Падерборні, дісталися туди тому, що Верховний Архієпископ Йосиф Сліпий мав там давніх добрих приятелів. Теж під час війни у Відні зорганізувався український богословський курс при віденському університеті головню задики о. д-рові Й. Касперові.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ СТАРАННЯ

Приступаючи до здійснення плану оснування Духовної Семінарії в Німеччині о. М. Вояковський через своїх душпастирів провів осінню 1945 року реєстрацію студентів богословія, які були під ту пору в Західній Німеччині. Реєстрація виявила, що є близько 80 студентів-питомців, які не мають ще закінчених богословських студій або не мають іще свячень.⁷⁾

Проведений конкурс на прийняття нових студентів дав теж позитивний вислід, бо опісля на перший рік богословських студій прибуло до Духовної Семінарії в Гіршбергу 41 кандидатів, що на тодішні еміграційні відносини було більше ніж надзвичайним осягом.⁸⁾ Правда, що значна частина в ході студій залишила Семінарію або була ректором видалена.

Справу організації й оформлення Духовної Семінарії доручив о. М. Вояковський о. мітратові Василеві Лабі, фактично самотньому на еміграції дійсному академічному професорові св. Богословія, як теж загально-відомому нашому вченому та народньо-громадянському діячеві. Вже саме ім'я о. В. Лаби, якого о. М. Вояковський іменував ректором Семінарії, запевняло успіх справи й повагу для нової духовної установи.⁹⁾ З уваги на те, що праця при організуванні такої установи не була легка, а при тому вимагала багато труду, навіть фізичного, що для о. В. Лаби було за тяжке, зокрема ж тому, що мусів працювати над обробленням студійного плану та зайнятися підшукуванням відповідних викладачів, о. М. Вояковський доручив колишньому настоятелю та викладачеві Малої Семі-

⁷⁾ Лист Апостольського Візитатора М. Вояковського, Мюнхен, 20. IX. 1945, до Єпископа Сімона Ляндесбергера в Пассав.

о. ВАСИЛЬ ПАБА, **Українська Греко-католицька Духовна Семінарія на чужині. Сьогочасне й Минуле**, НТШ, Мюнхен — Нью Йорк, 1948, ст. 63.

⁸⁾ **Урядовий Вісник Апостольської Візитатури**, Мюнхен, 1945, ч. 12, ст. 14, точка 23, Тамже, 1946, ч. 2, ст. 10 і ч. 7, ст. 7.

⁹⁾ Тамже, 1945, ч. 12, точка 26.

нарії у Львові, о. Михайлові Левенцеві, допомагати о. В. Лабі в організуванні Духовної Семінарії.¹⁰⁾ Маючи всі потрібні повноважності від Апостольської Візитатури, як віцеректор, із своєї природи меткий і совісний у виконванні дорученого діла, з ентузіазмом зайнявся справою, чим відтяжив у праці о. В. Лабу.¹¹⁾

Почалися старання за приміщенням, як першою передумовиною існування Духовної Семінарії. Першим кроком у цій справі були заходи Апостольського Візитатора в Американському Військовому Управлінні, які однак не дали бажаного вислідку. З уваги на те, о. М. Вояковський звернувся листом до латинського єпископа в Пассав, Преосв. Сімона Ляндесбергера, зверхника Східного Інституту ім. св. Андрія в Мюнхені, з проською допомогти влаштувати Українську Католицьку Духовну Семінарію в Німеччині.¹²⁾ У своєму листі просить о. М. Вояковський винаймати приміщення Інституту для вжитку плянованої Духовної Семінарії, щоб негайно можна було розпочати навчання. Єпископ Ляндесбергер заявив свою готовість, як тогочасний представник "Унію Католика" на Німеччину, допомогти цій важливій справі, однак виразно зазначив: якщо місцевий ординарій — Кардинал М. Фавльгабер, архієпископ Фрайзінгу, на це погодиться, бо він з початком війни замкнув цей Інститут.¹³⁾ На основі тієї відповіді єпископа Ляндесбергера о. М. Вояковський звернувся до Кардинала Фавльгабера. Однак з різних причин, яких висвітлення належить майбутньому історикові, о. М. Вояковський не міг нав'язати ні особистого зв'язку-контакту з Кардиналом Фавльгабером, ні навіть не одержав ніколи відповіді на свого листа в справі Семінарії.

Коли мова про Кардинала М. Фавльгабера, то треба тут для повноти образу зазначити, що між іншим Кардинал М. Фавльгабер задумував зовсім задовільно розв'язати, як на ті часи, проблему Української Католицької Церкви взагалі, а тим самим подбати і про Духовну Семінарію й фінансове забезпечення нашого духовенства нарівні з німецьким. Кардинал Фавльгабер хотів нашу справу обговорити на Краєвій Єпископській Конференції в Фульді та запросив був навіть на ту Кон-

¹⁰⁾ Там же.

¹¹⁾ Посвідка від Апостольського Візитатора, Мюнхен, 11. IX. 1945, ч. 436/45.

¹²⁾ Лист Апостольського Візитатора, Мюнхен, 20. IX. 1945, до Єпископа Сімона Ляндесбергера в Пассав.

¹³⁾ Лист Єпископа Сімона Ляндесбергера, Пассав, 28. IX. 1945, до Апост. Візитатора М. Вояковського.

ференцію представників нашої Церкви в Німеччині. Однак з різних причин вийшло інакше, хоч може було б краще, коли був би здійснений плян Кардинала Фавльгабера.¹⁴⁾

Не знайшовши реальної підтримки своїх плянів у німецької латинської Ієрархії, о. М. Вояковський доручив о. М. Левенцеві розпочати пертрактації з УНРРА-ою.¹⁵⁾ У розмірно скорому часі і без великих труднощів дирекція УНРРА-и в Мурнаві, південна Баварія, погодилася віддати в користування Духовної Семінарії замок Гіршберг ам Гарзе біля Вайльгайму, як теж і взяти на себе зовнішню відповідальність за Духовну Семінарію, беручи в свою опіку персональний склад Семінарії, забезпечуючи його правно й матеріально, що було необхідним у тому часі з уваги на еміграційні можливості в майбутньому, як теж і тому, що УНРРА давала даром американські військові харчі, які вистачали для правильного прохарчування, зокрема ж при спільній господарці.¹⁶⁾

Саме в тому часі, коли переговори з УНРРА-ю добігали успішного кінця, архієпископ Падерборну зробив доволі догідне пропозиція, а саме, що він погоджується прийняти, примістити й удержувати шістдесятку українсько-католицьких студентів у Місійному Домі св. Франциска Ксаверія в Бад Дрібург біля Падерборну. Однак з уваги на те, що в міжчасі УНРРА дала повну свою згоду на вдержування Духовної Семінарії, складено через о. І. Петерса, студита, який і предкладав пропозицію Падерборнського Архієпископа, подяку за ввічливість із вьясненням причин, чому з пропозиції не користається.¹⁷⁾ Нема сумніву, що пропозиція Архієпископа була гарна й добра, але мала вона теж і свої від'ємні сторінки, передовсім те, що наша Духовна Семінарія була б не була самостійним українсько-католицьким богословським заведенням, але тільки автономною частиною німецької латинської богословської інституції.

¹⁴⁾ Лист о. протоігумена Володимира Маланчука, Йорктон, 11. IV. 1956, до о. О. Купранця.

¹⁵⁾ Лист Апост. Візитатора М. Вояковського, Мюнхен, 7. II. 1946, до Єпископа Сімона Ляндесбергера.

¹⁶⁾ о. Р. ГАБА, нав. тв., ст. 64.

¹⁷⁾ Тамже.

ПРИМІЩЕННЯ Й АДМІНІСТРАЦІЯ ДУХОВНОЇ СЕМІНАРІЇ В НІМЕЧЧИНІ

Першим приміщенням Духовної Семінарії на скитальщині був замок Гіршберг ам Гарзе, віддалений 7 кілометрів від Вайльгайму в південній Баварії. Положення замку, — хоч було просто вимріяне, бо на горбі, посеред лісів, із трьома озерами, чудовим повітрям, — мало свої невігоди, зокрема ж комунікаційні. Сам замок і довколишні поля й ліси були власністю родини графів Гіршберг-Подевільс, які проживали тоді в колишній лісничівці. Замок був збудований у 1908-1910 роках. Довгий час рентувала його баронеса Б. фон Бляйхредер, що була близько знайома з покійним гетьманом Павлом Скоропадським, який мав бувати на відвідинах у замку.¹⁸⁾ 1943 року Гітлер вивласнив цей замок для державних цілей, як один із гарних і нових замків у Німеччині.

Замок Гіршберг займає визначне місце не тільки в історії української еміграції в Німеччині, але також і в історії II-ої світової війни, бо в ньому Гітлер примістив родину "дуче" Муссоліні та графа Чіано, як теж у замку переховувався сам Муссоліні після його висвободження з рук ген. Бадоліо. Опісля проживав у ньому разом з родиною мадярський королівський регент адмірал Микола Горті до травня 1945 року, коли то замок перебрала американська армія на відпочинковий дім, з якого між іншим Американці вартували українських полонених вояків і старшин І. УД-УНА в селі Еберфінг біля Вайльгайму.¹⁹⁾ Американці, займаючи для себе замок, залишили в замку колишню прибічну службу регента Горті, Мадярів-військовиків, які по відході Американців із замку осталися там далі, щоб вести семінарійне господарство й кухню, що сталося на

¹⁸⁾ Лист баронеси Б. фон Бляйхредер, Гіршберг, 15. VIII. 1956, до о. О. Купранця.

¹⁹⁾ Лист графині Доротеї фон Гіршберг-Подевільс, Гіршберг, 4. X. 1956, до о. О. Купранця.

вимогу УНРРА-и, коли віддавала замок у користування Семінарії.

Замок був — як для духовної школи — під багатьма оглядами невідповідний, не зважаючи на те, що був просто розкішно влаштований: бо і своєю будовою, і внутрішнім улаштуванням, не відповідав вимогам і потребам Семінарії. Будинок мав три поверхи, не враховуючи підвалу, де був навіть плавальний басейн. На першому поверсі були: каплиця, викладові залі, настоятельська і питомецька їдальні, бібліотека, лікарська кімната, кухонні кімнати, гостинниця та великий гол-авля, який водночас служив за рекреаційну залю для питомців і на всякі домашньо-семінарійні імпрези. Середній поверх був настоятельсько-професорський, як теж у ньому приміщувалися семінарійні канцелярії. Горішній поверх займали питомці, там вони мали свої спальні і студійні кімнати. У кімнатах жило від 2 - 8 питомців, залежно від величини кімнати та року студій питомців.

Замок для користування Духовної Семінарії перебрав Ректорат 8-го лютого 1946 року. Питомці з'їжджалися помалу, хоч Ректорат своєчасно вислав повідомлення про приїзд. Це знову ставило Ректорат у прикре положення перед дирекцією УНРРА-и, яка раз-у-раз запитувала, де є властиво ті кандидати, яких зголошено вісімдесятку. Наслідком слабого й повільного припливу кандидатів виринула небезпека втратити замок, який УНРРА кожночасно могла відібрати й ужити для іншої цілі, залишаючи Семінарію без приміщення, бо з правної точки погляду УНРРА-и навіть така інституція — як Духовна Семінарія — не була нічим іншим для дирекції УНРРА-и, як тільки звичайним табором скитальців, якими УНРРА, як допомогова організація має заопікуватися. Щойно десь після місяця від дня відкриття Семінарії з'їхалося відповідне число питомців, через що вже не заходила небезпека відібрання замку.²⁰⁾

Внутрішня адміністрація Семінарії, як богословської школи та виховного священницького заведення, була вповні в руках Ректорату. Цьому теж і пособляла дирекція УНРРА-и, якої директором тоді був Голянець Топп, людина ввічлива й вирозуміла для справи. У загальному всі зовнішні справи питомців перед УНРРА-ою полагоджував Ректорат через о. віцеректора М. Левенця.

Справжнім лихом першого періоду існування Семінарії були господарські справи. Господарство й кухню вели Мадяри.

²⁰⁾ о Р. ГАБА, нав. тв., ст. 64.

про яких уже була згадка. Мадяри — як не "ДП — переміщені особи" — не мали приділів унівських харчів, але німецькі, які були замалі для щоденного прожитку. Тому, маючи в своїх руках семінарійне господарство й семінарійну кухню, вони "ділилися" семінарійними харчами, що створювало постійно велике невдоволення та нарікання серед питомців, бо харч ніяк не вистачав питомцям. Почалися збоку Ректорату інтервенції в дирекції УНРРА-и, щоб усунути Мадярів за замку, але без позитивного вислідку, бо в дирекції УНРРА-и Мадяри мали за собою одного впливового Мадяра. Особливу увагу цій справі присвячував о. М. Левенець, який бажав змінити ситуацію. Однак йому тоді не вдалося цього доконати і він уступив з уряду віцеректора, що було великою шкодою для самої Семінарії. Незадовільний стан семінарійної господарки став причиною того, що багато з питомців зовсім покинуло Семінарію, щоб уповні не нищити свого, і так уже війною підірваного, здоров'я. В тому часі почалися теж постійні "питомецькі прощі" до скитальчих таборів за харчами. Наше українське таборове громадянство виявляло велике зрозуміння для питомців і допомагало харчами.

Після уступлення о. М. Левенця з уряду віцеректора, до якого належали адміністраційна й дисциплінарна ділянки, в липні 1946 року прийшов о. мітрат Олександр Малиновський, колишній довголітній віцеректор Львівської Духовної Семінарії й опісля Апостольський Адміністратор Лемківщини, що саме недавно перед тим — проведений УПА-ою — прийшов до Німеччини. У Ректораті Семінарії наступив новий поділ функцій: за о. В. Лабою залишилася студійна ділянка і він став студійним ректором, а о. О. Малиновський перебрав виховно-дисциплінарну ділянку й саму адміністрацію. За старанням о. О. Малиновського Мадяри залишили семінарійне господарство й кухню. На їхнє місце рішено, про що вже в самих початках заплановано, тобто при основиванні Семінарії, спровадити до Семінарії членів Уставу св. Теодора Студита, які в той час проживали у своєму монастирку в Буке біля Падерборну. Однак з того найбільш підходящого пляну нічого не вийшло. Наступив прикрий стан, бо ніде не було змоги дістати якусь службу, хоч по таборах були безчисленні тисячі наших українських робучих сил, які воліли радше ледацїти по таборах, маючи даром харч і приміщення від УНРРА-и, ніж піти на працю.

З хвилиною відходу Мадярів УНРРА почала вважати Семінарію за звичайний табір скитальців, що було пімстою збоку Мадярів, викинутих із замку. Це сталося з початком листопада 1946 року. Наступила справді трагічна та водночас і вельми

комічна ситуація. Тоді щойно вповні виявилось, що харчі, які давала УНРРА для Семінарії, були зовсім задовільні, і кількісно і якісно, якщо не були б досі зловживали ними Маляри. Та однак не в цьому була справа, а в чому іншому. На домагання УНРРА-и треба було вибрати "таборову управу", як це водилось у звичайних таборах скитальців. Гейби на глум обидва отці ректори, — о. О. Малиновський і о. В. Лаба, — при дещо раніше переведеному Американцями "скрінінгу", не дістали прав "ДП", тобто статусу "переміщеної особи" — "скитальця", через що вони фактично не мали навіть права мешкати в таборі "ДП"-істів, що ним силою обставин стала в даний момент Семінарія. На доручення дирекції УНРРА-и вибрано на загальному питомецькому мітингу "демократичним способом" як "голову табору" о. проф. Зиновія Нарожняка, який мав репрезентувати Семінарію — як "табор скитальців" — перед дирекцією УНРРА-и. З наказу тієї ж дирекції самі питомці мали перебрати на себе ведення кухні і створити з-поміж себе "таборову поліцію". Витворився справжній хаос. Годі було вже розібрати: хто й що властиво має право приказувати, ректорат, "таборова управа", "таборова поліція" чи ще хто інший. Такий безнадійний і безприкладний стан у Духовній Семінарії протривав на щастя всього три тижні.

На початку грудня 1946 року прийшла основна реорганізація УНРРА-и й комасація дрібних таборів на терені Німеччини. Позмінювано членів поодиноких дирекцій УНРРА-и. Нова дирекція, до якої компетенції належала Семінарія, відразу виявила своє вповні й рішуче неприхильне становище до Духовної Семінарії. Про саму небезпеку ліквідації Семінарії, як "дрібного табору" скитальців ув оцінці УНРРА-и, довідався 3-го грудня о. М. Вояковський. Того ж таки самого дня ввечорі вислав він одного священника до дирекції УНРРА-дистрикту в Мюнхені, щоб ствердити правдивість вістки. Дирекція заявила, що в справі інтервенцій треба придержуватися службової дороги, тобто треба наперед звернутися з тією справою до районного директора УНРРА-и в Міттенвальді. Наступного дня поїхав о. М. Вояковський у товаристві о. О. Малиновського до директора УНРРА-и в Міттенвальді.²¹⁾ Директор Марпле заявив їм, що в системі УНРРА-и ніколи не було й немає ніяких Духовних Семінарій, і ними він не опікується, бо УНРРА опікується тільки скитальцями як людьми, як теж не цікавиться

²¹⁾ Щоденник Апост. Візитатора М. Вояковського, Мюнхен, 1946, грудень.

ніякими церковними чи релігійними справами, які не належать до неї. Не допомогли ніякі інтервенції, але хоч-не-хоч треба було залишити протягом десяти годин замок, що припало саме на день празника Введення у храм Пресвятої Богородиці. Три американські військові тягарові авта перевезли питомців і їхній приватний добуток до табору в Міттенвальді.

Табір у Міттенвальді приміщувався в колишніх німецьких військових касарнях гірських стрільців, куди, по дводенному побуті в Лютензе, перейшли питомці. Табір складався з яких 5000-6000 Українців. Це був у даний момент великий плюс. Головою табору був мгр. Михайло Дужий, а головою таборової ради о. Богдан Смик. Вони оба справді щиро заопікувалися долею питомців. Завдяки їм приділено питомцям окрему частину касарняного бльоку, яку навіть відгороджено провізоричною стіною від тієї частини, в якій жили родини. Адміністрація табору, що була вповні в українських руках, виявила велике зрозуміння для питомців, а зокрема п-і Марія Котик із харчового відділу та п. Кость Теличко з одягового відділу. Функції господарсько-адміністративного репрезентанта питомців перед таборовою управою та почасти перед місцевою дирекцією УНРРА-и сповняв питомець Ф. Купранець.

З питомцями переселилися до табору теж і деякі семінарійні професори, які були визнані за "ДП"-істів. Однак про будьяку науку чи про будьяке систематичне семінарійно-духовне життя не могло бути навіть і мови. Духовна опіка над питомцями була в руках кількох місцевих таборових священників, а зокрема таборового пароха — о. Б. Смика. Так просиділи питомці в таборі Міттенванльді три місяці, бо щойно 20-го березня 1947 року Семінарія наново розпочала свою нормальну працю та духовне життя в замку Гіршберг. Побут у таборі в Міттенвальді, крім того, що був великою перервою в студіях мав іще цей негативний наслідок, що дехто з питомців опісля вже взагалі до Семінарії не повернувся.

Після ліквідації УНРРА-ою "ДП-Семінарії" замок Гіршберг стояв порожній, бо УНРРА здала його німецькій державній владі, а замку ніхто не перебирав у користування. В господарських будинках замку залишився о. О. Малиновський, ректор виховання й адміністрації Семінарії, який разом з о. М. Вояковським зразу підняв старання наново відзискати втрачений замок для приміщення Семінарії. Щоб у майбутньому не наражувати Духовну Семінарію на подібні несподіванки, що їх зробила УНРРА, Апостольська Візитатура в самій основі виключила будьякий зв'язок Семінарії з УНРРА-ою. В міжчасі на основі дозволу Американського Військового Правління Баварії замок Гіршберг перейняв німецький Вайльгаймський ляндрат

під свою управу з правом зробити зо замком те, що вважа- тиме за догідне й відповідне.²²⁾ Тоді Апостольська Візитатура звернулася до баварського Міністерства Віровизнань і Освіти з пляном відновити Духовну Семінарію, як високу духовну школу, в замку Гіршберг,²³⁾ як теж і до Американського Військового Правління Баварії з проханням винаймати замок Гіршберг для Духовної Семінарії, що на поручення Мюнхенського Архиепископського Ординаріату та Баварського Міністерства Віровизнань і Освіти сталося.²⁴⁾ Дня 1-го лютого 1947 замок на основі контракту з баварським урядом винаймлено на півтора року за річним чиншом 24.000.00 німецьких марок.²⁵⁾

Годиться теж відмітити, що по непорозумінню Духовної Семінарії з УНРРА-ою о. Симон Шерцль, провінціал оо. Редemptористів у Баварії, запропонував дати до користування нашої Семінарії будинки гімназії-ювенату в Гарс над Інном, як теж декілька разів допомагав Семінарії харчами. Незалежно від того о. В. Маланчук ЧНІ робив різні заходи через німецькі церковні чинники, щоб вони теж допомогли одержати назад замок Гіршберг. Німецькі церковні круги знову пропонували примістити частину питомців у своїх Духовних Семінаріях, а саме в Діллінген і Фрайзінгу.²⁶⁾

Після нового перейняття Ректоратом замку Гіршберг для Семінарії і переведення деякої конечної направи будинку, з початком березня покликано питомців з табору в Міттенвальді, щоб повернулися до Семінарії продовжувати студії. Питомці, не втрачаючи прав "переміщених осіб", мусіли перейти на німецьку карткову харчеву систему. Однак життєві умовини стали куди кращі, ніж були досі, бо все було в своїх руках, головно ж до часу, коли при замкові наряджено малу власну економію. Тепер зникли всі нарікання, що були раніше, бо кожний бачив, що Ректорат робить усе, що в його силах, щоб життєві умовини вийшли як найкращі.

²²⁾ **Militaerregierung von Bayern**, APO 170, AG 000.3MGBE, Muenchen, 11. Januar 1947, an den Landrat Weilheim.

²³⁾ **Bayerisches Staatsministerium fuer Unterricht und Kultus**, Muenchen, 21. I. 1947, Nr. II 1908.

²⁴⁾ **Der Bayerische Staatsminister fuer Unterricht und Kultus**, Muenchen, 23. I. 1947, Nr. I 2124, an die Militaerregierung von Bayern.

²⁵⁾ о. В. ЛАБА, нав. тв., ст. 64.

²⁶⁾ о. д-р ВОЛОДИМИР МАЛАНЧУК ЧНІ, **Українська Греко-католицька Семінарія в Голляндії**, *Голос Христа Чоловіколюбця*, 1948, ч. 3, ст. 5-10.

Великою матеріальною підмогою для Семінарії в тому періоді її існування була зовнішня поміч, яку Семінарія одержувала від: Апостольського Престолу — Свщ. Конгрегації для Східньої Церкви, Апостольської Візитатури в Мюнхені, Українського Центрального Допомогового Комітету в Німеччині, Католицького Допомогового Товариства для Близького Сходу в Нью-Йорку, від якого вистаралися про правильну посилку "Кер-пакетів" Преосв. Альойзій Мюнх, американський єпископ, який діяв у Німеччині в повоєнних роках як Голова Папської Місії, і проф. д-р Микола Чубатий. З огляду на обмеження, встановлені окупаційною владою в Німеччині відносно грошових пересилок, не було легко навіть і Апостольському Престолові завжди й своєчасно подбати про матеріальне забезпечення Семінарії. Вправді досить часто Ватиканські дипломатичні кур'єри перевозили грошові засоби Преосв. А. Мюнхові, а часом робили те і довірені особи, але завжди з труднощами. Крім названих добродіїв Семінарії в Гіршбергу було ще багато інших, які за своїми можливостями допомагали Семінарії, виявляючи тим своє велике зрозуміння й доцінення важливості існування установи, якою була для нашої Церкви й народу Українська Католицька Духовна Семінарія на скитальщині, щоб так дати змогу плекати в серцях майбутніх священиків любов Христа в служінню Українській Католицькій Церкві.²⁷⁾

²⁷⁾ Лист Єпископа Івана Бучча, Рим, 26. XI. 1947, до о. М. Вояковського;

о. В. ПАБА, нав. тв., ст. 65.

Segretaria di Stato di Sua Santita, III Missione Pontificia, Kronberg, 16. XII. 1946, an den Apost. Visitator N. Wojakowskyj;

Visitator Apostolicus in Germania, A. J. Muench, Civil Affairs Division DP Br. -- APO 757 — EUCOM P. M. — N—Y., Kronberg, 13. II. 1948 an den Apost. Visitator N. Wojakowskyj;

Sacra Congregatio pro Ecclesia Orientali, Roma, 11. X. 1946; 29. V. 1947, an den Apost. Visitator N. Wojakowskyj.

ПЕРЕНЕСЕННЯ ДУХОВНОЇ СЕМІНАРІЇ ДО ГОЛЯНДІЇ

Перенесення Духовної Семінарії з Гіршбергу в Німеччині до Голяндії ґрунтувалося передовсім на трьох причинах, а саме, що: 1. в Німеччині Духовна Семінарія не мала належного постійного матеріального забезпечення, що впливало від'ємно й відбивалося на її внутрішньому житті, як теж була постійно виставлена на всякі непередбачені можливості, як це нпр. було з УНРРА-ою; 2. неясне політичне положення нашої еміграції в Німеччині, як теж і загальне, і 3. вимагали самі обставини, щоб Семінарію сепарувати від таборових впливів, які не завжди позитивно діяли на питомців і їх духовне виховання.

Взявши до уваги повищі, як теж і деякі інші ще причини, Священна Конгрегація для Східньої Церкви прихилилася до гадки Владика Івана Бучка, Апостольського Візитатора Українців у Західній Європі, до юрисдикції якого не належала тоді Німеччина, щоб Семінарію перенести до котроїсь із країн Західньої Європи, що не була під військовою окупацією; так теж Семінарія перейшла б під юрисдикцію Владика Івана Бучка. І тому від самого початку, як тільки започатковано Духовну Семінарію в Гіршбергу, Владика Іван Бучко шукав способу перенести Семінарію з Німеччини. Справу перенесення Семінарії обговорено з о. М. Вояковським як правлячим заступником Апостольського Візитатора в Німеччині, коли о. М. Вояківському вкінці вдалося приїхати в жовтні 1946 року до Риму.

Перші кроки в тому напрямі зроблено передовсім у Франції в грудні 1946 року, коли Владика Іван Бучко приїхав туди, щоб — як Апостольський Візитатор — відвідати українську спільноту в Франції. Але у Франції не виявлено ніякого зацікавлення тією справою ні збоку церковних кругів, ні — тим менше — збоку урядових чинників. Також показалося, що ні в Бельгії, ні в Англії не можна рахувати на приміщення для Духовної Семінарії. Осталася ще надія на Голяндію, що вправді була знищена війною й перелюднена, все ж таки деякі дані

промовляли за тим, що там можна сподіватися деякого успіху.²⁸⁾

Голяндію відвідав був у 1921 р. наш Великий Митрополит Андрій Шептицький та здобув собі там багато приятелів і прихильників передовсім серед оо. Редемптористів, а також серед єпархіального голяндського духовенства. За ініціативою Митрополита Шептицького засновано товариство під назвою "Апостолят З'єдинення", якому дано тоді ясно означену ціль: збирати фонди на допомогу Українській Католицькій Церкві, яка має сповнити важливу місію на європейському Сході та привести ввесь слов'янський Схід до єдності з Апостольським Престолом.²⁹⁾

У поворотній дорозі з Англії через Бельгію Владика Іван Бучко приїхав 23. І. 1947 року до Голяндії, де наперед з'єднав для справи Духовної Семінарії прихильність Апостольського Інтернунція на Голяндію — Архієпископа Павла Джоббе, який обіцяв повну підтримку перед голяндськими церковними й державними чинниками. Архієпископ Джоббе радив при тому відразу вдатися до примаса голяндського єпископату Кардинала І. Де Йонга, архієпископа Утрехту, переконати його про важливість справи та просити згоди на перенесення Духовної Семінарії з Німеччини на терен Голяндії. Про справу матеріяльного забезпечення Семінарії треба було просити, а навіть домогатися потрібних фондів від "Апостоляту З'єдинення", який був зрештою і створений на те, щоб спомагати Українську Католицьку Церкву в Галичині та дати змогу приготувати кадри працівників для унійної справи на Сході. Саме тоді й у тих обставинах це була найкраща й найбільш реальна нагода для "Апостоляту" сповнити своє завдання. Авдієнція в Кардинала У. Де Йонга відбулася 28. І. 1947 р.³⁰⁾

У міжчасі виринула ще одна можливість на матеріяльне забезпечення Семінарії в Голяндії, а саме збоку т. зв. "Ватиканської місії для помочі збігням", що тоді постала під провідом о. Схелекєнс-а і примістилася в палаті графа Меттерніха в Свальмен, в околицях Рурмонд-Мастрихт, недалеко від німецької границі. Туди подався Владика Іван Бучко в товаристві о. мітрата Якова Перрідона, свого генерального вікарія на Францію, а при тому родовитого Голяндця.

²⁸⁾ Щоденник Єпископа Івана Бучка, 1946-47.

²⁹⁾ Голляндське "Апостольство З'єдинення", Голос Христа Чоловіколюбця, Лювен, Бельгія, 1973, ч. 6, ст. 30-35.

³⁰⁾ Щоденник Єп. І. Бучка, 1946-47.

Близько Свальмен є місцевість Сіттард, де стояв опущений монастир німецьких Місіонарів Пресвятого Серця Ісусового, що під час Гітлерівської влади були туди переселилися. О. Схелекенс погодився на винаєм цього монастиря в Сіттард на приміщення для Духовної Семінарії і спільно з "Апостолятом З'єдинення" мав збирати фонди на її матеріяльне забезпечення. Про те повідомлено Свщ. Конгрегацію для Східної Церкви, яка звернулася листом до о. М. Вояковського, повідомляючи його, що існує можливість перенесення Семінарії до Голяндії, до чого треба теж і приготувитися. Однак з того пляну нічого не вийшло, бо скоро вже згадана Ватиканська Місія була розв'язана. Отже в дальшому знову залишилася одинока надія на поміч збоку "Апостоляту". Великим мінусом приміщення Духовної Семінарії в Сіттард було б те, що Сіттард, саме собою маленьке й глухе провінціоняльне містечко провінції Лімбург, лежав далеко від усякого культурного осередку Голяндії, не зважаючи на саме приміщення, яке було надзвичайно гарне й просторе.

28-го січня 1947 року відбулася таки успішна авдієнція в Кардинала І. Де Йонга в Утрехті, під час якої Владика Іван Бучко осягнув засадничу згоду Кардинала на перенесення Духовної Семінарії на терен Голяндії, як теж Кардинал обіцяв прихилити до тієї справи голяндський католицький єпископат. При тому поставив Кардинал умовину, що мусить мати запевнення збоку "Апостоляту З'єдинення" про забезпечення фондів на втримання Духовної Семінарії. Ще таки того самого дня Владика Іван Бучко в товаристві о. Я. Перрідона та о. Маврикія Ван де Малє ЧНІ удався до Сустдейку, де жив президент "Апостоляту" — о. Антоній Сміт, який уже раніше повідомлений про справу — чекав того дня із скарбником "Апостоляту" — о. Ф. Вейнговеном, асумпціоністом, щоб відбути конференцію щодо матеріяльного забезпечення та втримання Духовної Семінарії.³¹⁾ Не треба було вживати великих слів, — за словами Владики Івана Бучка, — щоб переконати провід "Апостоляту" про конечність матеріяльної допомоги Українській Церкві в потребі, бо це найкраще завдання "Апостоляту" було самозрозуміле. Тоді засадничо відразу вирішено, що "Апостолят" зобов'язується давати річно потрібну суму на втримання яких 50 українських семінаристів-питомців у Голяндії, як теж і підшукати в якнайскорішому часі відповідне приміщення для

³¹⁾ о. Ф. ВЕЙНГОВЕН, *Спомини про Духовку Семінарію Українців*, поміщено в "Додатку".

Семінарії. Таке приміщення знайшлося доволі скоро, а саме в монастирі оо. Августинців у Кулемборгу. Великим позитивом Кулемборгу було його близьке положення до важливого культурного осередку Голяндії, яким є Утрехт (20 хвилин їзти поїздом), а в самому монастирі приміщувалися богословські студії голяндської Провінції оо. Августинців, як теж при монастирі від довгих років існував важливий культурний католицький осередок Голяндії — "Католицький Студійний Центр".

Щойно тоді, коли вже була прихильна постава Апостольського Інтернунція — Архієпископа П. Джоббе, засаднича згода Примаса Голяндії — Кардинала І. Де Йонга й голяндського Єпископату та вкінці й згода "Апостоляту З'єдинення" на матеріальне забезпечення Духовної Семінарії, можна було звернутися з формальною просьбою до голяндського уряду в справі урядового дозволу на перенесення Духовної Семінарії з Німеччини до Голяндії, бо вже було теж означене місце приміщення — монастир оо. Августинців у Кулемборгу.

Такий дозвіл могло дати тільки Міністерство Справедливості та Міністерство Внутрішніх Справ, бо до їх компетенції належала теж справа дозволу для чужинців поселюватися на території Голяндії. Попри формальне прохання з наведенням усіх потрібних даних треба було ще декілька інтервенцій збоку деяких високих і прихильних нам чинників. На щастя в тому часі міністром обох названих міністерств був добрий католик — І. Ван Марзевен, який виявив особливе зрозуміння й виrozumіння для справи. По переведенні відповідних формальностей він дав бажаний засадничий дозвіл на переселення Української Духовної Семінарії з Німеччини до Голяндії.

Хоч остаточноє слово в справі перенесення Семінарії з Німеччини було за Свщ. Конгрегацією для Східної Церкви, все таки рішення щодо самого перенесення залишалось за о. М. Вояковським як основником і правлячим заступником Апостольського Візитатора на Німеччину. І о. М. Вояковський погодився перенести Семінарію до Голяндії.³²⁾

Ще до часу перебрання Владикою Іваном Бучком від о. М. Вояковського юрисдикції над Німеччиною, що сталося формально з початком квітня 1948 року, Семінарію в Гіршбергу

³²⁾ Листи до Апост. Візитатора М. Вояковського від: Свщ. Конгрегація для Східної Церкви, Рим, 29. V. 1947, 4. XI. 1947, Єпископ Іван Бучко, Рим, 25. IV. 1947, 19. V. 1947, 29. XII. 1947.

двічі відвідав о. М. Ван де Малє ЧНІ, делегат Владики Івана Бучка на Бельгію й Голяндію, щоб на місці провирити стан Семінарії. Під час своїх відвідин о. М. Ван де Малє заохочував питомців їхати до Голяндії, при чому з'ясував причини й користі переносин Семінарії до Голяндії. Після другої візити о. М. Ван де Малє почалися вже формальні приготування до виїзду.

Хоч уже були полагоджені різні формальні справи з голяндським урядом щодо переїзду, все таки справа ще була доволі скомплікована, бо треба було полагодити всякі формальності з окупаційною владою, зокрема ж американською, на якій терені була дотепер Семінарія. Справу комплікувало ще й те, що бажанням Свщ. Конгрегації для Східньої Церкви було, щоб Семінарію перенести як установу, що було тяжче, ніж переїхати поодиноким особам. До цього треба було вжити різних дипломатичних заходів. Однак укінці всі труднощі були переможені, що головно треба завдячувати Владиці Альойзіїві Мюнхові, американському єпископові, тоді Апостольському Візитаторові й Голові Папської Місії в Німеччині.³³⁾

Уже перед самим переїздом Семінарії з Німеччини до Голяндії завітав до Гіршбергу Владика Іван Бучко, що було несподіванкою, бо саме декілька днів раніше до Семінарії прибули були урядовці Візової Служби, які виповнили всі виїздові формальності. В тому часі вже були перебрали замок Гіршберг німецькі оо. Салезіяни на свій ювенат, як теж декілька з них уже мешкало в замку.

В замку Гіршберг на спомин побуту Семінарії вмуровано мармурову пропам'ятну таблицю.³⁴⁾

Дня 24-го квітня 1948 року Духовна Семінарія — як установа — станула в граничному містечку Венльо на голяндській

³³⁾ Лист Свщ. Конгрегації для Східньої Церкви, Рим, 17. VIII. 1947, до Апост. Візитатора М. Вояковського.

Листи Апост. Візитатора М. Вояковського, Мюнхен, 10. VII. і 5. VIII. 1947, до Єпископа Івана Бучка,

Щоденник Єпископа І. Бучка, 1946-47.

³⁴⁾ Текст відписала й прислала графиня Доротея Гіршберг-Подевілс о. О. Купранцеві:

**Aedibus Hospitalibus Quae Sibi Propria Patria Exuli Annis 1946-1946
Refugium Benificum et Magnificum Praebuerunt in Gratam Memoriam Semi-
narium Clericorum Ucrainorum Ritus Graeci Catholicorum.**

гостинній землі, яка давала в даний момент Семінарії все те, що тільки могла дати. На залізничній станції чекали вже представники голяндських опікунів Семінарії, щоб допомогти в полегодженні граничних формальностей і супроводити її до нового місця побуту в Кулемборгу.³⁵⁾ Не зважаючи на позитивне полегодження справи переїзду збоку офіційних церковних і державних чинників, знайшлися деякі ворожі елементи, що почали в Голяндії ширити неприхильні вістки про Духовну Семінарію.³⁶⁾

У часі дороги, як теж уже при полегоджуванні виїздових документів дуже багато допомагав о. Іван Стах, американський українсько-католицький священник, що був делегований українсько-католицьким Єпископатом Америки для помочі українським скитальцям в Європі, що теж він успішно сповняв.

Новим місцем осідку Семінарії в Голяндії, як уже було сказано, стало Кулемборг над відомою рікою Райном, де Семінарія примістилась у великому монастирі оо. Августинців, які відступили частину свого монастиря-великана користуванню Семінарії.

У монастирі Семінарія мала до своєї виключної диспозиції ось-що: каплицю, яку відразу влаштовано за вимогами нашого візантійсько-українського обряду, простору їдальню, велику студійно-рекреаційну залю, дві викладові залі, спальні для питомців, що були переділені дерев'яними стінками на приватні "кабіни" для кожного питомця, а крім того ще декілька кімнат для настоятелів, професорів і нововисвячених священників. Дехто зо священників мешкав у монастирській частині, як теж і гості, які відвідували Семінарію.

В Кулемборгу Семінарія не мала ніякого клопоту з господарськими справами, бо ними займався Ігуменат монастиря оо.

³⁵⁾ Netherlands Liaison Section, Munich Military Post, APO. 407 — A. U. S. Army, Visadienst, Nr. 54326; Office of the Military Governor U. S. Zone of Germany, PC 26376.

³⁶⁾ Лист о. д-ра Володимира Маланчука ЧНІ, Кулемборг, 2. IV. 1948, до Єпископа Івана Бучка: "...було тут уже репортерів. Я подав їм досить скупі відомості, щоб не шкодити у в'їзді та не звертати покищо надто уваги ворожих чинників. І мав я слухність, бо вчора казав мені о. Пріор, що хтось ширить між кулемборцями вістки, бүцімто ми небезпечні східняки. Також о. Захарія, калуґцин... звирився мені, що хтос. поширює подібну вістку між голяндським клиром, мовляв, ми приїздили сюди, щоб поширювати якусь небажану політику..."

Августинців. На тому місці треба згадати о. ігумена В. Схуленкампа, який був дуже гарною та щирою, а при тому вирозумілою й вибачливою людиною. Ігуменат діставав покриття всіх видатків від "Апостоляту З'єдинення", який оплачував теж усі лікарські видатки кожного, що не були надто високі, бо директор місцевого католицького шпиталю, д-р Вахтерс, виконував для Семінарії свою медичну практику даром, а монахині в яких руках була адміністрація шпиталю, теж не брали ніяких оплат.

Приїхавши до Голяндії, малохто з питомців мав чорне одіння чи рясу. А в тому часі годі було собі навіть уявити в Голяндії, щоб якийсь клирик міг бути інакше зодягнений, як тільки в чорне одіння. Тому теж уже в перших тижнях побуту в Кулемборгу кожному справлено: рясу, чорне вбрання, чорний плащ, капелюх і чорні черевики. Все те було даром. Убрання та ряси дарував кулемборгський підприємець Віст, про що подбав Кардинал І. Де Йонг. Кожний з питомців діставав від "Апостоляту" місячно по 26.00 голяндських гульденів на одяг і його нараву, як теж по 10.00 гульденів на дрібні видатки (пошта, курення, тощо), а при виїзді зі Семінарії 100.00 "відхідного". Настоятелі й професори діставали окремі місячні платні, в які все те було включене.

В таких пригожих умовах уже від першої хвилини свого побуту в Голяндії Семінарія відразу "станула на ноги". Таким життям — у повній унутрішній і зовнішній незалежності від сторонніх чинників — жила Духовна Семінарія в Голяндії два з половиною років, тобто до часу, коли прийшла її ліквідація при кінці 1950 року. Основною причиною ліквідації Семінарії в Голяндії був передовсім брак напливу нових кандидатів, як теж і виїзд багатьох питомців за океан.

Перенесення Семінарії до Голяндії мало свої позитиви й негативи. Позитивом було передовсім усунення моментів, про які була мова на початку цього розділу. Зате негативом було те, що Семінарію відірвано від "материка" української еміграції, яким у тому часі була Німеччина, звідки могли прибувати нові питомці. Однак, дивлячися з перспективи часу, цей "материк" був тільки переходовим явищем і згодом перестав існувати. І тому — так-чи-сяк — Семінарія в Голяндії була засуджена на самоліквідацію. Однак, якщо б не була так сильно викликана еміграційна гарячка за океан, то Семінарія може була б змогла проіснувати й до сьогодні, тимбільше, що "Апостолят" зовсім поважно почав уже думати над будовою окремого будинку для Семінарії, яка мала бути постійною установою.

До Кулемборгу приїхало всіх 50 осіб, з чого: 2 настоятелі, 4 професори, диригент хору, господар і 42 питомці. Господарем за весь час існування Семінарії був п. Володимир Онуфрик зі Львова.

ДУХОВНЕ ЖИТТЯ

Властивою й головною метою кожної духовної школи, поруч передання студентові потрібного філософічно-богословської освіти, є виплекання у студентів — майбутніх священиків: любови свого звання в службі Христа та Його Церкви, викорінення різних світських навичок, а на їх місце заціплення в молоді душі глибоких засад св. Євангелія та необхідних чеснот, щоб опісля — як священики — мали добру основу вести не тільки себе, але й їм Церквою повірене стадо вірних до найвищої мети, якою є Господь Бог і спасіння. Тому теж і в Українській Католицькій Духовній Семінарії на скитальщині звернено особливу увагу на ділянку духовного життя, якої — відповідно до канонічних приписів — пильнували отці настоятелі та спеціально до того призначений о. духовник.

Осередком духовного життя була семінарійна каплиця, до якої питомці сходилися на спільні Богослуження, різні духовні справи, відвідини Найсв. Тайн і інше, що впливало, так би мовити, з офіційної чи приватної духовної потреби.

Семінарійна каплиця в Гіршбергу була зразу приміщена в прекрасній, виконаній із білого мармору, колись замковій музичній залі. Однак зчасом перенесено її до колишнього великого замкового сальону, бо перша виявилася вже замала. До семінарійної каплиці — за старанням питомця Теодора Прийми — подарував український скитальчий табір у Бад Верігофен, хоч скромний, але дуже гарний іконостас, що його виконав у дереві п. Коритко, який теж і намалював деякі ікони. Бракуючі ікони в іконостасі доповнив опісля семінарійний маляр — бр. Філотей, студит. На престолі приміщувався маленький кивот у формі української дерев'яної церковці. Каплицю, щоб надати їй більш українського характеру, прикрашувано традиційними вишиваними рушниками та обрусами, як т-ж різьбленими хрестами та свічниками. Після переїзду до Голяндії ті самі встаткування послужили влаштувати каплицю в Кулемборгу.

В перших початках існування Духовної Семінарії дуже сильно відчувалося брак необхідного літургійного виряду. Оди-

ноке, що Семінарія зразу — як власне — посідала, був військовий полевий священичий виряд о. В. Лаби й о. М. Левенія, які привезли його зі собою до Семінарії. За дарохранильницю спочатку служила звичайна дерев'яна чаша, що сьогодні видається прямо неймовірним, коли взяти до уваги, що це двадцятье сторіччя. Зчасом цей прикрий стан покращав, особливо тоді, коли до Семінарії приїхали жити священики-професори, з яких деякі мали свій літургійний виряд, а принаймні ризи. Апостольська Візитатура в Мюнхені й Ректорат згодом закупили декілька нових фелонів, дальматик, стихарів, чаш і інше. В Голяндії "Апостолят З'єдинення" справив для Семінарії комплект святочних риз, а саме: три фелони, дияконські та аколїтські дальматики. Великий брак до самого кінця існування Семінарії відчувалося теж і в літургійних книгах, яких ніде не можна було купити чи дістати, крім "Вечірні й Утрені", що її видала на циклостилі Апостольська Візитатура в Мюнхені. В тій пекучій потребі дуже багато допоміг Семінарії о. Порфїрій Боднар ЧСВВ з Канади, давній товариш студій о. В. Лаби, щиро та щедро засобляючи Семінарію літургійними виданнями, як от збірниками "Вечірня й Утреня", часословами та служебниками.

Правдивою прикрасою й цінністю семінарійної каплиці був запрестільний образ Зіслання Святого Духа, під Якого покровом була Духовна Семінарія. Образ намалював у модернізованому - візантійському стилі мистець Едвард Козак. Цей образ є тепер у посіданні Апостольського Екзарха Українців у Лондоні.

Кульмінаційною точкою духовного життя в Семінарії була Св. Літургія, яку щоденно, звичайно соборово служили оо. настоятелі та оо. професори, а опісля й неопресвітери, та підчас якої всі питомці причащалися Св. Тайн. Щодня служено рецитовані Св. Літургії, крім неділь, свят і четвергів, у які то дні Св. Літургії були співані. Звичайно питомці співали самоїлкою, хіба що була якась урочистість або більше свято, тоді хором. Від часу висвячення перших дияконів Св. Літургію служено завжди, навіть читану, з дияконом, що було найкращою практичною лекцією вивчення обряду. З інших Богослужень служено кожної суботи, неділі й свята, як теж у навечір'я свята та в саме свято вечірню, а кожної неділі й свята утрєню. Кожного четверга пополудні служено напереміну молебні або акафисти. Офіційні тижневі сповіді відбувалися кожної суботи в семінарійній каплиці або приватному мешканні о. духовника чи котрогось з інших священиків, що залишалося до свобідного вибору кожному питомцеві. Мабуть найбільш популярним священиком-сповідником у Семінарії був о. В. Лаба.

Крім літургійної частини духовного життя, була ще поза-літургійна, до якої належали: двічі на день іспит совісти (в полудне — т. зв. частинний, а ввечорі — загальний), ввечорі точки-пояснення матеріалу на ранішнє розважання, вранці саме розважання, а пополудні духовне читання. Всі ці духовні вправи відбувалися спільно в каплиці. Точки до розважання через чверть години подавав увечорі семінарійний духовник. У Семінарії зберігано гарний і давній звичай співати після ранішнього розважання догмат рядового гласа в честь Пресвятої Богородиці. Раз у тиждень, звичайно, в четвер пополудні, мав довшу конференцію для питомців о. ректор О. Малиновський. Конференція складалася з двох частин: дисциплінарної, в якій він подавав свої вказівки чи завваження щодо поведінки питомців, і духовної, в якій давав напрямні виховання й духовного життя. До поданого треба ще додати, що кожного року відбувалися загально-семінарійні кількадевні реколекції для загальної обнови духа й закріплення духовних здобутків.

Річні реколекції в Гіршбергу відбувалися таки в самому замку. Їх давали: о. д-р Йосафат Скрутень ЧСВВ, о. Андрій Стасюк і о. Захар Золотий. У Кулемборгу реколекції відбувалися в спеціальному реколекційному домі оо. Редемптористів у Амерсфорті під проводом оо. Редемптористів: Ахіля Бульса та Маврикія Ван де Мале.

Офіційного духовника для Семінарії йменувала Апостольська Візитатура, яка мала доволі великі труднощі з цією справою, бо два перші пропоновані духовники відмовилися прийняти цей важливий уряд. Ними були: о. Йосиф Галабарда і о. д-р Іриней Назарко, оба ЧСВВ. Причиною відмови був їх скорий виїзд за океан до Василіянських чернечих провінцій. Так само один із пізніше йменованих духовників, о. д-р Казимир Бойсак, закарпатський францисканин, не прийняв номінації на духовника в Семінарії.³⁷⁾

Першим духовником Семінарії був о. д-р Володимир Маланчук ЧНІ, який сповняв цей уряд близько півтора року. Точки його відзначалися глибоким і філософічним підходом, питомим його особі. Незвичайно будував питомців своєю на правду чернечою невибагливістю, безперестанною працею та совісним сповнюванням свого священничого і професорського обов'язків.

³⁷⁾ Урядовий Вісник Апостольської Візитатури, Мюнхен, 1945, ч. 12 і 1947, ч. 2.

Другим духовником був **о. Захар Золотий**, єпархіяльний священник і місіонар Станиславівської Єпархії. Тихий, покірний і лагідний. Увесь час із часословом або якоюсь духовною книжкою в руках. Давав до розважання дуже практичні точки, які були відзеркаленням його місіонарського й душпастирського досвіду. Після переїзду Семінарії до Голяндії він залишився з особистих причин у Німеччині, звідки опісля переїхав до Канади.

Третім з черги духовником був **о. д-р Людовик Міня ЧНІ**, вже в Голяндії. Зразу приходилося йому тяжко говорити до питомців, бо не знав добре української літературної, а принаймні галицької мови, але говорив своїм закарпатским говором, яким викликав у питомців веселість, доки питомці не привикли до його способу говорення. Однак у короткому часі питомці його щиро полюбили, як правдивого духовного батька, задля його добросердечности та оборони питомців.

Нераз, під час відсутности офіційного духовника, функції духовника сповняли отці: В. Лаба, П. Голинський, З. Нарожняк, М. Василик і А. Рижак.

СТУДІЇ В ДУХОВНІЙ СЕМІНАРІЇ

Студійний план і програма навчання Української Католицької Духовної Семінарії на скитальщині були вповні примінені до канонічних вимог Апостольського Престолу й академічного рівня інших шкіл цього типу на терені Німеччини згідно з німецькими державними вимогами для важности й визнання тих студій. У Духовній Семінарії прийнято було програму й час тривання студій, що їх мала Богословська Академія у Львові під ректоратом о. д-ра Йосифа Сліпого, опісля Митрополита й Верховного Архієпископа.

У загальному студії в Семінарії ділилися на дві частини: філософічну й богословську. Повний курс обох частин тривав десять семестрів. Основою прийняття на звичайного студента в Духовній Семінарії було закінчення середньої освіти, тобто гімназійна "матура". До Семінарії прийнято було теж декількох надзвичайних слухачів-студентів, що не мали вповні закінчених середніх студій або мали закінчений якийсь інший, негімназійний тип середньої школи, які однак задля здібности чи великої пильности зовсім добре вив'язувалися зо свого завдання.

Кількість курсів, філософічних і богословських, була різна в різних академічних роках, що в основному залежало від кількості студентів, які мусіли слухати такі чи інші трактати. І так у першому академічному році було два курси: філософічний і богословський. У другому й третьому три: один філософічний і два богословські. В четвертому й п'ятому академічних роках було по одному філософічному й богословському.³⁸⁾

Викладовою мовою була в основному українська мова, якою викладалися всі трактати, вживаючи при тому латинської мови, якою подавалися тези та всі технічні терміни: філосо-

³⁸⁾ ТЕОДОР КУРПІТА, нав. тв., ст. 144-45.

О. Д. Р. ВАСИЛЬ ПАБА, студійний ректор, Річні Звіти для Апостольської Візитатури та Свящ. Конгрегації для Східньої Церкви.

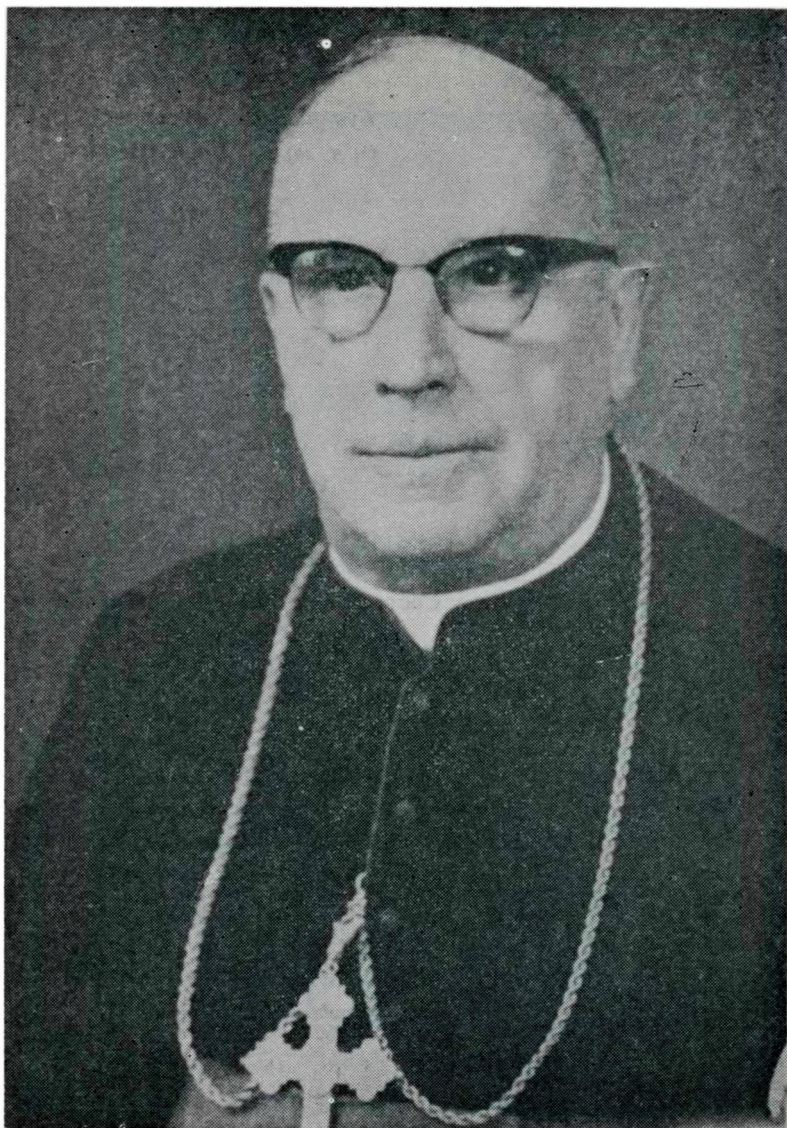
фічні, богословські чи правничі. Лекції з деяких трактатів читалися спільно для всіх курсів. Звичайно, бувало не менше 5 годин викладів денно.

Іспити були подвійні, тобто семестральні та річні. Семестральні або т. зв. "кольоквії" можна було здавати приватно в кожного викладача після закінчення семестра. Річні іспити були при кінці кожного року з цілоти поодиноких трактатів. Річні іспити відбувалися при комісії, в склад якої входили: студійний ректор, викладач трактату й один-другий інший викладач як третій член комісії. Передординаційні іспити перед священичими священнями переводив сам Ординарій Семінарії — Владика Іван Бучко.

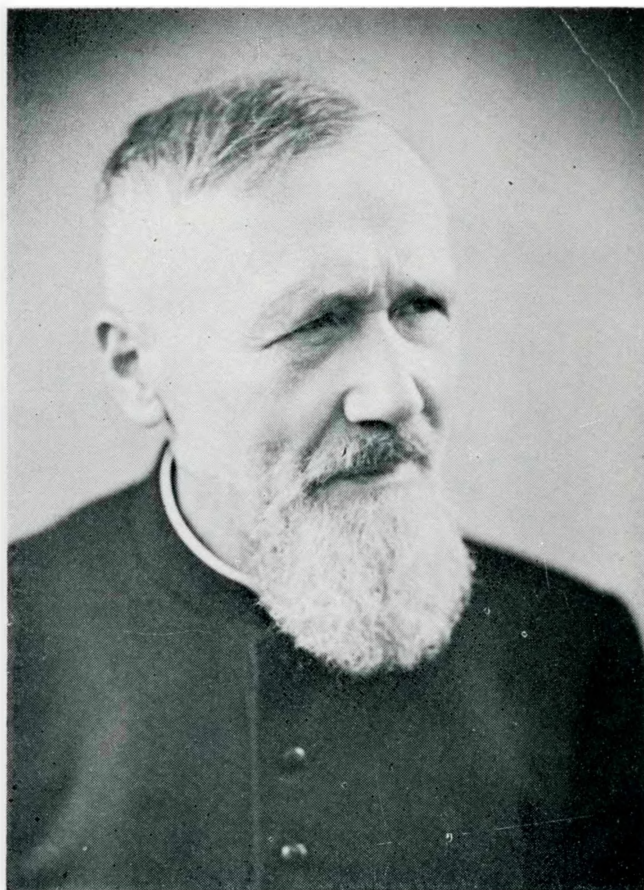
Щоб забезпечити студентів відповідними студійними документами, Ректорат Семінарії видав спеціальні студійні книжки — індекси викладів — зразковані на студійних індексах Богословської Академії у Львові — в яких уписувалося ім'я викладача, трактат, кількість викладів даного трактату на тиждень, семестер академічного року. При кінці семестра кожний з викладачів підписував, як потвердження, вислухання трактату, а декан факультету цілість семестра. Іспитові оцінки з поодиноких трактатів випикувано на окремих свідоцтвах, які після іспиту одержував студент. Пляновано теж виготовити спеціальні грамоти для абсолюторії, що однак з різних технічних і матеріальних причин не сталося.

Великою поміччю для студентів у студіях були наукові підручники, скрипти до всіх майже трактатів, які перевидано зо скриптів Львівської Богословської Академії або приготовлено нові, та передовсім бібліотеки, якими могли користуватися питомці. Такими бібліотеками були: семінарійна, монастирська оо. Августинців, "Католицького Студійного Центру" та приватні поодиноких семінарійних викладачів, які завжди радо випозичали свої книжки. Семінарійна бібліотека постала з різних приватних дарів чи збірок: Владика Івана Бучка, о. д-ра В. Маланчука ЧНІ, о. декана Германа Беттерса, Колегії св. Івана Берхманса Товариства Ісусового в Пуллях у Баварії (за старанням о. д-ра В. Маланчука), голяндських духовних семінарій і священиків. За час свого існування семінарійна бібліотека нараховувала поверх дві тисячі книжок. Осібний відділ бібліотеки творили періодики. На цьому місці варт згадати про більші приватні бібліотеки деяких викладачів, як о. д-ра Б. Липського, о. д-ра В. Маланчука й о. д-ра М. Сопуляка. Бібліотека о. д-ра Б. Липського була спеціалізована в літургії й орієнталістиці.

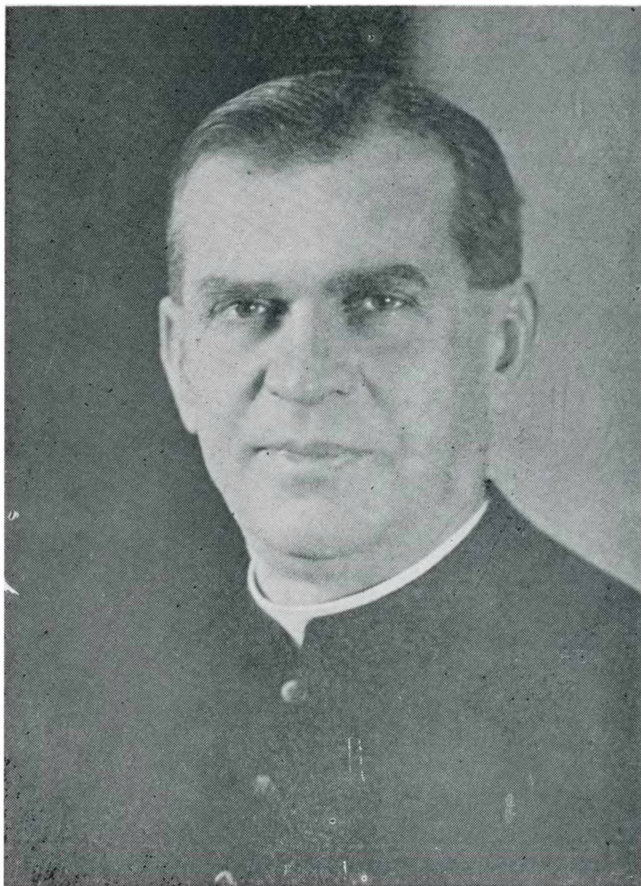
Велику прислугу Семінарії зробив проф. д-р Ярослав Рудницький закупом філософійних і богословських підручників у

Архиепископ Іван Бучко
Апостольський Візитатор
Українців у Західній Європі
Ординарій Духовної Семінарії

**о. проф. д-р Василь Лаба
Співосновник і Ректор Студій
Духовної Семінарії**

о. Микола Вояковський
заступник Апостольського Візитатора
Українців у Німеччині
Основник Духовної Семінарії

о. міграт Олександр Маликовський
Ректор виховання й адміністрації
Духовної Семінарії

Владика Володимир Маланчук
Апостольський Ексарх Українців у Франції
Духовник Духовної Семінарії

**Владика Мирослав Марусин
Апостольський Візитатор
Українців у Західній Європі
питомиць Духовної Семінарії**

о. монсіньйор Антоній Сміт
Президент Апостоляту З'єдинення в Голяндії
за великі заслуги для Східніх Церков
іменованій
мелхїтським Патріярхом Максимом IV-им
Почесним Архимандритом Трансїорданії

**Д-р Мирослав Антонович
диригент хору й мистецький керівник
Духовної Семінарії**

**Запрестільна Ікона Зіслання Св. Духа —
Покровителя Духовної Семінарії.
Виконання мистця Едварда Козака**

**Озеро Гарзе,
над яким
лежав замок
Гіршберг**

**Частинний
вид на замок
Гіршберг —
приміщення
Духовної
Семінарії
в Німеччині**

**Головний
вхід до замку
Гіршберг**

**Коридор
ректорського
поверху
в замку
Гіршберг**

**В ректорській
канцелярії:
о. ректор
В. Лаба
і о. віцекортор
М. Левенець**

**Зліва сидять:
о. П. Голни-
ськнй, о. З.
Нарожник,
о. В. Лаба,
о. М. Левенець,
і о. М. Солуляк
(позаду)**

"Філософічна"
— одна з
викладових
заль у замку
Гіршберг

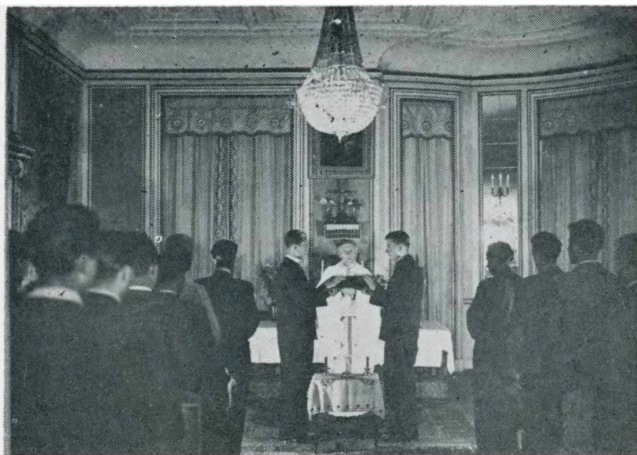

Їдальня
пнтомців-
студентів
у Гіршбергу

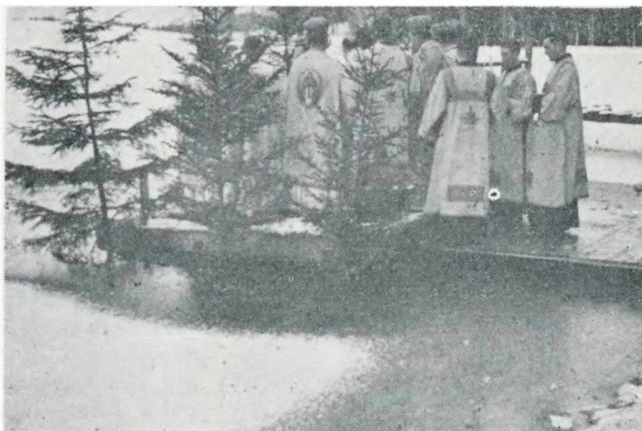

Семінарійний
хор під
проводом
проф. Володи-
мира Ціснка
під час однієї
зо семінарій-
них імпрез

**Семінарійна
каплиця перед
вкладенням
іконостасу
в Гіршбергу**

**Йорданське
Водосвяття на
озері Гарзе
в Гіршбергу
в 1948 році**

**Перші реко-
лекції в
Духовній
Семінарії
під проводом
о. д-ра Йоса-
фата Скрутня
ЧСВВ.**

Вгорі:
 Вид на скитальчий табір у Міттенвальді, Баварія, в підніжжя Альпійських гір.
Посередині:
 таборова церковця в Міттенвальді

На сусідній сторінці вгорі: частина професорів і студенти Духовної Семінарії на скитальщині в Гіршбергу 1946 р. Зліва до права сидять: проф. Володимир Цісик, проф. д-р Юрій Студинський, о. проф. Зиновій Нарожняк, о. проф. Петро Голинський, о. мітра Василь Лаба — ректор, о. віцеректор Михайло Левенець, о. д-р Михайло Соопуляк і д-р Кирило Годованець. Позаду стоять студенти-питомці.

Позаду Йорданської процесії таборовий блок у Міттенвальді, ув якому деякий час приміщувалися гитомці Духовної Семінарії

Семінарійна
листівка ви-
конана семі-
нарійним
мистцем —
студентом
Сергієм
Кіндзірявим
у 1946 р.

Вірнійська греко-католицька АСХ, вид Семінарія
на зам. К. Пршеєр — Баденія.

З'їзд діячів
Кат. Акції
різних націо-
нальних груп
у Баварії,
якого ініціато-
ром був о. М.
Вояковський.
З'їзд відбувся
1946 р.
у Гіршбергу

**Вгорі: Питомці
розважаються
в замковому
голї.**

**Посередній:
Семинарійна
дружина
гопаного м'яча**

**Питомці
плавають
на човні
на озері
Гарзе
біля замку
Гіршбергу**

Гайдельбергу, які дуже тяжко було в 1946 році де іноді дістати через те, що багато книгарень під час війни було збомбардованих чи погорілих. Також придбав він студентам 41 примірників "Церковно-слов'янської граматики" проф. П. Дільса та стільки ж "Вибраних текстів" для вправ у церковно-слов'янській мові.

Студії для студентів були безплатні. За старанням Ректорату студенти діставали в Німеччині ще деякі стипендії, що було великою допомогою питомцям.

Українська Католицька Семінарія в Гіршбергу була визнана німецьким баварським Міністерством Культів і Освіти, що давало їй правне положення та рівноправність з рівнозначними богословськими німецькими школами. Баварське Міністерство Культів і Освіти само навіть інтервеніювало в Військовому Правлінню Баварії, щоб воно пішло назустріч Апостольській Візитатурі в Мюнхені та дозволило винаймати замок Гіршберг для Духовної Семінарії, яка має бути "Заведенням для виховання й освіти священників названої Церкви", тобто Української Католицької Церкви в Німеччині, що "Баварське Державне Міністерство Освіти й Культу поручає", як пише в своєму листі Баварське Міністерство до Військового Правління.³⁹⁾ Таке визнання Духовної Семінарії зрештою впливало вже зі самого конкордату між Апостольським Престолом і Німеччиною. Знов Голяндське Міністерство не хотіло дати свого державного визнання Духовній Семінарії, мотивуючи це прийнятою в Голяндії практикою, що й голяндські католицькі богословські заведення, що було дійсним станом, такого визнання збоку держави не мають, але з погляду держави вважаються прийнятими інституціями, школами богословської освіти.

Апостольська Візитатура в Мюнхені робила теж свого часу заходи в Свящ. Конгрегації для Східньої Церкви, щоб Духовну Семінарію перетворити в Богословську Академію.⁴⁰⁾ Однак справа не тільки з чисто технічних, але й реалістичних причин не перейшла в життя, як теж і включення Духовної Семінарії до Українського Вільного Університету в Мюнхені, як Богословський Факультет УВУ. Думку включити Семінарію, як Факультет УВУ, радо підтримував о. М. Вояковський і навіть передбачав два відділи Богословського Факультету: українсько-

³⁹⁾ Пор. замітки: 23) і 24).

⁴⁰⁾ Лист Свящ. Конгрегації для Східньої Церкви, Рим, 17. VIII. 1947 до Апост. Візитатури М. Вояковського.

католицький і українсько-православний.⁴¹⁾ Основною причиною нездійснення останнього пляну було перенесення Семінарії до Голляндії, як теж і ще деякі причини, які вимагали б окремого наświetлення цілої справи, що не є нашою темою.

Духовна Семінарія в Гіршбергу — Кулемборгу мала п'ятирічну навчальну програму. Однак не всі студенти відбули в ній повний курс навчання, бо багато з них відбули вже частину студій раніше або кінчали в іншій богословській інституції. Понижче подаємо повну студійну програму тих, які починали й кінчали свої студії в Духовній Семінарії в Гіршбергу — Кулемборгу в 1946-1950 роках. Подаємо за роками та семестрами в такому порядку: викладач, трактат і кількість викладових годин даного трактату тижнево.

І-ИИ РІК

Перший літній семестер "А" 1946

Декан: о. Володимир Маланчук

- о. Василь Лаба — Історія Старого Заповіту (Доба патріархів, Мойсей і Судді — 4; — Патрологія (Початкова доба) — 2
- о. Володимир Маланчук — Християнська філософія (Логіка, історія філософії, наукова методологія) — 6
- о. Петро Голинський — Історія Вселенської Церкви — 3; Християнська педагогія — 2
- о. Зиновій Нарожняк — Літургія (Церква, священний виряд, ризи, книги й спів) — 2
- д-р Василь Лев — Церковно-слов'янська мова (Історія; фонетика) — 2
- д-р Василь Ленчик — Історія Української Церкви — 2
- мгр. Микола Головатий — Гебрейська мова — 2
- д-р Мірчук Іван — Історія української культури — 1
- д-р Ярослав Рудницький — Українська мова — 1; — Семінар української філології — 1
- д-р Юрій Студинський — Соціологія (вибрані питання) — 1
- д-р Михайло Соневицький — Грецька мова — 2

⁴¹⁾ Лист проф. Вадима Щербаківського, Лондон, 11. III. 1955 до о. О. Купранця.

ПРОФ. В. ЩЕРБАКІВСЬКИЙ, Тридцятиліття УВУ (Мюнхенський період УВУ), Українська Думка, Лондон, 1952, ч. 30 (280).

Другий літній семестер "Б" 1946Декан: о. **Володимир Маланчук**

- о. **Василь Лаба** — Історія Старого Заповіту (доба царів, неволі і Макавеїв) — 4; — Патрологія (Доба розквіту й занпаду) — 2
- о. **Володимир Маланчук**—Християнська філософія (Критика)—6
- о. **Петро Голинський** — Історія Вселенської Церкви — 2;
Християнська педагогіка — 2
- о. **Зиновій Нарожняк** — Літургіка (Святі Часи; Літургійний спів) — 2
- д-р **Василь Лев** — Церковно-слов'янська мова (Деклінація) — 2
- мгр. **Микола Головатий** — Гебрейська мова — 2
- д-р **Василь Ленцик** — Історія Української Церкви — 2
- д-р **Іван Мірчук** — Історія української культури — 1
- д-р **Ярослав Рудницький** — Введення до історії української літератури — 1; — Семінар української філології — 1
- д-р **Юрій Студинський** — Соціологія (Вибрані питання) — 1
- д-р **Михайло Соневицький** — Грецька мова — 2

II-ий РІК**Зимовий семестер 1946/47**Декан: о. **Володимир Маланчук**

- о. **Володимир Маланчук** — Християнська філософія (Онтологія) — 4
- о. **Іван Гриньох** — Християнська філософія (Космологія) — 2
- о. **Михайло Сопуляк** — Християнська філософія (Теодицея)—2
- о. **Василь Лаба** — Введення до Св. Письма Нового Заповіту — 3
- о. **Зиновій Нарожняк** — Літургіка (Літургія св. Івана Золотоустого) — 2
- о. **Петро Голинський** — Катехитика — 2
- д-р **Василь Ленцик** — Історія Київської й Галицької Митрополій — 2
- д-р **Іван Мірчук** — Історія української культури — 1
- д-р **Юрій Студинський** — Соціологія (Вибрані питання) — 1
- мгр. **Микола Головатий**—Вправи в текстах гебрейської мови—1
- д-р **Кирило Годованець** — Грецька мова — 2
- д-р **Богдан Лончина** — Англійська мова — 2
- Роман Левицький** — Фізкультура — 1

Літній семестер 1946/47

Декан: о. Іван Гриньох

- о. Іван Гриньох — Християнська філософія (Космологія) — 3;
 Психологія — 2
- о. Михайло Сопуляк — Християнська філософія (Теодіцея) — 2
- о. Петро Голинський — Катехитика — 2
- о. Василь Лаба — Введення до св. Письма Нового Заповіту — 3
- о. Зиновій Нарожняк — Літургіка (Літургія св. Івана Золотоустого) — 2
- мгр. Микола Головатий—Вправи в текстах гебрейської мови—1
- д-р Василь Ленчик — Історія Київської й Галицької Митрополій — 2
- д-р Іван Мірчук — Історія української культури — 1
- д-р Юрій Студинський — Соціологія (Вибрані питання) — 1
- д-р Кирило Годованець — Грецька мова — 2
- д-р Богдан Лончина — Англійська мова—2; — Французька—2

III-Й РІК

Зимовий семестер 1947/48

Декан: о. Василь Лаба

- о. Василь Лаба — Церковне Право (Про особи) — 2; — Введення до Св. Письма Старого Заповіту — 3
- о. Богдан Липський — Моральне богословія (Про принципи) — 5; — Моральне богословія (Казус конскієнціє) — 1
- о. Михайло Сопуляк — Догматичне фундаментальне богословія — 5
- о. Зиновій Нарожняк — Літургіка (Церковне Правило) — 2
- д-р Володимир Янів — Психологія — 3
- д-р Іван Мірчук — Історія української культури — 1
- д-р Юрій Студинський — Папські енцикліки про соціальні питання — 1
- д-р Богдан Лончина — Англійська мова—2; Французька мова—2
- Роман Левицький — Фізкультура — 1

Літній семестер 1947/48

Декан: о. Василь Лаба

- о. **Василь Лаба** — Церковне Право (Джерела; Загальні норми) — 3; Спеціальне введення до св. Письма Нового Заповіту — 3
- о. **Богдан Липський** — Моральне фундаментальне богослов'я — 3; Літургіка (Церковне Правило) — 2; — Вибрані літургійні питання — 1
- о. **Михайло Сопуляк** — Догматичне фундаментальне богослов'я — 4
- о. **Франциск Ван Леувен** — Голяндська мова — 4
- д-р **Мирослав Антонович** — Теорія вокальної музики — 2; Церковний спів — 1

IV-ий РІК

Зимовий семестер 1948/49

Декан: о. Василь Лаба

- о. **Василь Лаба** — Життя Господа нашого Ісуса Христа — 2; Введення й егзегеза до євангельських притч — 2; — Біблійна герменевтика — 1; — Церковне Право (Про речі) — 2
- о. **Богдан Липський** — Моральне спеціальне богослов'я (Богословські чесноти й релігія) — 6; — Моральне богослов'я (Казус конскієнціє) — 1; — Літургіка (Церковний рік і типікон) — 2
- о. **Михайло Сопуляк** — Догматичне богослов'я (Де Део креанте ет елеванте) — 4; — Догматичне богослов'я (Де Део уно ет тріно) — 3; Догматичне богослов'я (Де новіссіміс) — 1
- о. **Людовик Міня** — Церковне Право (Подружжя) — 3; Аскетика — 1
- о. **Михайло Василик** — Догматичне богослов'я (Спеціальні питання) — 1

Літній семестер 1948/49

Декан: о. Василь Лаба

- о. **Василь Лаба** — Життя Господа нашого Ісуса Христа — 2; Введення й егзегеза до євангельських притч — 2

- о. Олександр Малиновський — Гомілетика — 1
- о. Богдан Липський — Моральне богослов'я спеціальне (Моральні чесноти. Декалог 4-10, крім Сексто) — 5; — Моральні й пасторальні казуси в трактованій матерії — 1; Літургіка (Церковний рік і типікон) — 2; — Літургійний спів—1
- о. Міня Людовик — Церковне Право (Подружжя) — 3; Аскетика — 1
- о. Михайло Василик — Догматичне богослов'я (Св. Тайни) — 6
- о. Петро Ленгоуверс — Англійська мова — 2
- д-р Богдан Казимира — Французька мова — 2

V-ИИ РІК

Зимовий семестер 1949/50

Декан: о. Василь Лаба

- о. Олександр Малиновський — Гомілетика — 1
- о. Богдан Липський — Моральне богослов'я (Св. Тайни) — 4; Моральне богослов'я (Про чистоту й уживання подружжя — Сексто) — 2; — Літургіка (Церковні літургійні приписи з требника про св. Тайни) — 1; — Літургіка (Вибрані питання) — 1
- о. Людовик Міня — Церковне Право (Про процеси) — 3; Аскетика — 1
- о. Михайло Василик — Догматичне богослов'я (Де Вербо інкарнато й Маріологія) — 5
- о. Петро Ленгоуверс — Англійська мова — 2
- д-р Мирослав Антонович — Літургійний спів — 1

Літній семестер 1949/50

Декан: о. Василь Лаба

- о. Василь Лаба — Ведення парафіяльної канцелярії — 1
- о. Олександр Малиновський — Гомілетика — 1
- о. Богдан Липський — Моральне богослов'я (Св. Тайни) — 5; Казус консцієнціє — 1; — Літургіка (Вибрані питання)—1; Літургіка (Требник) — 1
- о. Людовик Міня — Церковне Право (Про провини й кари)—2; Церковне Право (Про речі) — 2; — Аскетика — 1

- о. Михайло Василик** — Догматичне богослов'я (Про ласку)—3;
Східне догматичне богослов'я — 2
- о. Петро Ленговерс** — Англійська мова — 2
- д-р Мирослав Антонович** — Літургійний спів — 1

Поминувши ті чи інші недотягнення, які виринали силою обставин не раз у студійному пляні й програмі Духовної Семінарії, треба об'єктивно признати, що студії в Духовній Семінарії були високо поставлені й давали багато знання студентові, якщо тільки він хотів і вмів використати дану йому нагоду студіювати. Сьогодні людина просто не вірить, коли дивиться на Духовну Семінарію як цілість і порівнює її сьогодні з неукраїнськими богословськими інституціями, і дивується, що в умовах такої скитальщини українська еміграція змогла спромогтися створити Духовну Семінарію та на такому високому науковому рівні її поставити, використовуючи до цього всі можливі засоби, що їх давали умовини скитальщини.

АРХИЄПИСКОП ІВАН БУЧКО ОРДИНАРІЙ ДУХОВНОЇ СЕМІНАРІЇ

Господь Бог, покликуючи ідейного українського юнака — Івана Бучка — до священничого стану, дав нам у Ньому справжній зразок священника, до якого вірно відносяться слова Св. Письма: "І я собі настановлю священника вірного, який буде чинити за моїм серцем і за моєю волею. Я йому збудую дім сталий." (І. Сам., 2, 35).

У цих рядках не виводитимемо життєписних даних Владики, а приглянемося тільки деяким питомим йому рисам. Цілий життєвий шлях Архиепископа Івана — це найкраще відзеркалення Божих засад у щоденному житті. Його служіння в священничому й архиерейському сані — це дійсне служіння любови Богові, Церкві й Народові. За оцю потрібну любов, що ввесь час служила провідним мотивом усякої діяльності Владики Івана, не тільки Господь, але і Христова Церква і Український Народ можуть з повноти серця сказати: "Я йому збудую дім сталий!" в історії, що останеться по всі віки людського існування.

Глибока віра й відданість Господеві, незвичайне почитання Євхаристійного Христа, велика набожність до Пречистої Діви Марії й любов до свого рідного по крові св. Йосафата витиснули на Владиці Іванові своє знам'я та створили з нього небуденну духову велич, сьогодні таку рідкісну. Названі моменти давали Владиці настільки сили, що він ніколи не лякався ніяких труднощів, хоч би й найтяжчих, що їх приносили невідрадли обставини. Крізь найбільш горезвісні й несприятливі церковні й національні обставини нашого народу він ішов незломним кроком у краще завтра, бо велич його духа додавала Йому сили перемагати все, що не годилось із Божими й людськими законами.

Любов і беззастережна вірність Христовій Церкві — це друга притаманність Архиепископа Івана, який від своєї ранньої молодости прекрасно зрозумів, що це не є якесь абстрактне поняття, але реальне, яке вимагає свого об'єкту. І саме тут

може найкраще чи найбільш наочно приходить до вислову велика особистість Владика Івана. Цим реальним об'єктом його любови є ніщо інше, але таки його рідний український народ, якому в служінні віддав Він усі свої сили, щоб тільки цей народ жив життям Церкви. І знову слова Св. Письма знаходять повне примінення до особи Владика Івана: "Я буду веселитися Єрусалимом, я радуватимусь моїм народом" (Ісаїя, 65, 19); "Чи ж я не плакав над тим, кому живеться важко? Чи ж мое серце до бідного не мало жалю?" (Йов. 30, 25); "І вони будуть призивати мое ім'я, і я відповім їм. Я скажу: Це народ мій" (Зах., 13, 9). Любов свого рідного українського народу — це невіддільна частина душі Владика Івана. Якщо можемо комусь дати — в повному того слова розумінні — ім'я патріота-народолюбця, то ним був напевно як клясичний і гідний до наслідування приклад — Владика Іван.

У невідрадному положенні нашої Церкви й Народу в передвоєнних і повоєнних роках Владика Іван виявився невгнутим оборонцем людських прав свого народу. Щоб тільки натяком згадати усі такі події всенационального значення як от злощасна польська "пацифікація" в 30-тих роках у Галичині, про що цілий світ документарно дізнався завдяки Владиці Іванові, та врятування кругло 16.000 вояків Української Дивізії в Ріміні перед нелюдською видачею їх большевикам. Якщо б навіть Владика Іван більш нічого в своєму житті не зробив тільки те, що врятував духове й фізичне життя наших дивізійників, то вже воно вистачало б, щоб наша історія збудувала йому "сталий дім" церковно-національного провідника й об'єднаниця.

Про непевні дані невідомого прийдешнього скитальщини за всіма скитальцями міг сміливо Владика Іван сказати: "Я був батьком для вбогих, я розглядав справу невідомого" (Йов. 29, 16). "Я бо рятував убогого, що кликав, і сироту, і того, кому ніхто не допомагає" (Йов, 29, 12). "Я призначав їм дорогу, я був їм головою. Я жив, неначе цар при війську і куди б я їх тільки вів, — ішли за мною" (Йов, 29, 25). У той час не було між скитальцями більшого авторитету, яким утішався Архієпископ Скитальців, як теж не було нікого, хто б утішався більшою всенародною любов'ю. Мабуть не було теж і української людини, яка не знала б імені Владика Івана Бучка. Це ім'я було не тільки символом надії, потіхи, помочі чи оборони, але воно було живим їх втіленням. Усі горнулися до нього, і то без різниці на свої погляди й переконання, бо Владика Іван був батьком для всіх. Будучи справжнім Добрим Пастирем свого стада, Владика Іван нікому не жалів своєї щирої любови, якою палало його серце до рідного народу, а кли-

кав усіх за Христом: "Прийдіть до мене всі втомлені й обтяжені, і я облегу вас" (Мат., 11, 28).

Наші народні провідники без різниці на їх віроісповідну чи партійну приналежність, різні церковні, громадянські, суспільно-харитативні інституції, науковці, мистці, студенти й кожний, хто тільки потребував моральної чи матеріальної підтримки, аж надто добре знали щедрю й завжди готову помогти руку свого Архипастиря, який давав і не дивився на те, що нераз у тому самому часі зустріне його від цих же самих, яким будував життя й "випускав їх у люди", чорна невдячність. Однак це не зупиняло Владику Івана творити дальше добро, бо йшов він слідом за своїм Учителем-Христом, за Яким із глибини серця кликав: "Отче, відпусти їм, бо не знають, що роблять" (Лк. 23, 34).

Не маючи свого державного чи формального політичного проводу, який би респектували не-українські чинники, український народ знайшов ув особі Владики Івана гідного, а при тому особисто безкорисного, свого заступника й амбасадора. Не хто інший, але Владика Іван фактично перебрав функції, крім церковних, українського національного представництва в Західній Європі, зокрема ж у такому всесвітньому центрі, яким є Рим. Основою всякої його дії став принцип, що нічого не допоможуть пасивні страждання чи вболівання над нещасною долею Української Церкви й Народу, але потрібна їм активна дія й систематична боротьба, які дадуть у висліді бажані успіхи.

Вкінці хочемо ще кількома словами згадати в загальному про, так би мовити, "службові" й "приватні" прикмети Владики Івана, що так гармонійно в ньому сполучувалися, як теж можуть послужити кожному, хто хоче бути людиною великого формату. Зі "службових" назвемо: апостольський дух і ревність, невичерпана енергія, муравлина працьовитість, адміністративна прецизність, організаційний хист, рішучість і солідність у виконанні діла. Хто пізнав Владику Івана приватно, цей не міг не запримітити хоч би трьох його головних "приватних" прикмет: глибока внутрішня духовність і духовність, сильний інтелект і велика очитаність у різних ділянках науки, як теж товариська соціяльність, яка так природно впливала з його сердечної і по своїй суті веселої вдачі.

Декілька найважливіших життєписних даних про Владику Івана:

1. X. 1891 — Народився з батьків Григорія й Агрипини в селі Германові, пов. Львів.

21. II. 1915 — Одержав священиче Рукоположення з рук болгарського Єпископа Лазаря Младенова в Римі.

24. VI. 1922 — Осягнув ступінь Доктора св. Богословія "з найбільшою похвалою" в Папському Григоріянському Університеті в Римі.

20. X. 1929 — Висвячений на Єпископа в Римі стає Єпископом-помічником Митрополита Андрія Шептицького.

1939 — Номінація на Апостольського Візитатора й виїзд до Полудневої Америки, де відвідує з доручення Апостольського Престолу українські поселення як Апостольський Візитатор, звідки переїжджає до ЗСА.

1941 — Поворот до Європи й поселення в Римі.

28. VII. 1945 — Перебирає юрисдикцію над Українцями в Західній Європі як Апостольський Візитатор.

27. IV. 1953 — За великі заслуги піднесений Апостольським Престолом до гідности Архиепископа.

29. XI. 1971 — Складає уряд Апостольського Візитатора.

21. IX. 1974 — Помер у Римі.⁴²⁾

⁴²⁾ о. д-р РАСИЛЬ ЛАБА, "Права рука" Митрополита Андрея Шептицького.

О. Д-Р А. Г. ВЕЛИКИЙ ЧСВВ, *Слідами Апостола Народів Павла.*

Обі розвідки поміщені в *Архипастир Скитальців — Пресвященний Кир Іван Бучко*, Рим-Париж, 1950.

о. О. КУПРАНЕЦЬ ЧСВВ, *Архиепископ Іван Бучко — народолобець і Мойсей скитальцями*, Світло, Торонто, 1965, ст. 207-208.

Annuario Pontificio per l'anno 1974, Citta del Vaticano, 1974, p. 710.

О. Д-Р ВАСИЛЬ ЛАБА РЕКТОР СТУДІЙ У ДУХОВНІЙ СЕМІНАРІЇ

Студійний ректор Духовної Семінарії, як теж і перший ректор виховання й адміністрації, — **о. мітрат Василь Лаба** — від самих початків існування Семінарії був справжнім її батьком. Кожний, хто тільки з ним зустрівся, від першого дня мав до нього глибоку пошану, щирю симпатію й повне довір'я. Вже сама його постать, струнка й дещо похила, додавала йому якогось своєрідного вигляду візантійського "іконного аскетизму" та невибагливості, що так і справді відповідало дійсності. Задовільнявся він усім, щоб тільки другим було догідно, бо на особистій вигоді йому зовсім не залежало, і то до тієї міри, що одного разу в Гіршбергу, серед доволі гострої зими подарував одному з питомців свій одинокий зимовий плащ, мовляв, "ай-я, ай-я, я й так старий і сиджу в хаті, то мені менше потрібно, ніж молодій людині".

Двері його кімнати завжди й кожному стояли отвором для всякої поради чи розради в студентських чи особистих труднощах і журбах. Однак був момент, коли о. В. Лаба не уступав із своєї позиції, а то — при іспитах, при яких питав з повною скрупулятністю, вимагаючи повного знання пройденого трактату, і якраз тоді навіть "умів вийти з рівноваги" та звичайного свого спокою. Тон його викладів спокійний і рівномірний, однак у всьому пробивалося глибоке знання й питома йому логічна послідовність. Часи його виховно-адміністративного ректорства питомці звикли були називати "золотою ерою", в якій не було навіть якогось подиху "тоталітаризму".

О. мітрат Василь Лаба народився 1. IX. 1887 р. в селі Бертешеві, повіту Бібрка, Галичина, з батьків Михайла та Анни з роду Дикий. Першу свою науку одержав у батьківському домі в рідній місцевості, звідки переїхав до Львова продовжувати

свою середню освіту в Українській Академічній Гімназії (1898-1906), яку закінчив іспитом зрілості (матурою) з відзначенням.

Молодий Василь, закінчивши гімназійні студії з відзначенням, мав перед собою відкритий шлях до різних студій. Однак його тиха й побожна вдача вибирає найкращий шлях, бо ступає на дорогу, на якій написано: "Я дорога, правда й життя". Цей шляхетний юнак іде за тим покликом Христа, щоб ніколи ні на волосок із нього не відступити. І так у 1906-1912 рр. відбуває свої філософічно-богословські студії. Починає їх у Львові на Теологічному Факультеті, але не довго доводиться йому студіювати у Львові, бо Митрополит Андрій Шептицький добачає в ньому небуденну появу серед питомців. За благословенням Митрополита питомець Василь іде в чужі країни, щоб там добувати своє знання, яким би міг по повероті служити своїй Церкві й Батьківщині. Дальші свої студії відбуває в університетах в Іннсбруку, Фрайбургу (Швейцарія) та Відні, після чого одержує священничі свячення, які прийняв з рук Слуги Божого Митрополита Андрія в катедральнім храмі св. Юрія у Львові дня 14-го жовтня 1912 року. Свої студії відбуває о. Василь із блискучим успіхом, не завівши сподівань Великого Митрополита. По своєму повероті до Львова одержує номінацію на префекта студій у Львівській Духовній Семінарії (1912-1914). На цьому не позістає, бо в 1914 р. завершує свої студії докторатом зі св. Богословія у Віденському університеті. Перед о. д-ром Василем Лабою тепер відкрилися різні можливості на полі церковної праці, а зокрема на її науковому відтинку. Та склалось інакше.

У 1914 р. вибух 1-ої всесвітньої війни відриває молодого священника від наукової й педагогічної праці, щоб кинути його у вир воєнної заверюхи та на декілька років переставити його у відмінну ділянку священничої праці, а саме як полевого духовника австрійської армії для наших українсько-католицьких вояків. Найдовше був у 36-ім полку коломийських стрільців і на італійському фронті. В 1918 р. дістається в італійський полон (1918-1919), з якого в наступному році виходить. Зараз по виході з італійського полону вступає в ряди Української Галицької Армії, де стає начальним духовником Української Галицької Армії, як теж і генеральним вікарієм Кам'янець-Подільської Єпархії (1919-20). І так молодий о. Василь служив своїми силами та здібностями українській визвольній справі, несучи нашій військовій силі світло Христової науки.

В 1921-1928 рр. бачимо о. д-ра Василя Лабу вже на науково-педагогічній праці. Стає він лектором на Греко-католицькому Богословському Факультеті, а в дальшому віцеканцлером

Духовної Семінарії у Львові, водночас будучи катехитом в Українській Академічній Гімназії та в Дівочій Гімназії СС. Василіянок. З хвилиною відкриття Богословської Академії у Львові габілітується на її доцента (1928), щоб уже в 1932 р. бути йменованим звичайним професором тієї ж Академії, як теж і греміяльним крилошанином Митрополичої Капітули у Львові. В тих же роках катехитує теж у Державній Дівочій Учительській Семінарії.

Друга світова війна знову відриває о. д-ра Василя Лабу від його улюбленої науково-педагогічної праці та кидає ним поза рідні Українські Землі. За час першої большевицької окупації через два роки (1940-41) перебуває в Німеччині, зразу в переселеному таборі в Гайді, а відтак як душпастир у Райхенбергу на Судетах. По своєму повороті до Львова в 1941 р. продовжує свою працю професора в Богословській Академії, крилошанина у Митрополичій Капітулі та катихита в 1-ій Українській Гімназії. За досі положені його великі заслуги в різних галузях церковного життя Митрополит Андрій підносить його 1943 року до гідности Мітрата.

З 1943 р. основується Стрілецька Дивізія "Галичина", до якої о. Мітрат В. Лаба вступає на доручення Митрополита, щоб своїм досвідом, як колишній польовий і начальний духовник УГА. послужив добрій справі. Крім того, що був начальним духовником Дивізії, стає ще теж Генеральним Вікарієм допоміжних частин у складі німецької армії. Завдання не легке, зокрема ж через розкиненість тих військових труп, як теж і з уваги на труднощі збоку німецького правління. Однак досвідчений духовник уповні добре вив'язується зо свого завдання, за що генерал Павло Шандрук у 1946 р. підносить о. майора Василя Лабу до ранги полковника, а опісля генерала УНР. В 1946 році о. Лаба йменований дійсним членом НТШ.

Бурхливі воєнні дні не відібрали йому сили й охоти до дальшої конструктивної праці, без якої життя о. В. Лаба не було б повним життям. Вже осінню 1945 року бачимо о. проф. д-ра Василя Лабу за інтенсивною працею над укладанням плянів Духовної Семінарії, що основувалася на скитальщині, бо саме йому доручено її організувати, щоб дати змогу плекати священничий доріст. О. В. Лаба з питомою йому солідністю взявся за діло, якого овочем була Духовна Семінарія в Гіршбергу, згодом перенесена до Кулемборгу в Голяндії. Як студійний ректор поставив її о. В. Лаба на повну наукову висоту.

Починаючи з 1950 р., о. мітрат Василь Лаба, по приїзді до Канади, стає генеральним вікарієм Едмонтонського Владики,

де знову своїм багатим досвідом і знанням служить Едмонтонському Владиці та Українській Церкві, маючи при цьому широку популярність і щирю любов духовенства і громадянства.

У цих кількох рядках нема просто спроби охопити цілість життя цього нашого видатного церковного, наукового, культурного та народного діяча, і тому не входимо в його подробиці, бо цього вимагає окрема студія, на яку тут не місце. Ми подали тільки деякі біографічні дані, щоб познайомити читачів з життям о. Василя Лаби.

Особа о. проф. д-ра Василя Лаби тісно в'яжеться з блискучим розвитком Львівської Богословської Академії, якої він був звичайним професором. Працював він у ній подвійно: своїми академічними викладами та науково, даючи фундаментальні підручники "Патрологію" та "Герменевтику", які появилися були друком у Львові, як теж приготував деякі інші. Безліч його наукових і популярних статей і розвідок розсіяних по різних наукових періодиках чи надзвичайних виданнях. У своїх творах о. В. Лаба виявив тонке знання оброблюваного матеріалу, як теж і легкість його передавання, що не кожному дано. Чи то в Богословській Академії у Львові, чи то в Духовній Семінарії в Гіршбергу-Кулемборгу, о. В. Лаба був незаступним професором у різних богословських предметах, як: патрологія, біблійні науки та канонічне право.

О. Василь Лаба не тільки блискучий богослов-науковець, але також зразковий український громадянин і патріот. Завжди, коли цього вимагала від нього якась народня справа, він стояв готовий до послуг. Його жертвенність на різні національні цілі була широко відома в усій Галичині. Ніколи не сплямив він доброго українського імені, але навпаки завжди високо його підносив своєю достойною особою, як нпр. у Голяндії постійними доповідями про Українців і українську справу, викликаючи живий відгомін у голяндських кругах, а зокрема в пресі.

Як людина, а особливо як священник, о. В. Лаба своїми особистими прикметами з'єднував собі завжди якнайсердечніші симпатії, які назавжди позіставали незатертими. Глибоке знання, второпність, працьовитість, здисциплінованість, чесність, увічливість і правдива скромність при тому завжди були тими жемчугами в житті о. мітрата Василя Лаби, що стали не тільки прикрасою його особи, але прекрасним зразком для кожного, щоб могли вийти на справжні духові вершини, що на них вийшов о. Василь Лаба, стаючи окрасою та гордістю не тільки нашого церковного життя, але всього нашого суспільства.

Нема найменшого сумніву, що всі ті, яких о. проф. д-р Василь Лаба був професором, чи які мали змогу ближче пізнати його особу, згадують з якнайбільшою сердечністю та приємністю дорогу їм особу о. мітрата Василя Лаби.⁴³⁾

⁴³⁾ о. д-р РАСИЛЬ ЛАБА, *Автобіографічні дані*, 1957, передані о. О. Купранцеві

о. О. КУПРАНЕЦЬ ЧСВВ, *Великий наш світоч, У 70-ті роковини народин Всесв. о. мітрата Василя Лаби*, Світло, Торонто, 1958, ст. 22-23.

О. МІТРАТ ОЛЕКСАНДЕР МАЛИНОВСЬКИЙ РЕКТОР ВИХОВАННЯ Й АДМІНІСТРАЦІЇ

Покійний о. мітрат Олександр Малиновський був дуже відмінний своїм і видом і характером від о. мітрата В. Лаби. Відразу пробивався з нього колишній професійний військовий старшина, який нічого "не попускає" з вимаганої дисципліни та зо збереження семінарійного ладу. Серед питомців тішився великою пошаною та любов'ю, не зважаючи на те, що у відношенні до них часто застосовував правила строгости чи догани. Однак кожний бачив, що за тією строгістю криється батьківське серце, яке щиро та безкорисно любить кожного поосібно, але при тому воно таке, що "не попускає" правилу. Деякою перешкодою в його відповідальній і посвятній праці над вихованням молодого священичого доросту було його здоров'я. Він часто знемагав, але й тоді працював "до останнього віддиху", як це нераз траплялося. Нпр. на самий Великдень у 1950 році, коли голяндська радіостанція Гільверсум трансмітувала зі Семінарії Св. Літургію, всі бачили, що о. О. Малиновський дуже эле почувається і звертали йому увагу перед Св. Літургією, щоб не ставав до служення. Однак він сам наче не відчував і не помічав цього, бо почуття обов'язку казало йому стати до Св. Літургії, зокрема ж через те, що треба було співати Пасхальну Утреню з її чудовим "Плотію", яке він одинокий зо служачих священиків і дияконів міг гарно вивести, маючи гарний і сильний голос, а при тому добрий слух. Станув до Св. Літургії, але після неї питомці віднесли його до кімнати вже майже вповні непритомного та з високою гарячкою. Будував о. О. Малиновський питомців своєю невсипучою працею, солідністю й передовсім глибокою релігійністю, як теж своїм беззастережним послухом Владиці-Ординарієві, хоч нераз міг з ним особисто не погоджуватися в підході до справи.

О. мітрат Олександр Малиновський народився 12-го січня 1988 року в селі Жуків, повіт Золочів, Галичина, в священичій родині о. пароха Івана та Валерії з Перфецьких. Гімназійні

студії закінчив у Перемишлі, після них записався на правничі студії Львівського Правничого Факультету, що їх покінчив абсолюторією права. Вже як правник відбув однорічну старшинську школу, з якої вийшов із ступнем старшини.

Від початку 1-ої світової війни в 1914 році о. О. Малиновський — як старшина — відбуває військову службу на фронті та поза ним. Як тільки постала Українська Галицька Армія, вступає у її ряди, щоб служити в ній своїм військовим знанням і досвідом професійного старшини в боротьбі за українську державну незалежність. Працює в штабі армії. Разом з УГА переживає всі світлі й трагічні моменти Визвольних Змагань. Після закінчення боевої діяльності УГА о. О. Малиновський вступає до Львівської Духовної Семінарії в 1921 році, щоб після закінчення богословських студій стати в ряди бойовиків за здорову українську духовість і — як священник — вести свій народ до Бога. Священічі свячення одержав 1925 року з рук Митрополита Шептицького і єпископа Боцяна. По піврічній душпастирській праці Митрополит Андрій назначує о. О. Малиновського настоятелем у Духовній Семінарії, зразу в характері префекта, а опісля віцеректора.

По 12-річній настоятельській праці в Духовній Семінарії Митрополит Андрій іменує о. О. Малиновського ректором Академічного Дому у Львові, де він сповняє це завдання через два роки. В липні 1939 року на особливе доручення Митрополита Андрія виїжджає на Лемківщину з метою реєструвати по наших церквах речі музейної вартости. Однак це був радше формальний претекст, за яким крилася властива ціль, а саме, щоб о. О. Малиновський приглянувся на місцях теренові, на якому опісля мав працювати Апостольським Адміністратором, чи теж у дальшому єпископом, що було в дальших плянах Митрополита Андрія, до чого однак уповні не дійшло через воєнну хуртовину.

В 1940 році назначений генеральним вікарієм Апостольського Адміністратора Лемківщини — о. д-ра Якова Медвецького, по якого смерті в 1941 році стає о. О. Малиновський наслідником у його уряді з усіма повновластями. Праця о. О. Малиновського як Апостольського Адміністратора не була легка, бо терен був сильно москвофільський, при чому подибував він іще багато труднощів збоку німецької окупаційної влади та місцевих Польків. Однак о. О. Малиновський у своїй глибокій релігійності та високій національній свідомості зробив дуже багато добра для української церковної та національної справ. Як вірний пастир повіреного собі духовного стада залишився до останньої хвилини на терені своєї юрисдикції, тобто до хвилини,

коли польсько-більшевицька влада не виселила примусово лемківське населення з його прадідної землі. В 1945 році за допомогою частин Української Повстанської Армії о. О. Малиновський, переживаючи найбільш болючі в своєму житті моменти, переходить з Рідних Українських Земель до чужої йому Німеччини. Хоч нервово й фізично виснажений, однак відразу приступає до активної праці, одержавши номінацію на Генерального Вікарія Апостольської Візитатури в Німеччині з осідком у Мюнхені.

В липні 1946 року Апостольська Візитатура в Мюнхені йменує о. О. Малиновського ректором виховання й адміністрації в Українській Католицькій Духовній Семінарії в Гіршбергу. На цьому пості остається він аж до хвилини повної ліквідації Семінарії в грудні 1950 року в Голяндії. 1951 року о. Малиновський переходить як генеральний вікарій Апостольського Візитатора Українців у Західній Європі Владики Івана Бучка до Лондону, Англія, де він інтенсивно й успішно працював посеред української спільноти. В 1954 році за великі заслуги для Церкви Папа Пій XII-ий підносить о. О. Малиновського до гідности Домового Прелата. Як невсипучий і вірний робітник Христового Виноградника, о. О. Малиновський, відбуваючи візитацію в місті Брадфордї, заслаб під час св. Літургії, 17-го листопада 1957 року, а наступного дня, 18-го листопада, скінчив своє боговгодне й трудолюбиве життя, — його тлінні останки перевезено до Лондону та похоронено на Кенігстон-цвинтарі.⁴⁴⁾

⁴⁴⁾ о. ЛЕВ ДОРОШ, *Спомини мого життя*, рукопис, Балтимор, листопад-грудень 1957.

о. ВАСИЛЬ ЛАБА, *Пам'яті щирого друга*, Світло, Торонто, 1958, ст. 17-18

ЛЕВИЦЬКИЙ Д., *Бл. П. Всесвітліший Отець Міґрат і Прелат Олександр Малиновський*, "Українська Думка", Лондон, 1957, ч. 48.

о. О. МАЛИНОВСЬКИЙ, *Автобіографічні дані*, 1956, передані о. О. Купранцеві.

о. І.(ван) Г.(риньох), *Над свіжою могилою на чужині, В пам'ять м'трата Олександра Малиновського, Сучасна Україна, Мюнхен, 1958, ч. 1 (180), ст. 11.*

О. МИКОЛА ВОЯКОВСЬКИЙ ОСНОВНИК ДУХОВНОЇ СЕМІНАРІЇ

Однією з дуже цікавих і визначних постатей нашого українсько-католицького духовенства був безсумнівно **о. Микола Вояковський**, який відіграв неабияку роль у житті нашої Церкви у повоєнних роках на терені Німеччини, виконуючи уряд правлячого заступника Апостольського Візитатора й Адміністратора.

Народився о. Микола Вояковський у родині о. Сильвестра і Євгенії з Левицьких 12-го червня 1899 року в селі Богданівка, повіту Скалат, Галичина⁴⁵). Закінчивши народню школу в родинній місцевості пішов на гімназійні студії до Тернополя, звідки перейшов до гімназії в Станиславові. Вже в гімназійних роках виявляє він живе зацікавлення народньо-освітньою працею. Підчас вакацій у рідному селі віддається праці в місцевій читальні "Просвіти" та організуванню хору, як теж веденню аматорського драматичного гуртка, який перший у всій околиці ставить українські п'єси.

1917 року вступає добровольцем до Українських Січових Стрільців, з яких уже як старшина переходить до Української Галицької Армії, де стає командантом 1-ої батареї 9-го гарматного полку. Як старшина відзначається особливо в часі другої офензиви польських частин Галерівської армії над Гнідавою в липні 1919 року. Опісля йде з УГА на Наддніпрянщину, де доводиться йому перейти всі світлі й трагічні переживання УГА. Попадає в полон, з якого щасливо виходить, представши разом із 9-им полком біля Кранцілова над Збручем на рідну галицьку землю.

Богословські студії відбув на богословському факультеті у Львові в 1920-24 роках. У 1923 році відмовляється від пропозиції Митрополита Андрія Шептицького поїхати до Риму або Інсбрука на вищі богословські студії, бажаючи залишитися,

⁴⁵) о. МИКОЛА ВОЯКОВСЬКИЙ, *Автобіографічні дані*, 1956, передні о. О. Купранцеві.

одружившись, на батьківщині. Закінчивши абсолюторією богословські студії, одружується 26-го жовтня 1924 року з Анною-Юлією Левицькою, абсолюенткою вчительської семінарії у Львові. 5-го квітня 1925 року Митрополит висвячує його на священника.

Як священник о. М. Вояковський виконує такі душпастирські функції: завідає парохії Скалат-місто — 1925, завідає парохії Оліїв-місто — 1925-27, парох Великополя біля Городка — 1927-32, парох Страдча біля Городка — 1932-39, помічний душпастир парафії св. Варвари у Відні — 1939-41, душпастир українських робітників і засланців у Судетах із осідком у Ляйтмеріц і найближчий співробітник і дорадник Апостольського Візитатора в Німеччині — о. д-ра Петра Вергуна — 1941-45. Від 22-го лютого 1945 до січня 1948 року виконує уряд правлячого заступника Апостольського Візитатора в Німеччині, очолюючи нашу Церкву в Німеччині. На всіх згаданих постах о. М. Вояковський виявився справжнім Христовим робітником, що вже доцінив Митрополит Андрій, наділюючи його крилошанськими відзнаками⁴⁶).

Беручи до уваги всі повоєнні обставини, можна сказати, зразу безнадійні й непевні, опісля ж невідрадно, о. М. Вояковський виявив величезний запас енергії й ревности в усіх ділянках душпастирського життя. Всю Німеччину організує в систему душпастирств, діючи за окупаційними зонами Німеччину на три протопресвитерати, які знову ділилися на деканати й парохії. Засновує різні церковно-релігійні організації, чим поживляє релігійне життя в таборових і позатаборових наших громадах, які регулярно відвідує, несучи нашим скитальцям слово потіхи й надії. Доцінюючи значення молодого священничого доросту, основує Духовну Семінарію. Своєю посвяченістю й рішучістю привернув захитану дисципліну між духовенством, за що може не всі зо священників його "долюблювали". Особу й діяльність о. М. Вояковського чи не найкраще схопив Кардинал Євген Тіссеран, який одного разу на відвідинах Протоархимандрії ЧСВВ у Римі сказав: "Якщо б о. Вояковський не був жонатий, то був би нашим першим кандидатом на єпископа, бо має на це всі дані".

Не зважаючи на тягар душпастирських обов'язків, о. М. Вояковський знаходив іще час на письменницьку працю. В Галичині дописував до багатьох наших церковних і національних

⁴⁶) Шематизм Духовенства Львівської Архiepархії, Львів, 1938, ст. 86.

часописів і видань, як "Поступ", "Нива", "Нова Зоря" й інші, а вже в Америці до "Лотосу", "Шляху" й інших. Цікавила його теж і наукова праця, бо в 1937 р. видав історично-археологічний нарис про Страдче, зготовлений на основі переведених археологічних розкопок і дослідів у Страдчі під проводом проф. д-ра Я. Пастернака. Будучи у Відні брав на докторат курси з філософії, історії полуднево-східніх Слов'ян і загальної славістики, яких однак не закінчив через воєнні обставини. Найбільше письменницького хисту виявив о. М. Вояковський, будучи природно здібним проповідником, у писанні послань і проповідей, яких вийшло друком кілька томів.

По формальному звільненні 13-го грудня 1948 року Свщ. Конгрегацією для Східньої Церкви з виконуваного уряду правлячого заступника Апостольського Візитатора в Німеччині та по переданні урядування в Апостольській Візитатурі в Мюнхені Владиці Іванові Бучкові о. Микола Вояковський переїхав до Америки, де і 12-го травня 1972 року помер у Брукліні, Н.Ї., залишаючи по собі якнайкращу пам'ять ревного й совісного душпастиря.

НАСТОЯТЕЛІ Й ВИКЛАДАЧІ В ДУХОВНІЙ СЕМІНАРІЇ

Згідно з канонічними вимогами Католицької Церкви настоятелями Духовної Семінарії можуть бути тільки духовні особи, а ніяк світські, як теж професорами чи викладачами теологічних дисциплін повинні би бути священники, чого теж у Духовній Семінарії стисло пильновано. Але в Семінарії були теж і світські професори, які однак викладали різні небогословські дисципліни, зокрема ж українознавство, що являється необхідним, хоч тільки допоміжним у своїй суті, знанням для українського священика.

Отцями Настоятелями, професорами й викладачами в різних періодах існування Духовної Семінарії були:

о. мітрат д-р Василь Лаба — ректор студій і декан богословського відділу. Викладав: патрологію, канонічне право, Св. Письмо Старого й Нового Заповітів і ті трактати, що в'яжуться зо Св. Письмом, тобто герменевтику, інтродукції до обох Заповітів і екзегезу, як теж про ведення парохіяльної канцелярії.

о. мітрат Олександр Малиновський — ректор виховання й адміністрації. Викладав гомілетуку.

о. д-р Володимир Маланчук ЧНІ — декан філософічного відділу. Викладав — філософічні трактати, історію філософії й наукову методологію.

о. д-р Іван Гриньох — через один семестер (літній 1946-1947) декан філософічного відділу. Викладав: догматичне богослов'я, філософію, раціональну психологію й "вибрані питання нез'єдиненого Сходу".

о. Франциск Ван Леувен, голяндський августинець, — голяндська мова в Кулемборгу.

о. д-р Михайло Василик — півтора року в Кулемборгу був дисциплінарним префектом питомців. Викладав: догматичне богослов'я та догматику нез'єдиненого Сходу.

о. проф. Петро Голинський — історія Вселенської Церкви, катехитика й педагогіка.

о. д-р Петро Ленгоуверс, голяндський августинець — англійська мова в Кулемборгу.

о. д-р Богдан Липський — моральне й пасторальне богослов'я, літургіка та чернече право.

о. д-р Людовик Міня ЧНІ — подружнє право й аскетика.

о. проф. Зиновій Нарожняк — літургіка й церковний спів.

о. д-р Михайло Сопуляк — догматичне богослов'я й теодицея.

Крім повище названих священників, які займали в Семінарії пост професорів чи викладачів, були ще:

о. Юрій Ковальський — диригент семінарійного хору в 1947 році в Гіршбергу.

о. Михайло Левенець — віцекеректор виховання та адміністрації підчас першого семестру в Гіршбергу в 1946 р.

о. Антін Рижак — префект питомців у Кулемборгу.

Вже в самих початках, зокрема ж опісля, коли Семінарію перенешено до Голяндії, виринули великі труднощі щодо добору професорських сил, бо загал нашого українського католицького духовенства був наставлений на виїзд за океан, через що майже ніхто з духовенства не хотів в'язати себе в будьякий спосіб з Духовною Семінарією. Спочатку о. д-р В. Лаба, як студійний ректор шукав усякої можливої розв'язки тієї проблеми. Він звернувся з пропозицією до поодиноких оо. Василян, що мали академічні ступені з богословських дисциплін або вже були раніше викладачами чи виховниками й перебували актуально в Німеччині, як до найбільш у даний момент відповідних кваліфікованих, професорських і виховних, сил. Однак з того нічого не вийшло, бо всі вони поголовно відмовилися від праці в Духовній Семінарії з уваги на свій скорий виїзд із Німеччини до поодиноких своїх заокеанських провінцій ЧСВВ, де мали працювати під проводом своїх настоятелів⁴⁷⁾.

Крім професорів-священників викладали теж у Духовній Семінарії світські професори чи викладачі. В більшості були ними професори Українського Вільного Університету в Мюнхені. Вони викладали ділянки своєї спеціальности:

⁴⁷⁾ о. В. ЛАБА, *Українська Греко-Католицька Духовна Семінарія*, нав. т., ст. 64.

д-р Мирослав Антонович — теорія музики, церковний спів і диригентура семінарійного хору.

д-р Кирило Годованець — грецька, латинська й німецька мови.

мгр. Микола Головатий — староеврейська мова.

д-р Богдан Казимира — соціологія, історія Церкви та французька мова.

Д-р Василь Лев — церковно-слов'янська мова.

Роман Левицький — диригент хору в другому академічному році й спортовий виховник.

д-р Василь Ленчик — історія Української Церкви.

д-р Богдан Лончина — англійська, французька та еспанська мови.

Д-р Іван Мірчук, професор і ректор УВУ, — історія української культури.

Д-р Ярослав Рудницький — українська мова й філологічний семінар.

д-р Михайло Соневицький — грецька мова.

Д-р Юрій Студинський — соціологія.

Володимир Цісик — перший диригент семінарійного хору.

Д-р Володимир Янів — експериментальна психологія.

З вище поданих настоятелів, професорів і викладачів із Німеччини до Голяндії переїхали тільки: о. В. Лаба, о. О. Малиновський, о. В. Маланчук, о. Б. Липський, о. М. Сопуляк, о. А. Рижак і М. Антонович. Вже осінню 1948 року приїхали до Семінарії в Кулемборгу з Риму два священники на професорів, о. Л. Міня й о. М. Василик, бо професори, що приїхали з Німеччини, не були всілі подолати всьому навалові праці⁴⁸). З Бельгії приїздив викладати д-р Б. Казимира.

Щоб поширити знання студентів з інших ділянок, студійний ректор — о. В. Лаба влаштував у Гіршбергу різні серії принагідних викладів, що були позапрограмові в студійній програмі навчання в Духовній Семінарії, які однак виявилися дуже корисними та доцільними. Ці виклади-доповіді давали відомі мужі української науки та громадянського життя, а саме: д-р Степан Баран, проф. Григорій Ващенко, проф. Василь Гришко,

⁴⁸) Українська Католицька Духовна Семінарія, Сьогочасне й Минуле, НГШ, Мюнхен, 1949, ст. 85.

проф. Дмитро Дорошенко, інж. Юліян Павликовський, д-р Ярослав Пастернак, д-р Юрій Фединський, проф. Юрій Шерех-Шевельов і проф. Вадим Щербаківський.

Підчас побуту Семінарії в Голяндії о. ректор В. Лаба вписав студентів Семінарії до Заочного Інституту Навчання УВУ в Мюнхені, що прислав до Семінарії скрипти, з яких студенти багато користали, поглиблюючи своє знання українознавства.

Професори Духовної Семінарії в Кулемборгу творили окрему філію Наукового Товариства ім. Шевченка в Західній Європі.

ПРОФЕСОРИ-СВЯЩЕНИКИ

Однією з характеристичних прикмет щоденного життя в Духовній Семінарії на скитальщині було щире взаємовідношення між священиками-професорами та питомцями-студентами. Хоч студенти ставилися до своїх викладачів із належною пошаною, все таки мали про кожного з них "свою гадку", роблячи свої менш або більш влучні спостереження, з яких деякі понижче подаємо.

о. д-р Михайло Василик — до Кулемборгу приїхав з Риму. Для питомців це був "новоспечений професор" чи "з-під голки", як говорили питомці. До викладів завжди добре підготовлявся, щоб завжди бути готовим на різні "богословські провокації" збоку старших студентів IV-го чи V-го року студій. Сам, будучи римським вихованком, старався прищипити "дещо з римського духа" питомцям у Семінарії.

о. прелат Петро Голинський — людина лагідна й добросердечна. Маючи широку освіту та велику начитаність, вмів викликати в питомців зацікавлення до своїх викладів. Супроти кожного завжди сердечний і готовий допомогти, навіть і при іспитах. Часто любив поговорити з питомцями приватно, даючи завжди якусь добру пораду та дуже "дискретно" спрямовував розмовою думки питомця до священничого покликання та завдання самого священика.

о. д-р Іван Гриньох — "другий філософ" Семінарії. Його виклади визначалися широкістю погляду, ясністю і проглядністю. В питомецькому лексиконі був він "дипломатом". Завжди зрівноважений і спокійний тон і елегантність додавали йому якоїсь своєрідної "високости", що дуже імпонувало питомцям. На особливу увагу та зацікавлення заслуговували його виклади "Вибраних питань нез'єдиненого Сходу", які, якщо б появились друком, були б цінним вкладом у богословську українську літературу, зокрема ж екуменічну, якої в нас майже нема.

о. Юрій Ковальський — диригент семінарійного хору в Гіршбергу. Тихий, скромний і глибокої релігійности. До нього питомці ставилися з великою пошаною та довір'ям, що зокрема

виявилось, коли Духовна Семінарія знайшлась у скитальчому таборі в Міттенвальді. Своєю поведінкою дуже будуюче впливав на питомців, через що він "сам-зі-себе" став неофіційним духовником і сповідником питомців.

о. монс. Михайло Левенець — у функції віцеректора відразу виявив духа дисципліни не тільки супроти питомців, але й супроти себе самого, в чому без труду питомці пізнавали в ньому колишнього полевого священика-старшину І. УНА — Дивізії "Галичина". У відношенні до питомців був завжди ширій, безпосередній і відвертий, не скриваючи справи чи своєї гадки, говорив просто в вічі те, на що хотів звернути увагу, що зродило теж відразу до нього повне довір'я та пошану. Товариський у щоденному співжитті, втішався загальною симпатією серед питомців. У всьому акуратний і елегантний, давав добрий приклад молодого та поступового священика. Велика тільки шкода була для Семінарії, що відійшов за скоро ззанятого посту виховника.

о. д-р Богдан Липський — був незвичайно цікавою появою серед професорської колегії, — гейби овіяний якимсь німбом "таємничости", — підтримував загально добрий настрій. У питомців, як теж і в Голяндців — професорів і студентів Католицького Студійного Центру в Кулемборгу, була про нього опінія "ходячої енциклопедії", бо він завжди мав на все готову відповідь. Як семінарійний літургіст репрезентував "строгий" східній літургійний напрямок. З великою легкістю вмів здобувати симпатиків для своїх ідей. Виклади його були цікаві та живі, бо завжди вмів їх прикрасити чимось "свіжим" чи навіть деколи влучними жартами, зокрема ж на пасторальному курсі. На іспиті студент ніколи не знав, добре чи зле відповідає, бо о. Липський сидів завжди з усмішкою та з цією самою міною, що не прозраджувала його думки.

о. д-р Володимир Маланчук ЧНІ, — викладаючи філософічні дисципліни, сам глибоко ознайомлений з матерією свого предмету, завжди "супонував", що питомці з повною легкістю сприймають поодинокі трактати як — на його гадку — "самозрозумілу річ", що не завжди відповідало дійсності. Хоч у спільному житті завжди ввічливий і товариський, однак при іспитах не давав себе "переконати", що вірить у "глибинні знання" студентів. Його чернеча невибагливість і простодушність були гарним прикладом для священничих кандидатів.

о. д-р Людовик Міня ЧНІ — перший раз приїхав до Семінарії в Гіршбергу післ свого приходу з Чехословаччини з-під польської окупації. Однак тоді побув тільки декілька днів, щоб аж у Голяндії знову прибути до Семінарії з Риму. Був дуже

скрупулянтним у викладах і старанню засвоїти матеріал питомцям. Спочатку студенти мали багато потіхи з його закарпатського говору та літургійних напівів, які вперше від нього почули. Як духовник старався, відповідно до обставин і спроможностей, допомогти кожному вийти "на вершини" духовного життя. В своїй покірності навіть не давав пізнати, що в скромній чернечій рясі криється колишній монсеньйор, ректор Духовної Семінарії в Ужгороді.

о. проф. Зиновій Нарожняк — імпонував усім своїм гарним і вишколеним голосом і добрим знанням літургійних проблем. У літургійних реформах, що саме тоді наступали та переводилися в життя, держався "золотої середини". Хоч був великим приклонником "східнього" напрямку, вважав, що наша Церква теж витворила деякі питомі форми як свої характеристичні, що саме ними ціхується український обряд.

о. Антін Рижак — щиро й посьвато, хоч "без шуму" й дискретно, пильнував сповнити свій уряд префекта. Він живо цікавився життям питомців, хоч був слабого здоров'я. Як людина глибокої побожності й тихости, будучи дисциплінарним префектом питомців, старався завжди полагоджувати — нераз спірні — справи мирною та "тихою" дорогою, щоб тільки не порушувати братньої згоди й любови посеред питомців.

о. д-р Михайло Сопуляк — людина живої й енергійної вдачі. Вже від першої хвилини свого побуту в Семінарії ввійшов у всі ділянки семінарійного життя та був для питомців головним "інформаційним бюро" про всякі нові сензації, а особливо з "вищої політики" і "позакулісів", які він любив, і на які питомці чекали, щоб "бути в курсі справи". Дуже часто приходилося йому сповняти в семінарійному житті ролю "буфера", бо був завжди добре зорієнтований у цілості ситуації. Викладав цікаво й так легко, що навіть найтяжчі тези легко схоплювалися та засвоювалися. У своїй практичності й орієнтаційній бистроті служив питомцям практичними та реалістичними порадами.

о. Франциск Ван Леувен і о. д-р Петро Ленгоуверс — обидва голяндські монахи-августинці, в дуже короткому часі так щиро зжилися з Українцями, що навіть не відчувалося, якщо б не різнила мова, що це не Українці. Веселої й приятельської вдачі, зуміли собі з'єднати справжню прихильність студентів, а зокрема о. Ленгоуверс, який виявляв широку освіту та начитаність, як теж о. Ленгоуверс був сталим сповідником деяких питомців.

СВІТСЬКІ ПРОФЕСОРИ В ДУХОВНІЙ СЕМІНАРІЇ

Світські професори старалися бути інтегральною частиною життя Духовної Семінарії. Поруч своїх викладів вони цікавилися життям Семінарії та в нього входили, а принаймні значна їх частина. Було видно, що вони завжди дбали про те, щоб бути добрим прикладом віруючих і практикуючих християн, що було дуже важливим у такій інституції як Духовна Семінарія. Як про своїх професорів-священиків, так і про світських професорів студенти-питомці мали "свою опінію" про кожного з них:

Д-р Мирослав Антонович — як самотній світський професор — переїхав із Семінарією з Німеччини до Голляндії, що остаточно було для нього великою жертвою, бо увесь час мусів практично вести напівчернече життя. В усьому пристосовуючися до семінарійних вимог, був справжньою прикрасою Семінарії в Кулемборгу. Обдарований знаменитим голосом, як блискучий диригент семінарійного хору, здобув собі незвичайну популярність в усій Голляндії. У щоденному житті — "як один із громади" — визначався товариським і безпосереднім відношенням до всіх.

Д-р Кирило Годованець — дуже добре "розумів" студента з його труднощами, особливо ж колишніх військовиків, через що питомці на філософському курсі, зокрема ж колишні "дивізійники", мали в його особі "відданого" собі приятеля. Завжди ввічливий і привітний у скорому часі всеціло з'єднав собі щирі симпатії всіх.

Мгр. Микола Головатий — це був викладач, якого питомці не зараховували ні до світських, ні до духовних викладачів, бо, не будучи тоді висвяченим, завжди одягався по-священницькому. Питомці не мали з ним "проблем" і вважали його за одного з "своїх", хоч не конче долюблювали єврейську мову, яку він викладав.

Д-р Богдан Казимира — як колишній абсолювент богословія мав, так би мовити, довір'я та "вільний доступ" до питомецької ментальности, через що в скорому часі був уже "свій" з питомцями. Не зважаючи на те, що він приїздив на виклади до Голляндії зо сусідньої Бельгії, мав настільки часу, щоб цікавитися студентським життям питомців і послужити їм своїми практичними порадами й досвідом.

д-р Василь Лев — вложив справді багато труду, щоб дати знання церковно-слов'янської мови, яку питомці прозвали "фонетикою" тому, що проф. Лев особливу увагу звертав на фонетику. Треба було просто подивляти його терпеливість при засвоюванню студентами різних правил церковно-слов'янської мови, а зокрема те, що просто до кожної букви малював на таблиці "голову", щоб точно з'ясувати вимову поодинокого звука. Його глибока релігійність і характерність не раз більше збуджувала духа побожності серед питомців, — бо це була світська людина, — ніж не раз побожність священника.

Проф. Роман Левицький — поставив у Семінарії в Гіршбергу спортове життя на відповідному рівні, бо систематично займався спортовими заняттями та фізичним вихованням питомців, водночас сповняючи функцію диригента семінарійного хору.

Д-р Василь Ленчик — викладав спільно для всіх курсів важливий для майбутнього українського священника предмет — історію Української Церкви. В основному він придержувався колишніх викладів проф. Миколи Чубатого у Львівській Богословській Академії. Будучи сам колишнім абсолювентом богословія легко ввійшов у життя семінарійної спільноти в Гіршбергу.

Д-р Богдан Лончина — в очах питомців промінював "правдивою європейськістю". Він живо цікавився та брав активну участь в українсько-католицькому студентському житті. Імпонував питомцям своїм добрим знанням кількох західньо-європейських мов.

Д-р Іван Мірчук — який в opinіі студентів мав марку "старого професора", що, до речі, так і було. За час його п'яти-семестральних викладів студенти мали невичерпну криницю українознавчих знань. Виклади про українську культуру, хоч мали історичне тло, крили в собі багато філософічного елементу. Мав якнайбільшу пошану в студентів, бо вони цінили його як одного з найбільших українських світочів науки в сучасних йому часах. Вже сама його імпазантна постава типово західнього Європейця надавала йому своерідної маєстатичности. Хоч був людиною великого наукового стажу й авторитету, ставився до кожного наче до рівного собі знанням і позицією.

Чи не найбільший вплив із усіх світських професорів на формування української національної духовности питомців мав таки проф. І. Мірчук.

Д-р Ярослав Рудницький — був живою скарбницею української літературної мови. Завдяки йому студенти мали змогу познайомитися з академічним курсом української мови, яку наслідком війни та через постійне приставання з чужинцями поспували. Крім звичайних мовних лекцій він багато труду вложив на філологічному семінарі. Великою його заслугою було послідовне старання викликати у студентів живе зацікавлення науковою й письменницькою ділянками, що теж у великій мірі автор цих рядків завдячує проф. Я. Рудницькому. Дуже цікаво розробляв він зі студентами також ономастичні квестії, до яких студенти приготувляли особні матеріяли.

Д-р Михайло Соневицький — був у студентському понятті викладачем "старої дати", бо дуже "сильно тиснув" за свою грецьку мову, якої викладачем був на першому філософічному курсі. В семінарійному житті не уділявся, через що питомці не мали з ним майже ніякого особистого контакту поза лекціями.

Д-р Юрій Студинський — був дуже милою появою професора, який у понятті питомця представляв собою елганта паризької школи, що теж відповідало правді, бо свій докторат робив на Сорбонському університеті в Парижі. Дуже дотепний, elokвентний і суттєвий у своїх викладах. Полонив серця своїх слухачів. Його викладів слухали наче якусь сензаційну повість, хоч це була "звичайна" соціологія з її нераз замотаними проблемами.

Проф. Володимир Цісик — багато праці вклав у музичне вишколення питомців і семінарійного хору, якого був першим диригентом. За його ідеєю, а особливо його приятеля — піяніста Анатолія Мірошника, в питомців доволі широко розвинувся зацікавлення не тільки вокальною, але теж і інструментальною музикою, так що навіть постав оркестровий гурток, який з часом пляновано поширити на семінарійну оркестру, що не сталося через брак фондів на закуп інструментів.

Д-р Володимир Янів — семінарійний "психолог" утішався особливим привілеєм. Студенти з нетерпеливістю вичікували його лекцій з "ретроспекціями й асоціаціями", щоб опісля мати об'єкт "провірювати" на собі виложені поняття експериментальної спихології.

З професорів-гостей чи принагідних викладачів згадаємо:

Проф. Дмитро Дорошенко — студенти зустріли його з великим респектом як визначного українського державного мужа

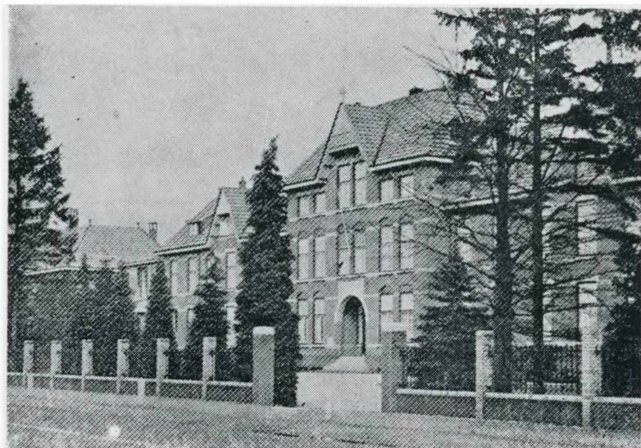
Одна з вулиць у місті Кулемборгу. Зліва вежа парохіальної церкви ОО. Августинців.

Манастир ОО. Августинців у Кулемборгу, в якому приміщувалася Духовна Семінарія на скитальщині в Голяндії.

Реколекційний дім ОО. Редемптористів у Амерсфоргі, в якому питомці Духовної Семінарії відбували реколекції в Голяндії.

Вгорі: Каплиця Духовної Семінарії в Кулемборгу. В ній служилися щоденні Богослуження та відбувалися всі спільні духовні вправи питомців.

Внизу: Врочиста інавгурація першого навчального року в Духовній Семінарії у Кулемборгу, 21-го червня 1948 р. В цій урочистості взяли участь численні представники голандської католицької духовної й світської еліти.

Вгорі: Утрехтський Архієпископ і Примас Голандії — Кардинал Де Йонг відвідує Духовну Семінарію в Кулемборгу з нагоди перших свячень у Семінарії.

Внизу: Апостольський Інтернунцій у Голандії — Архієпископ Павло Джоббе відвідує Духовну Семінарію в Кулемборгу.

Вгорі: "Велика" каплиця ОО. Августинців у Кулемборгу, ззовні й зсугра, в якій відбувалися всі більші врочисгосгі Духобно Семінарії. Під каплицею велика зала.

Зліва: перша Служба Бога — "приміція" одного з ново-висвячених на священика питомців Духовної Семінарії в семінарійній каплиці в Кулемборгу.

**Вгорі: Владика
Іван Бучко
висвячує
питомців
Духовної
Семінарії.
Внизу: о. монс.
А. Сміт пояс-
нює голяндцям
обряди нашої
Служби Божої.**

Монс. Т. Гурдеман — вітає Українську Духовну Семінарію в Кюлемборгу в імені Прима-са Голяндії — Кардинала Івана де Йонга

В імені Духовної Семінарії в Кюлемборгу промовляє о. міграт В. Лаба на першій інавгурації в Кюлемборгу

Владика Оляф Сміт (сидить) — колишній єпископ Норвегії відвідує Духовну Семінарію в Кюлемборгу

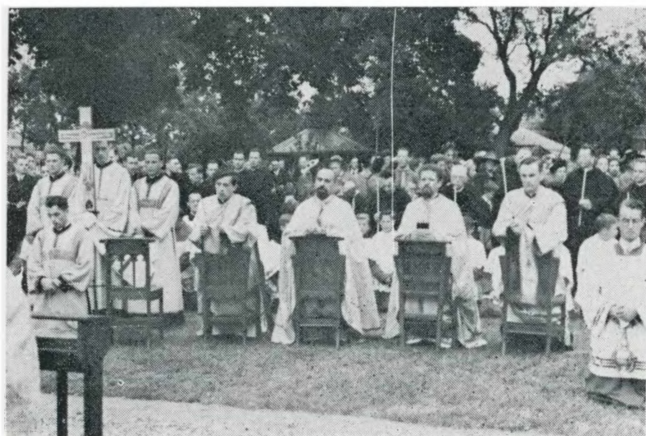
**Питомці
Духовної Семі-
нарії беруть
участь
у процесії
Божого Тіла
в Кюлемборгу**

**Участь
священиків
і питомців у
Богослуженні
Божого Тіла
на подвір'ї
манастря ОО.
Августинців
у Кюлемборгу.**

**На клячинках
клячуть від
ліва: диякон
Т. Прніма,
о. -р Л. Міня,
о. д-р М. Васи-
ля і диякон
О. Купранець.**

ОО. Настоятели й питомці під час вечері на Свят-вечір у Кулемборгу 1949 року.

На знімці посередині сидять (від стіни) зліва: о. Б. Липський, о. Ван Леувен, о. М. Ван де Малс, Владика Іван Бучко, о. монс. А. Сміт, о. ігумен Схулєнкамп, о. П. Лейгоуверс, о. В. Маланчук, д-р М. Антонович. Перед столом від ліва сидять: о. М.Василик, о. М. Сопуляк, о. В. Лаба, о. О. Малниовський, о. гість, гість і о. П. Міня.

Листопадова Панахида в Духовній Семінарії в Кулемборгу

Зліва: о. міграт Василь Лаба служить Панахиду в 1949 р. над могилою сл. п. Євгена Коновальця в Роттердамі. Зправа: могила Євгена Коновальця.

**Панахида на могилі сл. п. Євгена Коновальця в Роттердамі в 1950 р.
Зліва служать: о. В. Маланчук, диякон О. Курянець, о. М. Ван де Малс й о. Б. Липський**

**Манастирські
забудування
Ст. Люї
Інституту
Шкільних
Братів у
Овденбоші,
Голяндія, де
Духовна
Семінарія
була найщирі-
ше приймає**

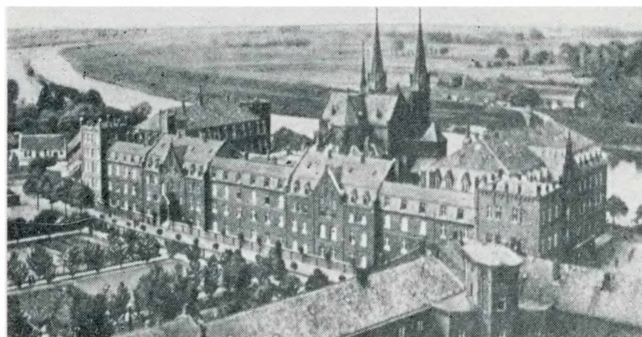

**Бр. Фульгентій
— настоятель
Ст. Люї
Інституту в
Овденбоші —
великий
приятель
Духовної
Семінарії
й Українців**

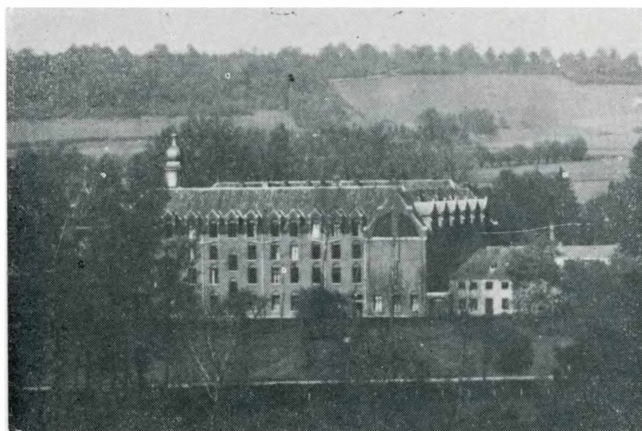

**Спільна
рекреація
Шкільних
Братів і питом-
ців Духовної
Семінарії
в Овденбоші**

**Місійний Дім
ОО. Вербістів
у Стейлі,
Голяндія, де
питомці
Духовної
Семінарії
провели літні
вакації**

**Манастир ОО.
Редемптористів
у Віттем, Го-
ляндія, який
приймав пи-
томців Духов-
ної Семінарії
з Кулемборгу
підчас вакацій**

**Духовна
Семінарія ОО.
Згромадження
Св. Духа
в Хеймерті,
Голяндія,
в якій було
дуже велике
зацікавлення
східнім
обрядом
і Українцями**

**Група
Шкільних
Братів і питом-
ців Духовної
Семінарії
на прогулянці
над морським
берегом
у Берх оп Зом**

**Питомці-
пластуни
Духовної
Семінарії на
міжнародньому
пластовому
джемборі
в Швайцарії.
Від ліва:
Я. Розумний,
М. Лабунька
й П. Когут**

**Прочани
з Духовної
Семінарії
в Кулемборгу
на Святій Рік
1950 у Римі.
Зліва: дякон
Д. Дзвоник, о.
д-р М. Васнлик,
о. О. Купранець
і питомець
Я. Розумний**

**Владика
Іван Бучко
на дружній
розвазі з ново-
всвяченими
священниками
в Кулемборгу**

**Студенти-
питомці
готуються до
іспитів...**

**Одна з прохо-
дових "чвірок"
у Духовній
Семінарії
в Кулемборгу**

**Отці настоятелі
й питомці
Духовної
Семінарії на
реколекціях
у Амерсфорті,
якими прова-
див о. Маври-
кій Ван де
Мале ЧНІ**

**Група реколек-
тантів у городі
реколекцій-
ного дому
в Амерсфорті
після закінчен-
ня реколекцій**

**Служителі й
хор Духовної
Семінарії
по св. Літургії
в "Білнх Отців"
у Бокстель,
Голяндія**

**Українські
представники
на конгресі
"Пакс Романа"
в 1950 р.
в Амстердамі
гостюють
у Духовній
Семінарії
в Кулемборгу**

**Пані Катерина
Бурманіс зо
своїми синами
й дочкою
з Амстердаму
— велика
приятелька
Українців
і добродійка
питомців
Духовної
Семінарії**

**Родина Яна
Дойвестена
з Гаги-Форбург
— добродії
Духовної
Семінарії
й симпатик
Українців**

Духовна Семінарія в Кулемборгу в 1948 році, недовго по приїзді до Голандії. Зліва сидять: д-р М. Антонович, о. М. Сопуляк, о. . Маланчук ЧНІ, о. В. Лаба, о. М. Ван де Малє ЧНІ — генеральний вікарій Бенелюксу, о. О. Малиновський, о. В. Схуленкамп — августинський ігумен у Кулемборгу, о. Б. Липський і о. А. Рижак.

— колишнього міністра закордонних справ Української Держави, видатного історика України та політичного й культурного діяча. В його словах відчувалося щирій біль над тим, що не сповнилися самостійницькі бажання й визвольні змагання Українського Народу. На його погляд велику провину в тому мали таки самі Українці, які в тих вирішальних днях не зуміли поставити державно-всенародне добро понад політично-партійне.

Інж. Юліян Павликовський — який з правдивою приємністю був частим гостем у Семінарії, даючи принагідні виклади про кооперативну систему та народню господарку, зокрема ж про українську. Було справді приємно говорити з тією висококультурною людиною підчас проходу в гіршберзькому замковому парку, що він залюбки робив.

Д-р Ярослав Пастернак — скромний і безпосередній, але з великим знанням і любов'ю свого предмету — археології, якій він присвятив усе своє життя. Відчувалося його гордість на українське історичне минуле, а зокрема княжої доби, яку він найбільше досліджував.

Проф. Юрій Шерех-Шевельов — молода й енергійна людина, яка старалася не бути "чужою" галицькому й західньо-європейському способів думання й життя. Поруч його основного знання української мови, студенти високо доцінювали в ньому те, що він — із людини підсоветського виховання — стояв на українських національних позиціях.

Проф. Вадим Щербаківський — своєю появою був професором "старої дати". На гадку питомців він наче жив у праісторичній добі, якою живо цікавився й досліджував у своїй науковій праці. Це була людина невибаглива й добродушна та щирої відданості українському студентству, до якого ставився з великою любов'ю.

СТУДЕНТИ — ПИТОМЦІ

Студентом Української Католицької Духовної Семінарії в Гіршбергу чи опісля в Кулемборгу міг бути кожний, хто закінчив середню освіту та мав відповідне поручення — "свідоктво моральности" від свого пароха, який давав Апостольській Візитатурі або Ректоратові Духовної Семінарії оцінку релігійної й моральної вартости кандидата на студента в Семінарії.

Студенти Духовної Семінарії рекрутувалися з різних суспільних шарів, бо між ними були: колишні студенти-питомці Львівської Богословської Академії, Перемиської, Станиславівської, Дубенської й Ужгородської Єпархіяльних Духовних Семінарій, колишні військовики 1. Української Дивізії УНА "Галичина", популярно знані як "дивізійники". Вони це послужили за основу для советських радіостанцій оголосити, що Українська Католицька Духовна Семінарія в Гіршбергу не є тим, за кого вона себе подає, а "гніздом нацистсько-есесівської банди під проводом двох старих фашистських бандитів Лабі й Малиновського", бо "українські семінаристи — це фашисти, які проміняли автомати на священничу одягу", при чому советський спікер порадив Семінарії "завчасу подбати собі про потрібні шнури, на яких могли б своєчасно повіситися", тобто заки попадуть у руки большевицького "народного суду".⁴⁹⁾ Далі були в Семінарії деякі політичні в'язні німецьких концтраційних таборів; декілька вже закінчених професіоналістів (інженер, нотар, учитель, правник і інші) і врешті молоді абітурієнти таборових гімназій, а навіть один колишній вояк Української Повстанської Армії.

⁴⁹⁾ Лист о. д-ра Володимира Маланчука, ЧНІ., Кулемборг, 26. IX. 1948, до Кардинала М. Фавльгабера в Мюнхені: "...українські семінаристи — це фашисти, які проміняли автомати на священничу одягу. Радієвий спікер порадив Семінарії завчасу подбати собі про потрібні шнури, на яких могли б своєчасно повіситися..."

Щодо територіяльного походження студенти були: 99 Галичан, 3 Закарпатці, 2 Буковинців, 2 Волиняків, 1 Хорват і 1 Француз. Під віровизнаневим оглядом було 105 католиків і 3 православних.

За весь час свого існування Духовна Семінарія мала 108 студентів-питомців. Частина з-поміж поданих тут імен студентів було таких, що були тільки короткий час, яких можна би просто назвати "принагідними": це були такі, що не розуміли як слід мети духовної школи, але живучи в скитальчому таборі, думали, що й Семінарія — це своєрідний табір, у якому, крім харчу, дістається ще даром освіту. Зрозуміла річ, що такі не могли побути довго в Семінарії, бо або вони самі по короткому часі відходили, або їх віддалював зі Семінарії Ректорат. Були й такі, які прийшли зо щирим наміром колись стати священниками, але переконалися, що це не є їхнім покликанням і правильно обраним шляхом життя. І вони відходили до іншого звання, що було зовсім чесним і правильним, щоб не кривити душею. Та було теж велике число питомців, молоденьких абітурієнтів гімназій, які покинули Семінарію при її переїзді до Голляндії тому, що не хотіли розділюватися з родиною, яка мала вже готові папери (або їх вичікувала) на виїзд до заоканських країн; а шкода, бо між ними були деякі дуже гарні й шляхетні одиниці, які відірвавшись від Семінарії, опісля до ніякої не поступили.

У пониждому списку подаємо всіх, тобто навіть таких, які були в Семінарії тільки кілька тижнів чи навіть декілька днів.⁵⁰⁾

У Духовній Семінарії в Гіршбергу-Кулемборгу були:

1. Баб'як Павло	10. Війтович Володимир
2. Байрак Мирослав	11. мгр. Волянський Степан
3. Білик Маркіян	12. Ганкевич Роман
4. Бойко Володимир	13. інж. Гарасовський Андрій
5. Бородай Василь	14. Глуховецький Емануїл
6. Борсук Михайло	15. Грабовий Франко
7. Бурак Павло	16. Горошко Семен
8. Бутринський Маріян	17. Гошовський Володимир
9. бр. Відов Божідар, студит	18. Галоншка Дмитро

⁵⁰⁾ Список студентів-питомців подаємо на основі звітів "Питомці" с. митрата О. Малиновського про кожного питомця для Апостольської Візитатури.

19. Галярник Ігор	55. Лісовський Петро
20. Галярник Василь	56. Ліщинський Андрій
21. Гошуляк Осип	57. Литвин Петро
22. Давидович Карло	58. Луців Євген
23. Двірник Осип	59. Луців Мирослав
24. Демчишин Богдан	60. Маринович Роман
25. Дзвоник Данило	61. Мартиник Василь
26. Дудинський Іван	62. Марусин Мирослав
27. Заревич Мирослав	63. Матвій Василь
28. радник Зубрицький Петро	64. Мілянчик Ярослав
29. Калитчук Филимон	65. Мойсюк Петро
30. Канафоцький Степан	66. Мудрий Любомир
31. Карась Богдан	67. Музичка Роман
32. Кіндзір'явий-Пастухів Сергій	68. Набережний Роман
33. Кладко Осип	69. Олач Володимир
34. Ковальський Юрій	70. Оришкевич Остап
35. Ковч Мирон	71. Петрик Степан
36. інж. Когут Олександр	72. Поронюк Михайло
37. Когут Павло	73. Порохівник Григорій
38. Когутяк Микола	74. Прийма Василь
39. Копаниця Макар	75. Прийма Теодор
40. Костів Микола ⁵¹⁾	76. Проскурницький Мирослав
41. Костко Микола	77. Ріот Юлій
42. Коцюмака Богдан	78. Ринасевич Михайло
43. бр. Коць Філотей, студит	79. Розумний Ярослав
44. Котис Мирослав	80. Рудий Євген
45. Кошик Микола	81. Рушак Степан
46. Круль Петро	82. Савка Августин
47. Кузів Іван	83. Самофал Василь
48. Кузьма Степан	84. Свищук Ярослав
49. Курпанець Франко	85. Сидор Микола
50. Курман Ілля	86. Скробач Василь
51. Лабінський Павло	87. Слабий Антін
52. Лабунька Мирослав	88. Снігурович Богдан
53. Левицький Михайло	89. Снігурович Володимир
54. Левицький Ярослав	90. Сокальський Антін
	91. Сполітакевич Юрій

⁵¹⁾ Осліп під час студій. Ним заопікувалося голландське католицьке товариство для сліпих і перевело його до заведення для сліпих в Ос-Граве.

92. Стасів Петро	101. Фрищин Теодор
93. Стахів Василь	102. Химинець Василь
94. Стецько Омелян	103. Цугорка Дмитро
95. Сулик Степан	104. Цап Михайло
96. Ткачук Василь	105. Чайковський Ігор
97. Турковид Василь	106. Чопик Богдан
98. Федик Ярослав	107. Шараневич Володимир
99. Феденко Степан	108. Швець Василь ⁵²⁾
100. Федун Володислав	

З колишніх студентів-питомців Української Духовної Семінарії на скитальщині висвятилися на священників і дияконів такі:

1. о. д-р Баб'як Павло, душпастир, Канада
2. о. Байрак Мирослав, душпастир, Канада
3. о. Білик Маркіян, душпастир, Канада
4. о. Бутринський Маріян, крилошанин, душпастир, Америка
5. о. Відов Божидар, Студит, душпастир, Канада
6. о. Ганкевич Роман, душпастир, Канада
7. о. Галярник Василь, душпастир, Канада
8. о. мгр. Дзвоник Данило, монсінйор, канцлер Апостольського Візитатора, Бельгія
9. о. Ковч Мирон, Америка
10. о. Когут Павло, душпастир, Франція
11. о. Ковальський Юрій, крилошанин, душпастир, Канада
12. о. Кузьма Степан, душпастир, Канада
13. о. д-р Купранець Орест Ф., василіянин, Канада
14. о. Лісовський Петро, душпастир, Америка
15. о. Ліщинський Андрій, Канада
16. о. мгр. Левицький Ярослав, душпастир, Канада
17. о. д-р Литвин Петро, душпастир, Канада
18. о. д-р Марусин Мирослав, єпископ, Апостольський Візитатор Українців у Західній Європі, Рим

⁵²⁾ З поданих колишніх питомців деякі вже померли, в тому деякі як священники: о. М. Білик — Канада, о. Я. Мілянч, Студит, — Канада, о. М. Проскурницький — Німеччина й о. В. Химинець — Канада. Перший із колишніх питомців помер Дмитро Цугорка, Закарпатець із роду, в Міттенвальді, Німеччина, 1948 р.

Питомець Сергій Кіндзеравий, будучи з роду православним, висвятився опісля на православного священника в ЗСА.

19. о. Мартиник Василь, душпастир, Канада
20. о. Міляннич Ярослав, студит, Канада
21. о. Мойсюк Петро, душпастир, Канада
22. о. Мудрий Любомир, крилошанин, душпастир, Америка
23. о. Музичка Роман, редемпторист, Канада
24. о. Набережний Роман, крилошанин, душпастир, Канада
25. о. Олач Володимир, душпастир, Канада
26. о. Прийма Василь, душпастир, Франція
27. о. Прийма Теодор, крилошанин, декан, Канада
28. о. Проскурницький Мирослав, душпастир, Німеччина
29. о. мгр. Ріот Юлій, економ торонтонської єпархії, Канада
30. о. Свищук Ярослав, монсіньйор, редактор, душпастир, Америка
31. о. Снігурович Богдан, душпастир, Канада
32. о. Сполітакевич Юрій, душпастир, Канада
33. о. мгр. Сулик Степан, монсіньйор, декан, Америка
34. о. Турковид Василь, монсіньйор, декан, Німеччина
35. о. Федик Ярослав, душпастир, Америка
36. о. Химинець Василь, душпастир, Канада
37. о. Шараневич Володимир, душпастир, Канада
38. о. Чайковський Ігор, Америка
39. диякон Гошуляк Осип, Канада
40. диякон Коць Філотей, студит, Канада.

Можливо, що було б значно більше висвятилось і сьогодні були б вони добрими священиками, якщо справа свячень була б ясно поставлена від самого початку, чи радше: в якому стані, безженному чи жонатому, дістануть кандидати свячення. В Гіршбергу, хоч Апостолська Візитатура при вступі до Духовної Семінарії виразно зазначувала, що тільки в безженному стані буде можна одержати свячення, однак до Семінарії були прийняті і такі, що вже були актуально жонаті, що знову викликало замішання в поглядах питомців щодо майбутнього стану і властивого рішення. Це було мабуть тому, що в Німеччині не було свого єпископа, як теж і тому, що в дійсності в тому часі годі було ще щось певного сказати про те, в якому стані фактично будуть святити, бо саме тоді устійнювалися деякі поняття й норми щодо цієї складної проблеми. Навіть при переїзді до Голяндії деякі абсолювенти не мали ясно поставленої справи щодо свячень, бо деяким із них, хоч вони виразно заявляли, що бажають святитися тільки в жонатому стані, помимо цього було їм сказано їхати до Голяндії, а вже "там виясниться" вся справа. Щойно в Голяндії Владика Іван Бучко

поставив зовсім ясно й недвозначно справу, себто, що для бажаючих одержати свячення в жонатому стані нема місця в Духовній Семінарії, бо таких ніхто і в таких обставинах не буде святити, як теж приказав Владика всім тим, що не рішилися на безженність, залишити приміщення Семінарії. Проблему свячення в жонатому стані посилювала ще більш уже існуюча проблема з жонатим духовенством, яке зустрічало труднощі з прийняттям до деяких наших юрисдикцій за океаном.

У загальному всі ті, що прийняли священниче Рукоположення, гарно сповняють свої священничі завдання і є добрими душпастирями, з яких уповні вдоволені і єпископи і спільноти, посеред яких вони душпастирюють. Деякі поодинокі невдачні випадки не можна підтягати під загал і на основі таких поодиноких випадків судити Духовну Семінарію як установу, мовляв, "цей" чи "той" вийшов із неї. Подібні явища і то в більших розмірах бачимо в кожній іншій духовній установі.

З-посеред колишніх питомців Української Духовної Семінарії на скитальщині, що не висвятилися, багато перейшло опісля на інші "цивільні" студії та сьогодні є: професорами, університетів, каледжів і середніх шкіл, лікарями, інженерами, бібліотекарями, соціальними працівниками, бизнесменами чи іншими професіоналістами. Деяке число з них, маючи своє нове світське звання, посвячується праці для своєї Церкви, а є теж один-другий випадок, що хтось поступив на дорогу, яка не має нічого спільного з Церквою й її діяльністю.

СТУДЕНТСЬКЕ ЖИТТЯ

Вже з приїздом перших кількох студентів виринула гадка заснувати в Семінарії студентське товариство, в якому студенти мали б змогу вправлятися в організаційному житті, проявити свої громадські здібності, як теж через товариство нав'язати й підтримувати тісніші зв'язки з організованим українським чи загально-католицьким студентством. У лютому 1946 року створено ініціативний гурток, який мав підготувати ґрунт для оснування Української Студентської Громади Боголсловів (УСГБ), бо так намічено назвати цю організацію. УСГБ офіційно засновано на загальних зборах студентів Семінарії в Гіршбергу 31. III. 1946 року, на що Ректорат дав свою згоду.

УСГБ працювала через увесь час існування Семінарії. Працю УСГБ виконувано в кількох секторах, а саме в: культурно-освітньому, мистецько-імпрезовому, видавничому, кооперативному, бібліотечному і спортовому. Всі сектори виявили в загальному доволі широку діяльність.

Управу УСГБ вибрано кожного року на загальних зборах. Куратора УСГБ, яким завжди був один із професорів, назначував сам Ректорат.

Нав'язавши зв'язки з ЦЕСУС-ом УСГБ увійшла в ЦЕСУС, як складова клітина, тим самим включаючи себе в ряди організованого українського студентства. Від ЦЕСУС-у приїжджали представники до УСГБ, щоб контакт був тісніший і співпраця йшла краще. Були теж спроби збоку товариства "Обнова" приєднати УСГБ до співпраці, що було зовсім логічним, бо "Обнова" — як католицька організація — могла сподіватися, що організація католицьких питомців піде з нею на співпрацю. Однак так не сталося, бо питомці в загальному не симпатизували з тодішнім проводом "Обнови", який мав виразну закраску одної з українських політичних партій. До речі, це був мильний погляд питомців, бо "Обнова" — як католицька організація — таки мала католицький характер, а кожному вільно було мати свої приватні політичні переконання. УСГБ проте не відмовилася була стати до хвилевої тіснішої співпраці зо Студентською Громадою Богословської Академії Української

Автокефальної Православної Церкви у Мюнхені, яка прислала була свого представника в Гіршберг для переговорів щодо взаємного порозуміння, щоб на загальному з'їзді ЦЕСУС-у спільно репрезентувати християнський фронт.

Особливих, чи радше офіційних, зв'язків із чужинецькими студентськими організаціями УСГБ не мала, крім того хіба, що питомці-пластуни брали участь у двох міжнародних пластових "Джемборі", а саме в Парижі і Швейцарії. У Голяндії питомці брали участь у голяндсько-індонезійському з'їзді католицьких студентів, який відбувся в Католицькому Студійному Центрі при монастирі ОО. Августинців у Кулемборгу.

З виїздом Семінарії до Голяндії безпосередні зв'язки з українським студентством припинилися, так що треба було обмежитися тільки до листовного зв'язку. Одинокую більшою зустріччю УСГБ з українським студентством був приїзд українських студентів з різних країн Європи на міжнародній конгрес "Пакс Романа" в 1950 році, що відбувався тоді в Амстердамі. Студенти були гостями Семінарії в Кулемборгу, звідки їздили на конгрес в Амстердамі. Студенти мешкали в семінарійному приміщенні, а студентки у голяндських католицьких монахинь. Завдяки питомцям студенти-гості мали змогу ближче познайомитися з Голяндією. З тієї нагоди влаштовано в Семінарії "Студійні дні", яких метою було поглиблення церковно-релігійного знання й світогляду студентів. Доповіді виголосили професори та студенти.

Крім УСГБ існувала ще друга студентська організація, але вже з чисто релігійним характером — "Братство Входу в Храм Пресвятої Богородиці", яке засновано на взір того, яке існувало у Львівській Богословській Академії, що йому дав початок о. Ісидор Дольницький. Це Братство поклато собі за основне завдання: плекати й поглиблювати релігійну думку, а особливо розвинути набожність до Пречистої Диви Марії. Кожного місяця відбувалися правильні братські сходи, на яких один із членів виголошував доповідь на релігійну тему. З надзвичайних релігійних практик Братства, що не мали нічого спільного зо загально-семінарійними, але були виключно "братськими", треба згадати: спільну вервицю і надзвичайний загальний іспит совісти кожної четвертої неділі місяця, під час якого голова Братства відчитував уголос поодинокі питання, над якими члени по декілька хвилин призадумувалися. З великою врочистістю відзначаevano сам братський празник Входу в Храм Пресвятої Богородиці, в яке то свято віддавано себе в особливішу опіку Небесної Матері.

Члени семінарійного "Братства Входу" приготували були матеріяли на Альманах, що мав мати около 250-300 сторінок друку, однак через нестачу потрібних фондів він ніколи не явився, як теж зладили з німецької мови переклад книжки "Поява Божої Матері в Фатімі", який теж залишився в рукописі

СЕМІНАРІЙНЕ ВИДАВНИЦТВО

Дуже замітним овочем праці питомців були видання студентського видавництва УСГБ. Коли взяти до уваги обмаль часу питомця в його нормальних зайняттях, як теж і невеличкі матеріальні засоби чи спроможності Духовної Семінарії в той час, то треба без перебільшення сказати, що зроблено дуже багато.

Семінарійне видавництво спочатку не мало навіть своєї власної друкарської машинки, а користувалися приватною машинкою питомця Степана Сулика, на якій друковано скрипти. Щойно згодом видавництво придбало дві власні машинки та циклостиль. Коли ще не було циклостилю, то скрипти помножувано на гектографі. Папір і інші потрібні видавництву речі було тяжко дістати в тому часі в Німеччині, через що нераз доводилося їх з тяжким трудом добувати. Кошти видань і інші видатки видавництва оплачувано частинно з розпродажі скриптів, як теж із фонду семінарійної кооперативи питомців, однак без основної бази, якою були гроші від Ректорату Семінарії, видавництво взагалі не могло було б існувати.

Найбільше праці при видаванні поодиноких научних скриптів вложили питомці: Андрій Ліщинський, Василь Мартиник, Василь Матвіїв і Степан Сулик.

Семінарійне видавництво намітило видати скрипти до кожного трактату філософічно-богословських курсів, однак з різних технічних причин це не сталося. Семінарійне видавництво видало такі скрипти, які служили за допоміжній засіб вивчити поодинокі дисципліни

Метафізика, Гіршберг, 1946, ст. 111

Критика, Гіршберг, 1946, ст. 80

Історія філософії (частина), Гіршберг, ст. 35

Фундаментальна догматика, Гіршберг, 1946, ст. 70

- Про Христову Церкву (догматика), Гіршберг, 1946, ст. 55
 Про св. Тайни в загальному (догматика), Гіршберг, 1946, ст. 127
 Про останні речі, Гіршберг, 1946, ст. 24
 Життя Ісуса Христа, Гіршберг, 1946, ст. 119
 Історія Української Церкви (I. Частина, за проф. М. Чубатим), Гіршберг, 1946, ст. 183
 Літургія св. Івана Золотоустого (друком), Гіршберг, 1946, ст. 152
 Обряди або Літургіка Української Греко-католицької Церкви (Вступ), Гіршберг, 1946, ст. 32
 Граматика старо-слов'янської мови та тексти, Гіршберг, 1946, ст. 58
 Теодицея, Гіршберг, 1947, ст. 67
 Моральне богослов'я, I. — II. Частини, Гіршберг, 1947, ст. 396
 Карне право (частина), Гіршберг, 1947, ст. 28
 Процесове право, Гіршберг, 1947, ст. 50
 Річеве право, Гіршберг, 1947, ст. 108
 Супруже право, Гіршберг, 1947, ст. 345
 Про справедливість (мораль), Кулемборг, 1948, ст. 163
 Пропедевтика, Кулемборг, 1948, ст. 55
 Введення до філософії, Кулемборг, 1949
 Космологія, Кулемборг, 1949, ст. 63
 Особове право, Кулемборг, 1949, ст. 266
 Про Воплочене Слово, Кулемборг, ст. 124
 Гомілетика (вступна частина), Кулемборг, 1949, ст. 20
 Введення до Св. Письма Н. З., Кулемборг, 1949, ст. 20 (вступ)
 Про Св. Тайни, Кулемборг, 1950, ст. 152
 "Розважання" (переклади-урипки з різних аскетичних авторів), Кулемборг, 1950, ст. 70

Крім повищеназваних научних скриптів видавництво видало 12 чисел "Семінарійних Вістей", що були органом УСГБ. Кожне числа нараховувало від 15—30 сторінок друку. В перших двох роках питомці видавали — на зразок іннсбруцько-канізіянського гумористичного журналу "Блоха" — свій гумористичний журнал, що тричі (разом зі складом редакційної колегії) змінював свою назву: "Кропило", "Алектор", і "Фарисей". Його завданням було охоплювати різні моменти семінарійного життя. Бувало, що не раз забагато схопив і не міг перейти через ректорську цензуру і в висліді підпадав під кон-

фіскату. Головним редактором названого гумористичного журналу були питомці: Михайло Поронюк і Богдан Коцюмака.

У 1949 році старанням Ректорату Семінарії видано "Гласописец іли напівник церковний" на основі гласописця о. І. Дольницького. Його зготовленням займалися питомці: мгр. Степан Волянський і Володимир Бойко.

У Гіршбергу перевидано теж молитвослов для питомців "Христос моя сила", що його видала "Аскетична Бібліотека Греко-Католицької Семінарії", Львів, 1929.

СЕМІНАРІЙНІ ВРОЧИСТОСТІ

Першою великою врочистістю в Українській Католицькій Духовній Семінарії в Гіршбергу була офіційна інавгурація першого навчального року. Відбулася вона пізно, бо аж 14-го квітня 1946 року. Почалася вона торжественною Св. Літургією, що її відслужив о. Микола Вояковський — правлячий Заступник Апостольського Візитатора в Німеччині — у співслуженні свого генерального вікарія — о. мітрата Олександра Малиновського та о. мітрата Василя Лаби — ректора Семінарії. Дияконував о. проф. Зиновій Нарожняк. Співав семінарійний хор під орудою проф. Володимира Цісика, відомого скрипаля. На інавгурацію прибули визначні постаті українського наукового й громадянського світу: проф. В. Щербаківський — ректор УВУ в Мюнхені, проф. І. Мірчук — директор Українського Наукового Інституту в Берліні, проф. Ю. Студинський, проф. Я. Рудницький, від українського організованого суспільства — проф. Корсунський і д-р Маковецький як представники Центрального Українського Комітету в Мюнхені, представники українського студентства, представники УННРА та інші. В часі святкової програми, побіч принагідних промов, виголошено дві наукові доповіді: о. В. Лаби — "Погляд на Східні З'єдинені Церкви" та проф. Я. Рудницького — "Хресне йменування"⁵³).

Під час тієї інавгурації відчитано та всіма учасниками свята підписано "Пропам'ятну Грамоту" в церковнослов'янській мові, якої текст такий:

"Со благословенієм Отца, со поспішенієм Сина, і со причастієм Святого Духа. — Во время владительства Его Святости Святійшого Вселенскаго Архиерея Пія XII., Папи Римскаго, Преосвященнішаго Архиепископа і Митрополита Галицкої землі Кир Іосифа Сліпого, под попеченієм Всесвітлішаго Замі-

⁵³) Семінарійні Вісті, Замок Гіршберг, р. I., 1946, ч. 9, ст. 17.

стителю Апостольського Візитатора во правах Адміністратора, Отця Николая Вояковського, за Ректорського правління Всесвітнього Митрофорного Отця Василя Лаби, Доктора святого Богословія, і Єго Сотрудника Віцеректора, Всечестного Отця Михаїла Левенца і також духовного пастира Володимира Маланчука, Доктора Ціломудрія, еромонаха чина святого Ізбавителя, создано і устроено бисть духовное училище для студентів святого Богословія, нареченное Духовная Семинарія, на замку Гіршберкг, принадлежащему іменю рода графов Гіршберкг, в окрестности міста Вайльгайм, Ауксбургської духовной Дієцезії, Мюнхенской области — в пользу ізучающей святое Богословіє українской молодежи, пребивающей на ізганні во Германском краї, находящемся под властію американской побідоносной Армії, і под благодарним попеченієм добродітельной самаританской УНРР-и, — ісполненной туги і мисли о требующей помощи многострадальной отчизни, і молящей во Троици Єдинаго Бога і Пресвятую Матер Божую, непрестанно скорую на помощь всім требующим милости Єя.

Основанная бисть сія Духовная Семинарія во день Преподобного Феодора Ігумена Студійського, місяца Февруарія, дня 8-аго, року Божія тысяща девятсот сорок шестаго, і в скорі послі основанія начася ученний труд студентів под руководством професоров. Ціломудрія і святого Богословія во службу Божую і пользу українського народа.

Днесь Духовная Семинарія праздуєт торжество начала академіческого года, званное Інавгурація, во святую Неділю Ваїї. — Да будет милость Божая і благословеніє всему народу українскому і всім трудящимся в обители замка Гіршберкг.—Амінь!

Року Божія тысяща девятсот сорок шість, місяца квітня, дня четиринадцатаго.⁵⁴⁾

Інавгураційні врочистості відбувалися кожного року. Однак найбільш імпазантною з усіх інавгурацій у Духовній Семинарії була перша інавгурація в Кулемборгу, Голяндія, яка відбулася дня 21-го червня 1948 року в великій аудиторії монастиря ОО. Августинців із добірною голяндською публикою та багатою програмою. Програма того дня була така:

I. Архирейська Св. Літургія, що її відслужив Владика Іван Бучко;

⁵⁴⁾ Там же.

II. Святковий бенкет;

III. Мистецька частина, під час якої виголошено декілька промов:

1. Привітальне слово о. Севастіяна ван Нюнена — провінціяля Голяндської Провінції ОО. Августинців, у яких монастирі приміщувалася Духовна Семінарія, в латинській мові,

2. "Псалом 21 (20)" — Бортнянського,

3. Промова всеголяндського президента "Апостоляту З'єдинення" — о. монс. Антонія Смітз, який фінансував Семінарію, в голяндській мові,

4. Промова о. проф. д-ра Василя Лаби, студійного ректора Духовної Семінарії, в латинській мові, в якій з'ясував визначним голяндським особистостям, які вперше зустрілися з українським культурним елементом: "Хто ми такі й які наші бажання",

5. "Через поле" — Котка,

6. "Да ісполнятся" — Січинського,
"Ой, зійшла зоря" — Леонтовича,

6. Промова о. монс. Т. Гурдемана, генерального вікарія Утрехтської Архиепархії, як представника Кардинала Івана де Йонга, який тоді хворів, — у голяндській мові,

7. "Закувала та сива зазуля" — Ніщинського,
"Садок вишневий" — Гнатишина,

8. Промова Й. Ван Марзевена — Міністра Юстиції голяндського королівського уряду, французькою мовою,

9. Промова Владики Івана Бучка, французькою мовою,

10. Відспівання національних гимнів: голяндського й українського⁵⁵).

Семінарійним хором, який виконав музичну частину, керував д-р Мирослав Антонович.

На це свято інавгурації, щоб узяти перший раз участь в Архирейській Св. Літургії за українським обрядом і вперше почути українську церковну та народню музику, прибуло близько 300 осіб голяндської католицької еліти з різних частин Го-

⁵⁵) Oekraïns Katholiek Priester — Seminarie, Culemborg, PLECHTIGE SESSIE, bij gelegenheid van de opening van het Oekraïns Katholiek Priester-Seminarie, op maandag 21 juni 1948, des middags 12 uur, Programma.

ляндії. Папського Інтернунція заступав о. монс. Опіліо Россі з Папської Інтернунціатури в Газі.

З погляду на завдання й сповнення мети Духовної Семінарії найкращими та найбільшими святами-врочистостями були свячення питомців, які відбулися чотирьома наворотами в Кулемборгу. Всі чотири рази Св. Тайну Рукоположення уділив Владика Іван Бучко, до якого юрисдикції належала тоді Духовна Семінарія. Свячення попереджали кількадевні реколекції, що їх усі чотири рази давав духовник Семінарії — о. д-р Людовик Міня ЧНІ.

Перші врочисті священичі свячення в Духовній Семінарії відбулися 7-го січня 1949 року. Того дня висвячено двох питомців-дияконів на священиків — Р. Музичка й Ю. Сполітакевич і чотирьох на дияконів — Ф. Купранець, П. Лісовський, Т. Прийма й І. Чайковський. Другі свячення були дня 4-го вересня 1949 р. Священичі свячення одержали: Ф. Купранець, П. Лісовський і І. Чайковський, а дияконські — Д. Дзвоник і Я. Міляннич. Третій раз свячення були 25-го червня 1950 р. і їх одержали: диякон Я. Міляннич — священичі та В. Прийма й Ю. Ріот — дияконські. Останні свячення в Семінарії відбулися вже по її офіційній ліквідації при співучасті тільки кількох питомців, що ще вичікували на виїздові документи за океан. Були вони 8-го грудня 1950 р., під час них став священиком диякон В. Прийма.

Крім цих стисло семінарійних урочистостей відбувалися теж і інші, якими відзначувано пам'ять різних церковно-релігійних чи народніх героїв або події всенароднього значення, а зокрема: св. Йосафата, митрополита Андрія Шептицького, Тараса Шевченка, Симона Петлюри й Євгена Коновальця, 1-е листопада, Свято Соборности, Крути, Самостійність Карпатської України й інше.

До окремої сторінки історії Духовної Семінарії в Кулемборгу належать іще відвідини могили сл. п. Євгена Коновальця в Роттердамі, куди кожного року їздила Семінарія, щоб відслужити панахиду при співучасті української громади з Голляндії й Бельгії, а нераз і з інших країн Європи. 1950 року під час свого побуту в Семінарії Владика Ісидор Борецький у день Зелених Свят їздив разом із Семінарією на могилу Євгена Коновальця помолитися за душу Борця за волю України. Студенти Семінарії оглядали теж ресторан і місце, де загинув Коновалець. І тоді мимоволі задрижала струна болю в серці кожного, питаючи: Люба Батьківщино, як довго ще терпітимеш свою Голготу, як довго твоїх синів могили виростатимуть на чужині?...

Домашньо-родинний характер, який був питомий семінарійній спільноті взагалі, мали Різдвяні й Великодні Свята, а особливо під час побуту Духовної Семінарії в Кулемборгу, де Семінарія була маленьким острівчиком у голяндському морі. Якогось дивного чару прибирав спеціально Свят-Вечір. Можливо тому, що самі питомці готували свят-вечірню вечерю, якої голяндські ченці, що вели семінарійну кухню, не знали й не могли приготувати, як теж не знали наших традиційних звичаїв, що зв'язані зо Свят-Вечором⁵⁶).

⁵⁶) о. О. КУПРАНЕЦЬ ЧСВВ, Різдво в Духовній Семінарії в Кулемборгу, "Світло", Торонто, 1955, ч. 1.

ЗОВНІШНІ ВИСТУПИ СЕМІНАРІЇ

За час свого побуту в Німеччині Духовна Семінарія, що так скажемо, не мала великої можливості чи навіть і потреби виступати на публичному форумі, своєму чи чужому, бо всюди були великі скупчення Українців, що мали своїх численних священників і прекрасні хори, які сповняли ті функції, що їх опісля виконувала Духовна Семінарія в Голяндії, де прийшлося Семінарії перейняти ролю своєрідної української амбасади. Можливо, що воно дещо парадоксально звучить, проте воно дійсне і правдиве.

Поза декількома виступами семінарійного хору в деяких місцевостях у Німеччині Семінарія фактично назовні не виступала. Замітнішими виступами Семінарії в Німеччині були: участь (на окреме запрошення) семінарійного хору під керівництвом проф. В. Цісика у святочній академії в честь Івана Франка в Мюнхені; концерт семінарійного хору під керівництвом о. Юрія Ковальського в Бамбергу в честь Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії та дводенна участь і виступ на "Дієс Орієнталес" у Колегії ОО. Єзуїтів у Пуллях, на південь від Мюнхену, де виступ Семінарії здобув собі особливе признание.⁵⁷⁾

Більше приватний характер мали концерти в день іменини правлячого Заступника Апостольського Візитатора — о. М. Вояковського, в його резиденції в Мюнхені. Питомці Духовної Семінарії брали участь у величних святкуваннях 350-річчя Берестейської Унії в Мюнхені як асиста для Кардинала М. Фавльгабера та Апостольського Візитатора.

Широке поле діяльності відкрилося для Духовної Семінарії з переїздом до Голяндії, бо Духовна Семінарія стала не тільки неофіційною амбасадю України на терені Голяндії, але наче криголомом, якого завданням було пробиватися й розбивати льодовики русофільства, доволі сильного серед Голяндців. Зразу

⁵⁷⁾ Лист: о. Й. Де Вріс, Т. І., Пуллях, 14. І. 1949, до о. д-ра Володимира Маланчука, ЧНІ.

Голяндці не знали, хто такі Українці, а якщо вже це ймення було їм відоме, то ціле їхнє знання зводилося до цього, що Українці — це "частина великого російського народу", що евен-туально має якесь своє наріччя, але по суті це Росіяни, які чомусь мають свої сепаратистичні бажання, хоч "чому" Голяндці не знали й тим не цікавилися.

Духовна Семінарія не мала ніяких інших засобів у поборюванні незнання та злої поінформованости Голяндців, — а то й злобного заперечування існування Українців узагалі, що зокрема траплялося посеред духовних кругів. — як тільки цей засіб, що його колись так успішно вжив незабутньої пам'яті та слаги Олександр Кошиць, — красу нашої музики, церковної й народної, що теж стало могутньою зброєю в руках Духовної Семінарії. Сьогодні можна дійсно сказати, що це була справжня ласка Божого Провидіння, Яке обдарувало семінарійний хор понадпересічно добрими голосами, в тому декількома солістами, та знаменитим музикологом, оперним співаком і диригентом в одній особі — д-ром Мирославом Антоновичем, який зумів при незвичайно жертвенній праці та фаховому знанні поставити семінарійний хор на справжні вершини музичного мистецтва. Звідси можна сказати, що бодай 50 відсотків успіху Духовної Семінарії в її зовнішніх виступах — це безперечна заслуга д-ра М. Антоновича.

Не треба було довго чекати, щоб зацікавлення Голяндців українським народом засягнуло ширший круг і поставило перед ними питання, яке поставив один з голяндських журналістів: "...що ми властиво знаємо про цих людей? Трагічний хід подій приніс їх до цього маленького голяндського містечка. І так нас нагло сконфронтовано з народом, що віками боровся за свою свободу... Зі своєрідними інтервалами й чужим ритмом, питомим східній музиці, співає хор у повноті звуків, з якого тут-і-там тенор чи бас виринає. Ці співи мають щось зі спокою і простору степів..."⁵⁸).

Свою пропагандивну роботу на терені Голяндії Духовна Семінарія розпочала й вела за порозумінням Ректорату Семінарії з "Апостолятом З'єдинення", який дуже прихильно поставився до цієї справи. Розпочалися виїзди до різних голяндських місцевостей. Головним їх завданням було, поруч того, щоб по-

⁵⁸) K., *Een stukje Oekraïne in het haart van ons land*, Katholieke Illustratie, Utrecht, 1948, Nr. 18, pag. 298-9.

знайомити Голяндців з нашим обрядом, дати, що так скажемо, "плястичний образ" Українців, тобто, що Українці — це не якісь косооки Монголи чи Москалі, але такі самі Європейці як і Голяндці, тільки що силою історичних подій Українці знайшлися в ярмі російського насилля.

На звичайну програму "зовнішнього виступу" Духовної Семінарії в Голяндії склалися три точки:

1) **Св. Літургія**, торжественно служена кількома священиками й дияконом, при співі семінарійного хору. З уваги на те, що латинські церкви не відповідали літургійним вимогам нашого обряду, доводилося возити зі собою "мандрівний іконостас" чи радше іконостасні намісні ікони, які ставлено перед спеціально приготовленим престолом, щоб можна було вивести всі приписані літургійні церемонії, характеристичні для нашого обряду, що дають йому багато краси. Для кращого розуміння нашої Св. Літургії один із священиків-членів "Апостоляту", звичайно його президент — о. монс. Антоній Сміт, даючи відповідний вступ, пояснював поодинокі частини Св. Літургії голяндською мовою, як теж кожний із приєднаних у церкві діставав примірник перекладу Св. Літургії св. Івана Золотоустого в голяндській мові, щоб могли краще розуміти та слідкувати за поодинокими моментами Богослуження і його текстом.

2) **Концерт**. Після обіду, який звичайно відбувався в якомусь монастирі або нерідко й у приватних домах голяндських католиків, семінарійний хор давав у котрійсь із місцевих аудиторій або театральних заль двогодинний концерт української релігійної й народної музики, який Голяндці сприймали з великим захопленням, а хор ніколи не сходив зі сцени, не проспівавши декілька пісень наддатково.

3) **Доповідь**: "Ми сини великого українського народу, що сьогодні поневолений, але бажає волі й бореться за неї". Доповідь виголошував один із професорів, звичайно: о. д-р В. Лаба або о. д-р Б. Липський. Ці доповіді мали велике значення, бо їх слухало кількасот людей, які вперше зустрічалися з українським елементом, як теж і тому, що їх давали такі самі Українці, подаючи вірні інформації про свій народ.

З такою програмою Духовна Семінарія переорала мало що не всю Голяндію, починаючи від полудневого Мاستрихту по північний Хронінген, та від східнього Неймехену до західнього Роттердаму й столичних міст Гаги й Амстердаму та навіть Сустдейку, де проживає в своїй резиденції королівська родина

Голяндії. Всіх виїздів і виступів Духовної Семінарії до різних місцевостей у Голяндії було около 100. Скінчилися вони в серпні 1950 року через від'їзд багатьох питомців із Семінарії за океан, через що хор послабився.

З виступів, що відбулися перед кількадесяттисячною публікою, варт відмітити два: 1. участь Семінарії в 40-річному ювілею священства Кардинала Івана Де Йонга, Архієпископа Утрехту й Примаса Голяндії, на головному спортовому стадіоні Утрехту; 2. участь у протесті голяндських католиків ув Амстердамі проти ув'язнення мадярського Кардинала Йосифа Міндсенті. Семінарійний хор дав величний концерт української пісні у великому Концертному Домі Амстердаму. Концерту слухали десятків тисяч мешканців Амстердаму в різних церквах і залах, до яких безпосередньо трансмітовано концерт з Концертного Дому.

Дуже успішним засобом популяризування нашої Церкви та нашого українського народу були радіопередачі через голяндську радіовисильню Католицького Радіо в Гільверзум, яке своїм коштом теж награвало українські програми та популяризувало їх у пластівках. Сюди треба теж зарахувати статті й дописи в голяндських часописах і журналах.

Не без значення було запрошення Центрального Комітету Конгресу "Пакс Романа" в 1950 році відслужити Св. Літургію в нашому обряді для учасників Конгресу в історичній церкві Амстердаму — "Папагай"⁵⁹⁾. Приємно було бачити на ній кількох чужинецьких єпископів, кільканадцять монсіньйорів і сотки різнонаціональних інтелектуалістів і університетських студентів з усього світу. Для більшості учасників Конгресу, а зокрема різних поза-Європейців, це була можливо перша й остання нагода бачити наш обряд з його церемоніальною й музичною красою, як теж і приймати в нашому обряді Св. Причастя, до якого того дня приступило поперх 500 чужинецьких інтелектуалістів і студентів, самих латинників.

Важливою сторінкою в історії Семінарії в Голяндії щодо популяризації українського імени були доповіді деяких професорів (о. В. Лаба, о. Б. Липський, о. В. Маланчук і о. Л. Мінія)

⁵⁹⁾ Назва історичної церкви й парохії "Папагай" походить іще з тих часів, коли Католицька Церква в Голляндії була заборонена та переслідувана. Католики, скриваючися перед протестантами, збиралися на богослуження в своїх тайних кривках, для яких надали різні — тільки їм відомі — назви, як оця.

та деяких питомців (Фр. Купранець, Д. Дзвоник, М. Лабунька, М. Бутринський і ще дехто) про Українську Церкву та український народ у різних інститутах, колегіях, школах, організаційних і товариських клубах чи під час принагідних з'їздів.

До зовнішньої діяльності Духовної Семінарії належало теж душпастирювання Українців у Голяндії, католиків чи православних, бо одні й другі радо зустрічали свого священика, що був їм рідний по крові й мові. Навіть з найдальших закутин Голяндії приїжджали Українці до Духовної Семінарії на Богослуження, особливо ж на Христове Різдво і Великдень.

ВІДВІДИНИ ЦЕРКОВНИХ ДОСТОЙНИКІВ

Із достойників Української Католицької Церкви Духовну Семінарію найчастіше відвідував Владика Іван Бучко — Ординарій Семінарії від часу її переїзду до Голяндії. Його відвідини мали водночас подвійний характер, бо й урядовий і родинний. Перший раз відвідав він Семінарію в Гіршбергу на декілька днів перед її переїздом до Голяндії. У Голяндію майже регулярно загощував двічі нарік. Ціллю відвідин були передовсім свячення та канонічні візитації. Звичайно під час кожних відвідин Владика Іван кликав до себе кожного питомця, щоб із кожним поособно поговорити щодо його священничого покликання чи інших проблем, що нераз виникали.

У днях 23-го—24-го листопада 1949 року Духовну Семінарію відвідував Владика Ніл Саварин ЧСВВ, Апостольський Екзарх Західньої Канади, зо своїм особистим секретарем — о. Йосафатом Шкварком ЧСВВ у переїзді до Риму з нагоди Святого Року. Це був перший український заокеанський єпископ, що його мала честь гостити Семінарія.

У травні 1950 року, повертаючися з Риму та Св. Землі, вступив на декілька днів до Семінарії. Владика Ісидор Борецький, Апостольський Екзарх Східньої Канади, в товаристві свого секретаря — о. Василя Філевича, щоб поділитися своїми враженнями з подорожі, а зокрема, щоб відвідати своїх колишніх настоятелів і професорів у Богословській Академії у Львові — о. В. Лабу й о. Б. Липського.

Зголосив свій приїзд теж Владика Андрій Роборецький, Апостольський Екзарх Саскачевану, але не прибув через брак часу.

З не-українських Єрархів, що відвідали Духовну Семінарію, перший відвідав її Владика Альойзій Мюнх, американський єпископ з Фарго, пізніше кардинал, тоді Зв'язковий Єпископ і Шеф Понтифікальної Місії в Німеччині, який прибув до Семінарії в товаристві правлячого Заступника Апостольського Візитатора — о. М. Вояковського, 18-го травня 1948 року.

В половині квітня 1948 року Семінарію в Гіршбергу відвідав Владика Іван Нойгойзлер, єпископ-помічник Кардинала М. Фавльгабера з Мюнхену.

Вже в Кулемборгу, дня 7-го січня 1949 р., пополудні прибув до Семінарії голяндський Кардинал Іван Де Йонг, Архиепископ Утрехту й Примас Голяндії, щоб виявити свою прихильність до Семінарії та подякувати їй за участь у його ювілейних святкуваннях, — як зазначив у своєму слові. Семінарія була на терені його архієпархії. Прийняття в честь Кардинала Де Йонга відбулось у великій залі августинського монастиря, де він під час концерту на його честь виголосив дуже теплу промову, як теж особисто погратулював кожному з нововисвячених того дня священників і дияконів.

Того ж 7-го січня 1949 р. на перші свячення в Семінарії прибув теж і Архиепископ Дж. Джоббе, Папський Інтернунцій у Голяндії, щоб своєю прихильністю підкреслити особливу опіку Апостольського Престолу над Духовною Семінарією на скитальщині. При кінці Св. Літургії уділив благословення в церковно-слов'янській мові, чим викликав дуже велике здивування серед прихильників на Св. Літургії Голяндців-латинників, які до того часу — за їх словами — не могли собі навіть уявити, щоб Папський Нунцій міг ужити іншої від латинської літургійної мови.

Відвідини правлячого Заступника Апостольського Візитатора в Німеччині — о. Миколи Вояковського бували доволі часті, зокрема ж коли заходила потреба полагодити таку чи іншу справу на місці. Відвідини його були нав'язні ширістю та дбайливістю про добро установи — Духовної Семінарії, якій він фактично дав життя й можливість існування. Майже кожного разу давав питомцям конференції, якими старався закріпити в питомців покликання до духовного стану.

Часто любив відвідувати Семінарію Генеральний Вікарій Владики Івана Бучка на Бенелюкс — о. Маврикій Ван де Малє ЧНІ. Відповідно до своїх спроможностей завжди щиро допомагав Семінарії.

Крім повище названих церковних достойників, Семінарію відвідало багато різних інших достойних осіб, прелатів, абатів, ректорів і визначних священників, своїх і чужих, з яких годиться згадати імена: о. мітрат Я. Перрідон — Генеральний Вікарій Українців у Франції, о. монс. Іван Стах — делегат українсько-католицької Єпархії Америки для полагоджування еміграційних справ скитальців у Європі і о. Я. Де Бур — настоятель Української Католицької Духовної Семінарії у Вашингтоні.

Особливе значення для історії Духовної Семінарії мала візита президента товариства "Унію Католика" в Швайцарії — о. Й. Фішера. Він поставив Ректоратові Семінарії дуже гарну

пропозицію, а саме: він бажав перебрати Українську Католицьку Духовну Семінарію на скитальщині під опіку "Унію Католика" і на постійне перевезти її до Швейцарії. Однак цю дуже привабливу пропозицію було неможливо якнебудь перевести в життя, як теж і другу, не менш принадну, що її поставив о. Фішер. Він пропонував виїзд семінарійного хору, яким захопився, на кількатижневе концертне турне по головних осередках Швейцарії, при чому покриття коштів перебирав на себе. Вислідом його візиту був виїзд одного питомця, як його стипендіята, диякона Данила Дзвоника, на продовжування студій у швейцарському університеті в Фрибургу.

ВАКАЦІЇ ПИТОМЦІВ

Зупиняємося на цій точці, здавалося б, на перший погляд незначній, а то й зовсім маловажній, однак у загальному житті й діяльності Духовної Семінарії доволі важливій, зокрема ж коли про них мова в житті питомців.

У часі побуту Духовної Семінарії в Гіршбергу питомці, передовсім ті, що мали якусь родину чи принаймні якихсь свояків у таборах скитальців у Німеччині, виїздили за дозволом Ректорату на короткий час до таборів, щоб так мати відпочинок і відпругу від щоденних семінарійних зайнять і підтримати зв'язок з родиною. Звичайно виїздили під час міжсемінаральних вакацій, які в гіршберзькому періоді існування Духовної Семінарії були дуже короткі з уваги на аномальні обставини життя й бажання використати якнайбільше часу на виклади, бо заставляла до цього непевність ситуації. Добра половина питомців не мала нікого з ближчої чи дальшої родини, крім знайомих у таборах або в різних місцевостях у Німеччині, через що була "засуджена" навіть і свої офіційні вакації перебувати в семінарійному будинку поза одно-дводенним виїздом до знайомих.

Щоб кожний із питомців міг мати якусь приємність у сірій буденщині, Ректорат із заощаджених грошей організував своїм коштом загальносемінарійні прогулянки, які — крім приємності — приносили багато користи, бо давали змогу дещо неве оглянути та пізнати. Такі прогулянки відбувалися поїздом або й нераз тягаровиком, як найдешевішим у тому часі засобом транспорту. Найкращі з тих прогулянок були до: Обергм-мергав — місцевість славна з відомих у всьому світі "Пассіон-шпіле" — "Христові Страсті", які відбуваються там що десять років; Ліндергоф — замок баварського короля Людовика II-го, що є знаменитим наслідуванням Версалю; Еттель — відомий монастир ОО. Венедиктинців і Штарнберзьке озеро.

Поїздка до Альтеттінгу мала чисто релігійний характер, бо була прощеною до тамошньої Чудотворної Ікони Пречистої Диви Марії. Друга проща, що її відбула Духовна Семінарія в Німеччині, була до славної базилики у Вріс. Саме того дня була

там велика проща німецьких інтелігентів з Мюнхену під проводом відомого венедиктинського літургиста — о. д-ра Лянге, який широко пропагував тоді новий літургійний напрямок у Німеччині під кличем "повороту до християнської старини". Служив він того дня "старо-римську" — як він казав — Св. Літургію посередині церкви, на чотирикутному престолі, звернений лицем до народу, а народ співав німецькою мовою в супроводі німецьких народніх інструментів, що в цілості було дуже оригінальне й інтересне. Так само його практика проповіді мала відмінний характер від звичайного способу проповідання, бо "апостольський спосіб": тобто після Богослуження всі сідали на поляні біля церкви, а о. д-р Лянге, сівши на пеньок, провадив проповідь у формі дискусії.

У Голяндії вакації мали зовсім інший характер. Питомці відірвані від маси української еміграції, не мали тут нікого з родини чи знайомих. Майже щонедільні виїзди Семінарії до різних місцевостей Голяндії у великій мірі заступали питомцям вакації. Однак незалежно від того Генеральний Вікарій — о. М. Ван де Мале ЧНІ — декілька разів zorganizував загальносемінарійні вакації в голяндських монастирях, які незвичайно тепло та гостинно приймали професорів і питомців Семінарії в себе.

Найприязніші взаємовідносини витворилися зі Шкільними Братами в Овденбош, яких монастир через велику кількість величезних будівель творив своєрідне монаше містечко. В Овденбошському Інституті було около 150 Братів-монахів, з яких добра половина були вчителями. У їхньому Інституті навчалося поверх 1000 учнів у різного типу школах: народня, середня, вчительська семінарія та різні званеві школи. Шкільні Брати разом із своїм настоятелем — бр. Фульгентієм — декілька разів відвідали теж Семінарію в Кулемборгу. Інститут подарував трьом нововисвяченим священникам із Семінарії три чаші та інші виряди. У 1950 році Шкільні Брати влаштували для цілої Семінарії велику прогулянку автобусами до Зеландії, щоб оглянути там здобуті від моря землі, які під час війни наслідком воєнних дій були знову залиті морськими водами через прорвання "дейків" — гребель. За старанням Братів студенти середньої школи Овденбошського Інституту пожертвували о. Курпранцеві гроші на подорож до Риму з нагоди відкриття св. Року⁶⁰).

⁶⁰) Het Concert van de Oekrainers, De Klaroen, Institut Saint Louis,

Другим монастирем, у якому Семінарія мала змогу відбутися приємні вакації, був монастир ОО. Редемптористів у Віттем, де саме тоді перебував на відпустці відомий учений-мораліст — о. проф. Дамен із Риму. ОО. Редемптористи влаштували для своїх гостей низку прогулянок по довколишньому терені, з яких найкраща була до Фалькенбургу, де голяндські католики збудували в підземеллях прекрасну й дуже вірну імітацію римських катакомб.

З інших монастирів, що в них Семінарія провела кількадевні вакації, відмітимо Місійний Дім ОО. Вербістів у Стейль.

Поза спільними вакаціями були ще приватні, що їх питомці відбували одинцем у голяндських родинах. Найбільше питомців їздило до родин голяндських питомців Єпархіяльної Семінарії в Рурмонді, які найсердечніше ставилися до Української Духовної Семінарії з усіх 5-ох Єпархіяльних голяндських Духовних Семінарій. Побут українського питомця в голяндській родині був атракцією й сензацією не тільки для даної місцевості, а то нераз і цілої околиці. Це мало свій позитив, бо — через бажання Голяндців: побачити та пізнати Українця — поодинокі питомці знайомилися з широким кругом голяндського суспільства та давали йому інформації про Українців узагалі.

Oudenbosch, 1949, No. 2, pag. 31-32;

Rome — reis, *ibid.*, pag. 39;

Dankbrief van de Oekraïense Priester Franko Kupranec, die door bemiddeling van de C. F. C. in staat is gesteld het H. Jaar in Rome mee te vieren, *ibid.*, No.3, pag. 45-46.

ГОЛЯНДСЬКИЙ "АПОСТОЛЯТ З'ЄДИНЕННЯ"

Історія Української Католицької Духовної Семінарії в Кулемборгу тісно зв'язана з голяндською католицькою установою — "Апостолят З'єдинення" чи "Унійний Апостолят", який фактично через цілий час побуту Семінарії в Голяндії був основною матеріальною базою існування Семінарії, без якої Семінарія взагалі не могла б існувати⁶¹⁾.

Боже Провидіння якомось так дивно покерувало долею Духовної Семінарії на скитальщині, що вона знайшлась у Голяндії під опікою "Апостоляту", який у дійсності є дитиною українського духа Великого Митрополита Андрія Шептицького, що був ідейним батьком "Апостоляту". Сталось це під час подорожі Митрополита Андрія по Західній Європі. У серії відвідин різних країн вступив він у 1921 році й до Голяндії, де в Амстердамі познайомився ближче з о. Г. Ван Кавлен ЧНІ, який опісля став пробоевиком ідей Митрополита Андрія на терені Голяндії. На створеній Митрополитом унійній атмосфері декілька років пізніше виростає велике товариство "Апостолят З'єдинення", який від 1927 року дуже успішно працює на унійному полі. Діяльність і ціль "Апостоляту" можна би поділити на дві ділянки: духовну й матеріальну. До духовної ділянки треба зарахувати передовсім витворювання відповідної атмосфери в латинському середовищі для зрозуміння церковного Сходу й розбудження любови й пошани до цього ж Сходу. Що ця ідея вже доволі широко й глибоко запустила в голяндське католицьке суспільство своє коріння, свідчить найкраще факт, що в 1950-му році на яких 3.500.000 голяндських католиків було поверх 100.000 членами "Апостоляту", що платили свої вкладки, які є фундаментом матеріальної діяльності "Апостоляту". Матеріальна діяльність "Апостоляту" реалізується го-

⁶¹⁾ Голляндське "Апостольство З'єдинення", Голос Христа Чоловіколюбця, Лювен, 1974, ч. 6 (167), ст. 30-35.

О. BOROMEUSZ, kapucyn, *Holandia dla dzieła Unii, Oriens, Warszawa, 1938, p. 53-54.*

ловно в фінансуванні різних церковних установ для церковного Сходу, а зокрема шкільних. Однак найбільше зацікавлення викликає в голяндців візантійсько-слов'янський обряд.

Другим дивним зарядженням Божого Провидіння при перенесенні Духовної Семінарії до Голяндії було те, що цього доконав саме великий духовний син Митрополита Андрія Шептицького — Владика Іван Бучко. Митрополит Шептицький у 1921 році піддавав Голяндцям гадку, щоб вони заснували семінарію візантійсько-слов'янського обряду, що тоді не сталось, але гейби самі роки чекали на те, щоб на гостинну голяндську землю самі прийшли сини українського народу і там, збираючи плоди зосіяного Митрополитом Шептицьким зерна, мали свою Семінарію, яка показала б голяндським католикам, як виглядають справжні сини візантійсько-слов'янського обряду в його українській "редакції"⁶²).

Уже по розв'язанні Духовної Семінарії в Кулемборгу "Апостолят" відзначав урочисто 25-річчя своєї багатогранної й успішної діяльності. В цьому святкуванні, поруч різних церковних достойників під проводом Кардинала Євгена Тіссерана, взяв участь і Владика Іван Бучко — Апостольський Візитатор Українців у Західній Європі⁶³).

Під час побуту Духовної Семінарії в Голяндії "Апостолят" очолював о. монс. Антоній Сміт, другий із черги всеголяндський президент "Апостоляту". За великі заслуги в праці для церковного Сходу дістав він від Патріярха Мелхітської Церкви титул почесного архимандрита Трансйорданії в 1951 році. Як на чужинця і такого, від якого Духовна Семінарія під матеріяльним оглядом була вповні залежна, о. монс. Антоній Сміт ставився до неї дуже добре й щиро. Самий доволі живої вдачі та повний енергії о. монс. Сміт був безпосередній, хоч при тому ціхувала його типова голяндська здержливість і "момент застанови", заки висловив свою гадку. Питомці звали його звичайно "онкел Сміт", з чого він був дуже вдоволений. Зі свого боку він завжди старався йти назустріч бажанням, потребам і вимогам Семінарії. Велику прислугу для Семінарії о. монс. Сміт зробив своїми зв'язками, зокрема ж коли йшлося про нав'язання ближчих взаємин з голяндськими церковними чи громадянськими

⁶²) На фронті з'єдинення Церков, Християнський Голос, Мюнхен, 1952, ч. 10.

⁶³) Лист о. мітрата Олександра Малиновського, Лондон, 27. IX. 1952, до автора.

кругами. Головно о. монс. Смітові треба завдячувати організацію поїздок Духовної Семінарії зі Св. Літургіями та концертами до різних місцевостей на терені всієї Голяндії. Його перший співробітник — о. Ф. Вейнговен, чернець Чину Асумпціоністів, адміністративний директор "Апостоляту", не мав цих прикмет, що їх мав о. Сміт, зокрема ж коли мова про його "церковно-політичне обличчя". Бо був доволі сильно промосковськи зорієнтований.

Ще до хвилини дійсної ліквідації Духовної Семінарії в Кулемборгу виринув плян, щоб на місце Духовної Семінарії створити студійно-видавничий інститут "Про Орієнте". З поручення Владики Івана Бучка дирекція Інституту мала бути в руках о. д-ра В. Маланчука й о. д-ра Б. Липського⁶⁴). Завданням цього Інституту мало бути в першу чергу опрацювання та видавання літератури, що трактувала б церковний Схід. Однак з того проекту нічого не вийшло, бо "Апостолят" не погодився висигнувати фонд, потрібний на ту ціль.

Замість Інституту "Про Орієнте" постав по ліквідації Духовної Семінарії т. зв. "Візантійський Хор" під керівництвом д-ра Мирослава Антоновича, диригента колишнього семінарійного хору, який дав "психологічну" підбудову під "Візантійський Хор"⁶⁵). Переборовши початкові труднощі в організуванні "Візантійського Хору", д-р М. Антонович від початку поставив його на відповідну висоту. В концертну програму цього хору входять твори української церковної та народної музики.

"Візантійський Хор" в Утрехті під керівництвом д-ра М. Антоновича, що в 1971 р. відзначав 20-річчя свого існування⁶⁶), це один з найкращих доказів, поруч інших, що Українська Католицька Духовна Семінарія в Кулемборгу залишила по собі якнайкращий спомин у голяндському суспільстві, витворивши в ньому відповідну для української культури атмосферу. Хор складається виключно з самих Голяндців, які настільки вивчили українську мову, наскільки їм потрібно, щоб виконувати україн-

⁶⁴) Лист о. д-ра Богдана Липського, Кулемборг, 15. II. 1951, до автора.

⁶⁵) Листи до автора від:

о. Мітрат О. Малиновський, Лондон, 8. IX. 1951 і 27. IX. 1952.

о. д-р Б. Липський, Кулемборг, 15. II. 1951 і 27. III. 1951,

д-р М. Антонович, Кулемборг, 16. XI. 1951 і 10. II. 1952.

⁶⁶) О. ЖД., 20-ліття Візантійського Хору в Утрехті, ЕКРАН, Чикаго, 1971, ч. 59-60, ст. 16—21.

Сладика Іван Бучко на відвідинах в Українській Духовній Семінарії в Кулемборгу, Голандія, 1950 року. Зліва сидять: д-р М. Антонович, о. д-р П. Ленговерс, о. д-р М. Василик, о. д-р Б. Липський, о. Ф. Вейнговен — генеральний секретар "Апостоляту З'єдинення", о. мітрат О. Малиновський, Владика Іван Бучко, о. монс. Антоній Сміт — президент "Апостоляту З'єдинення", який фінансував Українську Духовну Семінарію в Голандії, о. В. Скулєнкамп — ігумен августинського монастиря, в якому приміщувалася Духовна Семінарія, о. д-р В. Маланчук, о. мітрат В. Лаба, два ОО. Августинці — професори з голандського Католицького Студійного Центру в Кулемборгу, о. д-р Л. Міня.

Участь Духовної Семінарії в протесті голландських католиків із-за ув'язнення Кардинала Міндсенті в Концертному Домі в Амстердамі. Отці й питомці сидять позаду голландського єпископату.

Голандський "Візантійський хор" під керівництвом д-ра Мирослава Антоновича в Утрехті

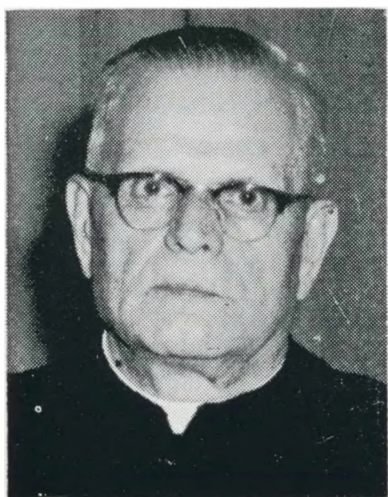

**Владика
Мирослав
Марусин**

**на розмові
з Папою
Павлом VI-им**

**після номінації
на єпископа
1974**

**питомиць
Духовної
Семінарії
в Гіршбергу**

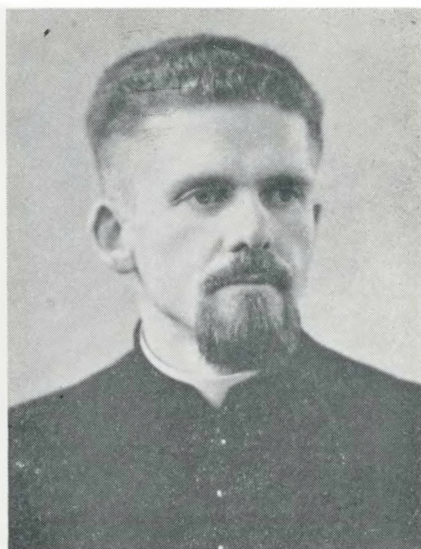
**о. Захар Золотий
духовник**

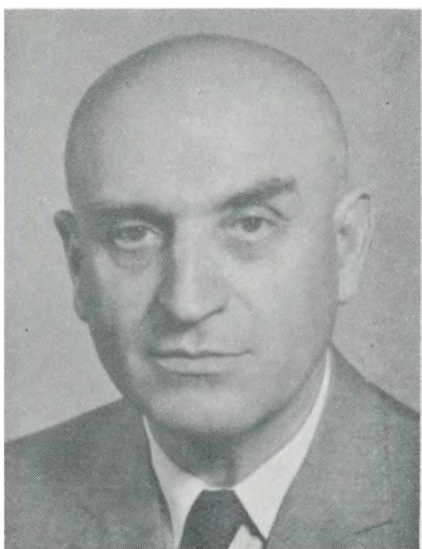
**о. Петро Голинський
професор**

**о. Маврикій Ван де Малє
ген. вік. Бенелюксу**

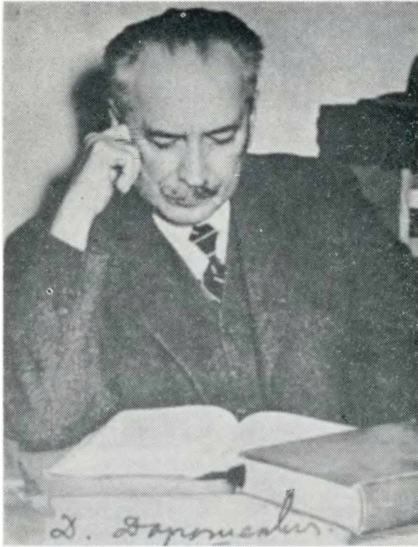
**о. д-р Михайло Василюк
професор**

**д-р Кирило Годованєць
професор**

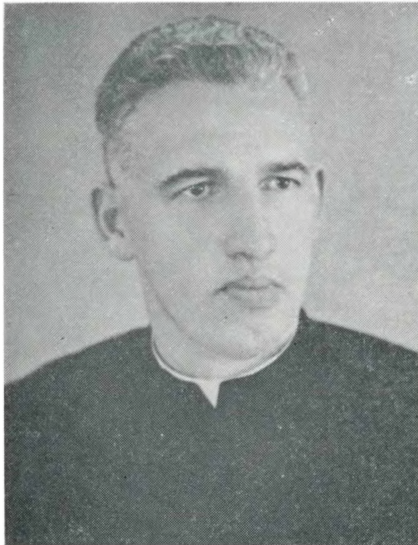
**о. д-р Іван Гриньох
професор**

проф. Дмитро Дорошенко
професор-гість

д-р Богдан Казимира
професор

о. Юрій Ковальський
диригент хору

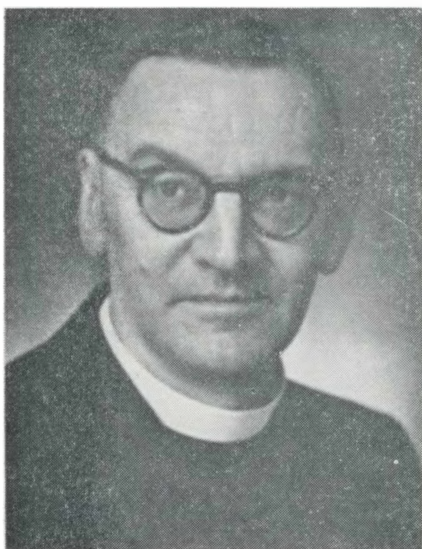
д-р Василь Лев
професор

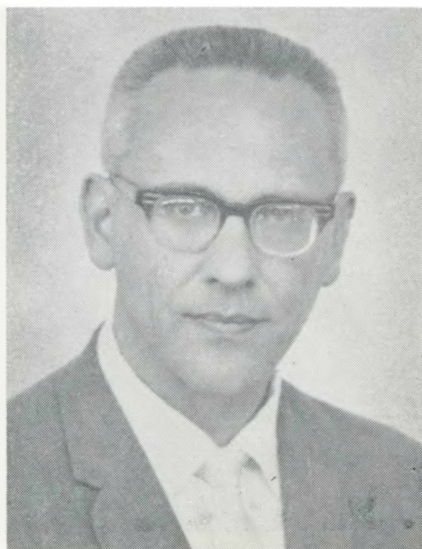
о. Михайло Левенець
віцеректор

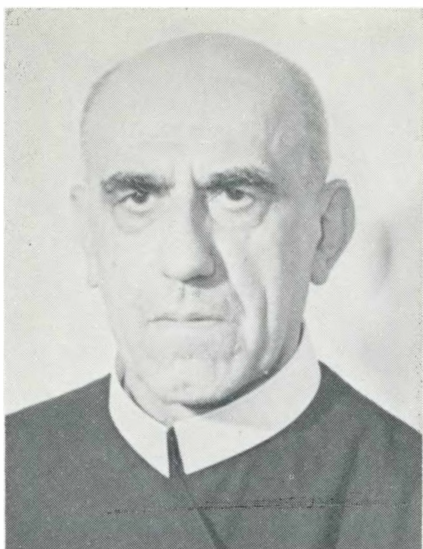
д-р Василь Ленцик
професор

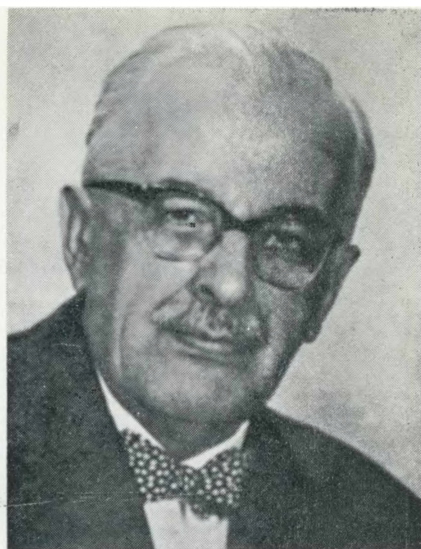
о. д-р Богдан Липський
професор

д-р Богдан Лончина
професор

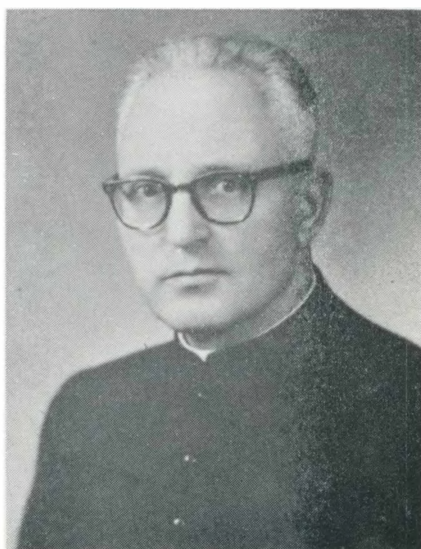
**о. д-р Людовик Міня ЧНІ
професор**

**д-р Іван Мірчук
професор**

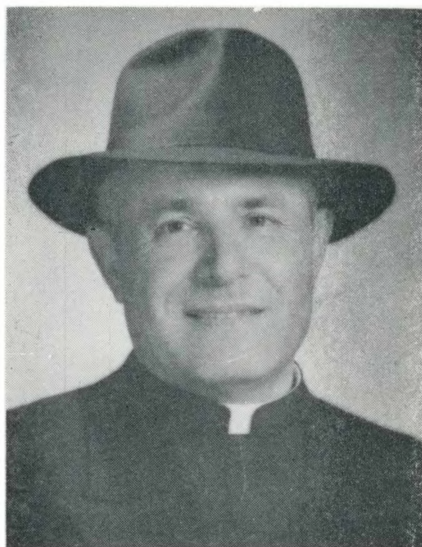
**д-р Ярослав Пастернак
професор-гість**

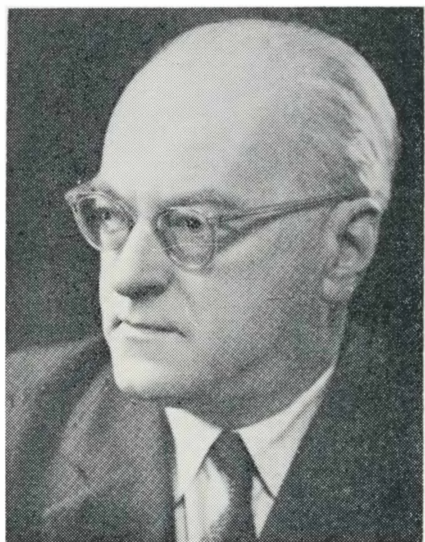
**о. Антоній Рижак
префект**

д-р Ярослав Рудницький
професор

о. д-р Михайло Сопуляк
професор

д-р Юрій Студинський
професор

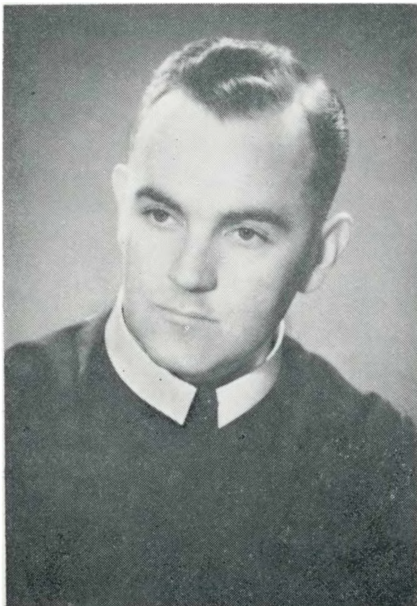
проф. Володимир Цісик
диригент хору

д-р Юрій Шерех-Шевельов
професор-гість

д-р Володимир Янів
професор

о. О. Ф. Купранець ЧСВВ

студент

Духовної Семінарії

Автор видання

ВЛАДИКА АМВРОСІЙ СЕНИШИН ЧСВВ
Філадельфійський Архiepіскоп
Митрополит Українців у ЗСА

Добродій видання

**о. крилошанин
Теодор Прийма**
**декан і парох
Садбері, Онтаріо**
**студент
Духовної Семінарії**
добродій видання

о. монс. Василь Турковид
декан і парох
у Новому Ульмі, Німеччина
студент Духовної Семінарії
добродій видання

СТУДЕНТИ ДУХОВНОЇ СЕМІНАРІЇ — ЖЕРТВОДАВЦІ

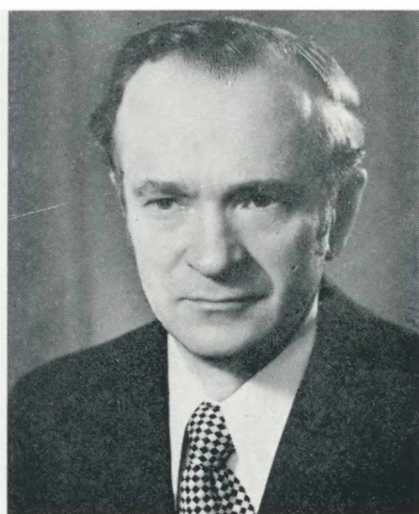
о. д-р Павло Баб'як

о. Мирослав Байрак

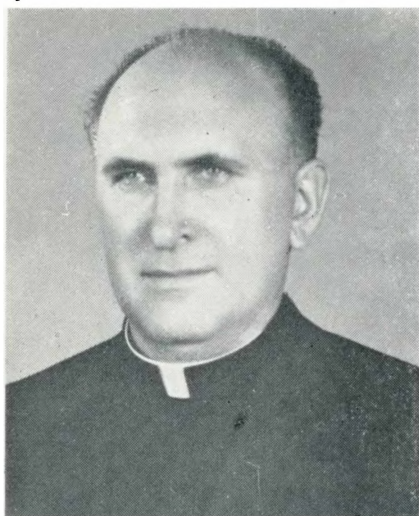

о. мгр. Данило Дзвоник

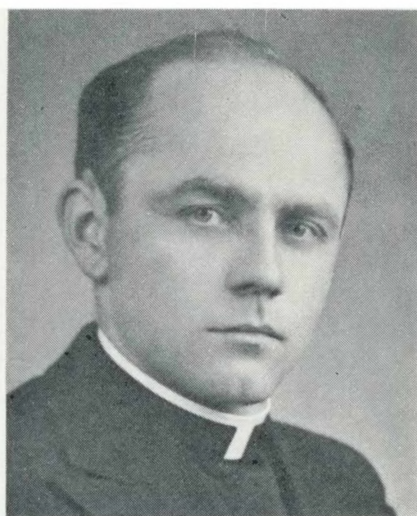

мгр. Іван Кузів

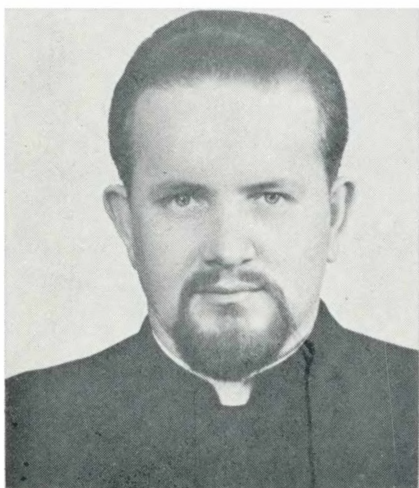
СТУДЕНТИ ДУХОВНОЇ СЕМІНАРІЇ — ЖЕРТВОДАВЦІ

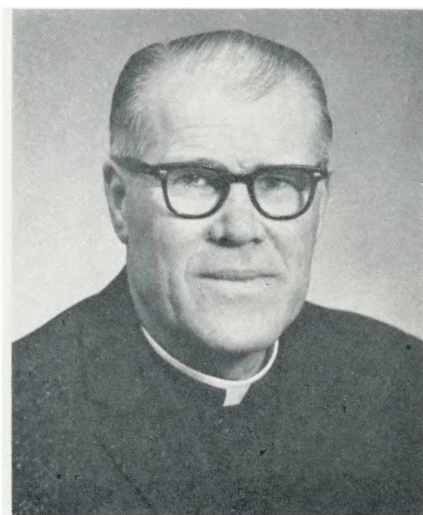
о. mgr. Ярослав Левицький

**о. крилошанин
Любомир Мудрий**

**о. крилошанин
Роман Набережний**

о. Володимир Олач

СТУДЕНТИ ДУХОВНОЇ СЕМІНАРІЇ — ЖЕРТВОДАВЦІ

мгр. Михайло Поронюк

мгр. Григорій Порохівник

проф. Ярослав Розумний

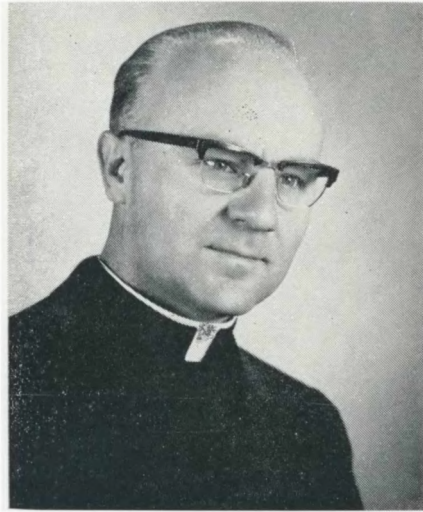

о. Богдан Снігурович

СТУДЕНТИ ДУХОВНОЇ СЕМІНАРІЇ — ЖЕРТВОДАВЦІ

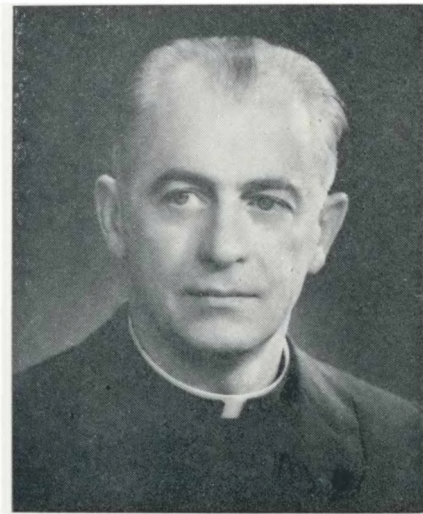
проф. Антін Сокальський

о. монс. Степан Сулик

о. Ярослав Федик

о. Володимир Шараневич

ські пісні. Правда, що воно звучить дещо парадоксально, але правдиво, що Духовна Семінарія за короткий час свого побуту в Голяндії зуміла зродити духовних українських синів. Ще дивніше звучить для нас і те, що цей хор, оплачуваний Голяндцями, їздить з концертами української пісні не тільки по Голяндії, але по всій Західній Європі та тим самим приносить славу українському народові, популяризуючи в західньому світі українські музичні надбання. Значить, Українська Католицька Духовна Семінарія в Голяндії сповнила не тільки своє духовне завдання, даючи нових священиків, але теж і національне: як української амбасаді в Голяндії, бо провела солідну роботу для добра Української Церкви й Українського Народу.

ПІСЛЯСЛОВО

Завданням цього нарису було дати, що так скажемо, найзагальніший образ історії Української Католицької Духовної Семінарії на скитальщині в Гіршбергу — Кулемборгу, щоб залишити майбутнім поколінням принаймні згадку про неї в нашій історичній літературі, як теж і дати загальні рамці, в які майбутній історик зможе вложити властивий портрет, використовуючи багатий архівний матеріал щодо Духовної Семінарії, який зберігається особливо в архівах: Свц. Конгрегації для Східніх Церков, Архиепископа Івана Бучка, Апостольської Візитатури в Німеччині та Генерального Вікаріату Бенелюксу, правлячого заступника Апостольського Візитатора в Німеччині — о. Миколи Вояковського, "Унійного Апостоляту" в Голяндії, Апостольських Нунціатур у Німеччині й Голяндії та інших, як теж у тодішній українській і голяндській пресі, що подавали вістки з життя й діяльності Духовної Семінарії. Незвичайно цікавим матеріалом до історії Духовної Семінарії були б теж безсумнівно особисті спогади колишніх професорів, студентів і відвідувачів Семінарії. В цьому нарисі ми використали те, що було прилюдного характеру, залишаючи все те, що наразі належить до тайного архіву.

Думка написати цей нарис зродилася ще в 1950-их роках, коли ми й почали збирати матеріяли до нього. Причиною було передусім те, що так багато, — навіть світлих і всенароднього значення, — моментів нашого життя переходить в майбутність уповні безслідно, наче б вони ніколи й не існували, очевидно з великою втратою для нашої власної історії, церковної чи національної.

На цьому місці щиро дякуємо всім, хто ласкаво схотів послужити нам матеріялами, інформаціями та замітками до матерії, трактованої в цьому нарисі та його прочитанням. Зокрема висловлюємо щирю подяку:

Блаженнішому Верховному Архиепископові й Кардиналові Йосифові Сліпому за ласкаве прочитання рукопису цього на-

рису та бажання його друкувати в "Богословії", Владиці Володимирові Маланчукові ЧНІ, Владиці Мирославові Марусинові, о. протоархимандритові Атанасієві Великому ЧСВВ — за прочитання рукопису й згоду видати в серії "Записок ЧСВВ — Праці", о. мітратові Василеві Лабі та проф. д-рові Ярославові Рудницькому. З великою вдячністю згадуємо в наших молитвах уже покійних: Архиепископа Івана Бучка, о. Миколу Вояковського, о. д-ра Богдана Липського та проф. д-ра Івана Мірчука, які послужили нам матеріялами й інформаціями.

Щиро дякуємо за мовне оформлення українського й англійського текстів: ред. Олександрові Мохові, о. Корнилові Пасічному ЧСВВ, о. Євгенові Ричларкові ЧСВВ і пані М. Руццак за переклад голяндського тексту.

В нашому виданні ми старалися дати якнайбільше світлин з життя Духовної Семінарії, які є наче живим його відтворенням. Дякуємо всім, хто споміг нас ілюстративним матеріялом, а зокрема о. крилошанинові Теодорові Приймі, який послужив нам значною кількістю світлин. На жаль ми не могли скористати з тих знімок, які прийшли до нас уже по ломці аркушів, призначених на ілюстрації.

Між нашими подяками не можемо поминути нашого признання Друкарні ОО. Василян у Торонті за гарне технічне виконання книжки, о. Петрові Грабцеві — директорові й особливо о. Миронові Химієві — заступникові директора, за його уважливість до цього видання.

Наше кінцеве слово й наша подяка були б неповними, якщо б ми з найбільшою вдячністю не згадали тих, завдяки кому заіснувала можливість цей нарис здійснити друком:

Добродіям: Філядельфійському Митрополитові й Архиепископові Амвросієві Сенишинові — \$300.00; о. крилошанинові Теодорові Приймі, — деканові й парохів в Садбері, Онтаріо — \$200.00; о. проф. Боніфатієві Мальованому — ігуменові ОО. Василян у Торонті — \$150.00; о. монс. Василеві Турковидові, деканові й парохів в Новому Ульмі, Німеччина — \$100.00 і о. Володимирові Шевчукові ЧСВВ, парохів в Торонті-Торн-гилі — \$100.00.

Жертводавцям: по \$50.00 — д-рові Василеві й Парасі Іванець, Едмонтон, Алта; о. мітратові Юрієві Ковальському, Едмонтон, Алта; о. крилошанинові Набережному, Торонто-Скарборо, Онт.; проф. Антонові Сокальському, Омага, Небр.; о. Ярославові Федикові, Аликиппа, Па.

Нижче \$50.00: о. д-рові Павлові Баб'якові, Болдер, Кол.; о. Мирославові Байракові, Гемилтон, Онт.; о. мгр. Данилові

Дзвоникові, Брукселя, Бельгія; мгр. Іванові Кузіву, Торонто, Онт.; о. мгр. Ярославові Левицькому, Гвелф, Онт.; о. Петрові Лісовському, Литл Фолс, Н. Й.; о. крилошанинові Любомирові Мудрому, Озон Парк, Н. Й.; о. Володимирові Олачеві, Флін Флон, Ман.; мгр. Михайлові Поронюкові, Торонто, Онт.; мгр. Григорієві Порохівникові, Едмонтон, Алта; проф. Ярославові Розумному, Вінніпег, Ман.; о. Богданові Снігуровичеві, Едмонтон, Алта; о. монс. Степанові Суликові, Перт Амбой, Н. Дж.; о. Володимирові Шараневичеві, Торонто, Онт.

Наша не менш щира подяка належиться теж і тим, які склали свої пожертви на це видання, але в своїй скромності не бажали, щоб називати їх поіменно. Спасибі Всім, хто в будьякий спосіб причинився до появи друком цього нашого нарису!

Автор

ДОКУМЕНТИ ЧАСУ

І

РЕФЛЕКСИ ДОБИ

**ЛИСТ ПРОФ. ВАДИМА ЩЕРБАКІВСЬКОГО — РЕКТОРА
УКРАЇНСЬКОГО ВІЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ДО
О. ОРЕСТА КУПРАНЦЯ ЧСВВ**

Лондон, 21. III. 1955

Всечесніший Отче!

На Вашого листа я можу відповісти таке: все, що каже о. Микола Вояковський, є чиста правда. Я йому щиро вдячний за ту поміч, яку він мені завжди виявляв, коли він був Апостольським Візитатором у Німеччині. Мені доводилося часто з ним бачитися в різних справах, починаючи з кривавого інциденту, коли в однім із таборів совети хотіли забрати наших людей, і витискували їх із церкви й били, і навіть убивали, а при тім американські солдати помагали советським. Я тоді передав о. Миколі Вояковському папір, щоб переслати до Ватикану. — Це було, здається, тоді наше перше знайомство, яке продовжувалося далі. Тоді я взявся за організацію Українського Вільного Університету в Мюнхені (УВУ). Спонуканий до прискішення тієї справи я був з'їздом представників студентської молоді, представники якої були з цілої Німеччини й з Австрії, і, здається, з Бельгії та Франції. Це засідання, яке відбулося в Громадським Комітеті, здається, було на початку

Замітка: Ми подали текст листа, хоч він і мало в'яжеться до самої історією Духовної Семінарії в Гіршбергу, з уваги на те, що цей лист дає цікавий образ нашого українського життя в перші повоєнні часи в Німеччині, а зокрема історію початків відновлення Українського Вільного Університету в Мюнхені.

вересня або близько того. Студенти були в розпуці. Розгубленість була повна. Я був тоді, здається, один тільки зі старих професорів Празького УВУ в Мюнхені. Мене запросили на ту нараду. Коли представники студентів почали говорити про справи, то виявилось велике "униніє", яке, здається, вважається Церквою за великий гріх. Тоді я взяв слово й сказав, що я не бачу причин до такого песимізму, і що обіцяв студентам зорганізувати добрий Український Вільний Університет, в якому будуть викладати добрі й досвідчені професори, які — як я знаю — розкинені по цілій Німеччині.

Коли хтось висловив сумнів до того, чи дозволять американці на нього, що все одно я його зорганізую, хоч би мені прийшлося сісти в американську тюрму, бо я вже не один раз сидів у різних тюрмах і не боявся того. Треба тільки, щоб студенти підтримали Університет і платили за науку. Коли представники почули таку рішучу мою заяву, тоді настрої зразу змінилися. Всі повеселішали й обіцяли свою допомогу в якій тільки спосіб буде можливо. Я тоді зараз же приступив до організації УВУ. Ще на нараді з делегатами я вияснив, що ніякі партії не сміють мішатися до УВУ, бо інакше нічого не вийде. Бо з одного боку американці можуть тоді не дозволити або принаймні стануть умішуватися, а з другого боку партія як така, дума тільки про партію й не буде допомагати УВУ, а навпаки стане використовувати Університет. Однак професори й студенти можуть собі належати до тих партій, які їм подобаються. Це все було прийняте з повним задоволенням.

Після того я почав розшукувати професорів, що були в Празькім УВУ. Треба сказати, що я тоді був хворий на досить поважну недугу, яка потребувала дуже тяжкої операції...

Від одного студента я довідався, що проф. Дмитро Дорошенко, як литовський громадянин, живе в литовському таборі під Авгсбургом. Я приїхав до українського табору, в яким містилася колишня Празька українська гімназія. Головою там був проф. Іван Паливода. Він же і директор гімназії. Він мене прийняв дуже гарно. Дав повечеряти й лишив у себе ночувати. Від нього я дізнався що тут тепер учителює проф. Леонід Білецький. Я бачився з ним і він дав згоду викладати в УВУ, як викладав у Празі. На другий день проф. Паливода, який тепер в Америці, повів мене до Дорошенка в литовський табор.

Я відїхав до Мюнхену. Потім я одержав листа від проф. Яковлева, в якому він доручив мені, як останній ректор УВУ в Празі, зорганізувати Університет у Німеччині. Я поїхав до Регенсбурга, де знайшов Шрамченка, що професорував на нашому Університеті в Празі. Він згодився взяти участь. Потім

я почав вести переписку з проф. Оглоблином, Окіншевичем, Ковалевом і Полонською. Ті всі дали згоду. Але справа пішла певніше, коли приїхав до Мюнхену проф. Іван Мірчук, нинішній ректор УВУ в Мюнхені. Біда була в тім, що Мюнхен був розбитий і знайти помешкання навіть для одної канцелярії не було можна. Проф. Мірчук віднайшов у Мюнхені професора паню Томашівську. Ця зробила для організації УВУ дуже багато. Насамперед вона дала під канцелярію УВУ свою власну невеличку кімнату на Йоганнеспляц. Вона в ній тільки ночувала, а на день усе своє переносила в маленький ванькірчик. Тоді нам стало вже легше.

Вже була осінь. Нам фізично помагали чотири студенти, 2 з Галичини й 2 з Великої України. З їх імен пам'ятаю тільки Лихогуба й Омельченка. Помагали й деякі студентки. Але помешкання для аудиторій не можна було знайти. Переписка розросталася. Студенти вписувалися, а знайти помешкання не можна було. Все ж таки ми відкрили читання лекцій десь біля 20-го січня на філософічному факультеті. Лекції читалися в канцелярії. Тепер нам стало зовсім тісно. Здається, що трошки пізніше проф. Мірчук знайшов іще меншу кімнату для канцелярії. Правничий факультет почав свої лекції після Великодня 1946. Стже на початку 1946 р. мені прийшло в голову, що, коли б у нас був іще третій Богословський Факультет, то може б нам удалося знайти помешкання для Університету в якимнебудь монастирським помешканні, в якимнебудь монастирі поза Мюнхеном. Я поділився своєю думкою з Отцем Візитатором. Він прийняв думку дуже прихильно, тимбільше, що й для греко-католиків, так і для православних треба було священників.

Деканом і організатором Богословського Факультету міг бути о. д-р Василь Лаба, людина в усіх відносинах найкраща для такої справи. Достати православних професорів-богословів однак не було надії. Був один Ващенко, що міг читати психологію. Думалося й обмірковувалося не один раз цю справу, коли я приїздив до Візитатури. Між нами з о. Візитатором думалося так зробити: на першій курсі тимчасово могли слухати разом обидва відділи, православний і католицький, а за той час може знайшлися б православні богослови відповідної кваліфікації, українці й білоруси. Тоді на старших курсах уже можна було би виклади робити окремо для одних і других. Влітку я почав із нашими професорами переговорювати. І деякі професори, релігійні по своєму духу, цілком погодилися з такою думкою. Але тут моя хвороба пригострилася, і я 20-го вересня поїхав на операцію до Регенсбурга, де й пролежав до Нового Року. Коли вернувся до Мюнхену на наше Різдво,

то ще мусів вичунюватися до Великодня. Ректорство вів замість мене проф. Іван Мірчук. Таким чином ця справа обірвалася самим собою...

Тимчасом необхідність мати священників привела до відкриття Греко-католицької Семінарії в Гіршбергу...

З глибоким поважанням

В. Щербаківський

З БАМБЕРГУ ДО ГІРШБЕРГУ

Зуб часу вже припорошив пам'ять про давні часи мого побуту в Українській Духовній Семінарії в замку Гіршберг, недалеко Мюнхену. Не легко воно приходитьсь писати спомини про життя й побут в установі, де людина в більшій чи меншій мірі була причасна до подій, що мали місце в бутті нашої Духовної Семінарії. Можна згрішити суб'єктивним насвітленням деяких подій, що там розвивались. Та це хіба мабуть усіх нас.

Про організування Української Духовної Семінарії в замку Гіршберг, Баварія, біля міста Вальгайму, на дорозі до славного лещетарського місця Гарміш-Партенкірхен довідались ми від о. мітрата Василя Лаби, який короткий час мешкав у Бамбергу, славному зі своєї катедри з 12-го ст. В розмові з ним на цю тему, ми довідались, що Духовну Семінарію організує тодішній заступник Апостольського Візитатора Українців у Німеччині, а тепер уже покійний бл. п. о. Микола Вояковський, що його, о. В. Лабу, назначив ректором академічного виховання студентів.

Нас шість питомців у німецькій Духовній Семінарії і студентів філософічно-богословської Академії в Бамбергу (теперішні: о. мгр. Ярослав Левицький, мгр. Василь Матвіїв, о. крилошанин Любомир Мудрий, о. Роман Музичка ЧНІ, Василь Швець і я) були заскочені цією вісткою і по різному її сприйняли. На основі оповідання о. мітрата В. Лаби, місце, положення замку в лісистій околиці поміж озерами були приманливими, але майбутність розвитку — овіяні серпанком незнання. Улаштування, оліка УНПП-и та й назва "Духовна Семінарія" — не дуже приманливо на нас впливали. Тут на місці, в Бамбергу, все ж таки, ми мали українське таборове середовище, багато знайомих з часів утечі з Турингії до Баварії, окупованої Американцями та багато товаришів на різних факультетах Ерлянгенського університету. Та найважливіше було те, що ми, питомці, мешкали в прекрасному й модерно влаштованому будинку німецької Духовної Семінарії й студіювали на теологіч-

ному факультеті знаної й старої, заснованої 1647 р. філософсько-богословської високої школи, куди ми ходили на виклади й студіювали разом зі світськими студентами. Ніде правди діти, нам, як колишнім студентам Богословської Академії у Львові, імпонувало бути студентами цієї школи. До назви "Семинарії" були ми наставлені дещо стримано. Тому то ідея переїзду в нове, може й навіть гарне своїм положенням місце, в установу з назвою Семінарії, в початкових стадіях організації була не дуже переконлива. При цьому ми, "Бамбержці", як нас тоді називали (були ще "Падернборці"), були прийняті, за старанням о. мітрата В. Лаби, тодішнього професора теологічного відділу, до університету в Фрайбурзі для завершення студій докторатами.

Наші думки були поділені. Ті, які мали в пляні продовжувати свої студії схильні були залишитися ще на деякий час у Бамбергу, інші — переїжджати до Гіршбергу. Та остаточне рішення ми залишили по стороні о. проф. Лаби, якого ми безмежно любили й поважали. Тому велася постійно переписка поміж нами й ним. З листування, що зберіглося в мене, можна було завважити, що харчева ситуація в початкових стадіях організації Духовної Семінарії не була світла. В листі з 10-го лютого 1946 р. о. ректор Лаба писав: "Від кількох днів сиджу на розкішному замку Гіршберг коло Вальгайму, яких 50 кілометрів на південь від Монахова та розчиняю нашу Духовну Семінарію. Умовини для Семінарії заповідаються понад усі сподівання добрі, одначе ні Вас, ні Падернборців, ні Бр. Студитів наразі ще не відважуюся сюди кликати. Всі Ви маєте ясне і певне положення, підчас коли наше щойно з часом буде виразніше і вироблюватися, чи розходиться про насущність, чи про науку. Мені було б найсимпатичніше, коли б один з Вас і один з Бр. Студитів у двійку колись сюди приїхали, поглянули, як ми устроїлися і тоді б Ви самі рішилися, що зі собою зробити... Така моя думка. А Ви порадьтеся між собою і робіть так, щоб воно вийшло для Вас розумно і добре." Ми відітхнули з полегшею. Батьківська порада о. ректора В. Лаби була основою до рішення — залишаємося на місці. Та радість наша була передчасна, бо в листі з 28-го лютого 1946 р. о. ректор вже недвозначно писав: "Семінарійне питання дотично Вас, що у нас зветься "Бамберцями", змінилося. Всеч. о. Апостольський Адміністратор зарядив зараз покликати Вас до нашої Семінарії, що я й виконую. Прошу обов'язково всі як один приїздити сюди слідуєчого тижня. Все для Вас приготоване... Розчарування не буде, а якщо буде, то тільки миле."

Мимо такого категоричного рішення ми ще залишилися в Бамбергу, і приготувалися до кінцевих іспитів. Проволока

виїзду затягнулася ще до початку наступного року. Наступний лист від о. мітрата Лаби, вже фірмовий (ми були в постійному контакті) з датою 20-го лютого 1947 р. був доказом, що Духовна Семінарія діяла, а про зимовий семестер біжучого року була замітка "Духовна Семінарія буде пушена в рух 10-15 березня. Затяжна зима і конечність переведення ремонту змінили пляни нового навчального року." З письма ми вичули, що ситуація під кожним оглядом поправляється. Останній іспит, і найтяжчий з "Де Део Уно ет Тріно" у проф. Йогана Вальца ми здали дуже добре і були готові до переїзду на нове, незнане нам, життя.

Вправді з нашою Духовною Семінарією були ми вже познайомлені не тільки з переписки з о. ректором та покійним вже бл. п. о. Василем Химинцем, але також частинним перебуванням на замку Гіршберг під час літніх ферій попереднього року та й формально були там зареєстровані. Так то ми студювали майже рівночасно в обидвох установах.

Остаточне рішення виїхати до Гіршбергу ми зробили з уваги на особу о. ректора Лаби, бо просто не уявляли собі, щоб не бути разом з ним, хоч які принадні перспективи нам "Бамберцям" не усміхалися б.

Переїхавши на нове місце, ми застали працю в Духовній Семінарії в повному ході. За малими виїмками виглядало все так, як колись у Львові. Очевидно, дисципліна була далеко ліберальніша, але за те на долю студентів припало, крім навчання та виконування приписаних семінарійних вправ ще й займатися внутрішньою господарською частиною будинку, як чищення, й прибирання кімнат і поміч у кухні. Харчева проблема майже постійно була пекучою. УНРРівські приділи були скупі, а молоді студентські шлунки вимагали поповнення. Щоб зарадити цьому, створено при студентській кооперативі, — що постачала питомцям речі першої потреби: папір до писання, чорнило, олівці, тощо, — ще й харчевий відділ. Він найкраще розвивався, а постачанням займався дуже спритно інж. А. Гарасовський і п. В. Онуфрик, секретар о. ректора Лаби. Студентська кооператива проявила дуже живу видавничу діяльність, що звичайно зводилася до видавання нових і перевидання потрібних до поодиноких предметів скриптів. Надзвичайно солідним працівником у цій ділянці був теперішній парох Калгар, Альберта, о. декан Василь Мартиник.

Було б теж доцільним бодай коротко зупинитися над виховною й студійною працею в Семінарії, її виховним і професорським складом чи подати характеристику поодиноких товаришів-студентів, бо деякі з них сьогодні займають видні

місця в церковному, як нпр. теперішній єпископ Мирослав Марусин, і громадянському житті Українців, але про це сказано на іншому місці, як теж багато приходить ся залишити майбутньому історикові.

З перспективи років, коли можемо глянути назад з історичної перспективи на минулі події, насувається питання — чи творення Української Духовної Семінарії в існуючих тоді обставинах було доцільне? Бо ж були тоді доволі реальні можливості примістити студентів по німецьких семінаріях. Відповідь може бути тільки позитивна. Вправді німецькі духовні високі школи могли краще сприяти науковому розвитку, головню ж студентів богословського факультету, при чому мали добірні бібліотеки. Та якщо йдеться про українське духовне виховання і гуртову заправу до майбутнього духовного стану для свого українського народу, то цього не могла дати ніяка чужа установа, навіть з найкращою маркою, бо в ній бракувало українського духа.

Не було б Української Духовної Семінарії в Гіршбергу, то й не було б її продовження в Кулембургу, Голяндія, де вона виконувала до деякої міри також ролю носія української культури й своєрідного амбасадора українського народу серед Голяндців. Не існував би також славний і знаний усім Голяндцям наш хор питомців, що з концертами й Службами Божими об'їхав майже всі голяндські міста. Не було б Української Духовної Семінарії, не було б і теперішнього, знаного в цілій Європі Візантійського хору під управою проф. д-ра Мирослава Антоновича, колишнього диригента хору питомців. Вправді під іншою назвою, але українською програмою цей хор продовжує започатковану нами українську національну працю.

Ще в 1949 р. під час одного виступу хору питомців тхось із Голяндців-достойників у своїй промові сказав, що ми зробили для українського народу більше, ніж міг би зробити дійсний амбасадор у цій країні.

о. д-р Павло Баб'як

ГІРШБЕРГСЬКИЙ АКАДЕМІЧНИЙ ЕПІЗОД

Декретом ч. 389/І. 946 з дня 9-го березня 1946 року о. Микола Вояковський, тодішній правлячий заступник Апостольського Візитатора Української Католицької Церкви в Німеччині, іменував мене професором української й церковно-слов'янської мов, а теж і української літератури в Духовній Семінарії в замку Гіршберг, Баварія.

Живучи в Гайдельбергу, я мав обов'язок приїздити до Гіршбергу на виклади щодругий тиждень. Як би не те, що я одночасно викладав і в Українському Вільному Університеті в Мюнхені, а крім цього в Філії УНРРа-Університету в Авгсбургу й тамошньому Інституті Живих Мов, то доїздити до Гіршбергу було б важко. А так я звичайно кожного другого вівтірка вибирався в "наукову подорож". Середа була призначена на виклади в Авгсбургу. В четвер я їздив на виклади й семінарі в УВУ в Мюнхені. У п'ятницю раненько виїздив до Вальгайму й звідтам звичайно пішком (около 7 кілометрів), сам або в товаристві (нпр. проф. Ю. Студинського чи інших) приходив до Семінарії.

Мої лекції тут відбувалися після обіду, часом увечорі, а в виняткових випадках і в суботу дополудня. Ректор Семінарії — о. д-р Василь Лаба був дуже виrozumілий і старався йти на руку в улаштуванні викладів, іспитів, тощо, добре розуміючи труднощі переїзду не тільки в моєму випадку, але й у відношенні й до інших професорів, що не мали змоги жити в замку, а доїздили з Мюнхену, чи ще звідки.

Увесь Гіршберг у своєму навчально-академічному розвитку стояв під знаком о. д-ра В. Лаби. Цей досвідчений педагог-організатор був добрим батьком для семінаристів-спудеїв, а щирим і відданим приятелем професорів і викладачів. Він пильно стежив за академічним рівнем викладів, наглядав за навчальною дисципліною й порядком, а при цьому був духовним сіялом для всього оточення. До мене від завжди ставився дуже прихильно, допомагав, як і чим міг. Як приклад можу поставити такий інцидент:

З нагоди інавгурації нового академічного року в 1946 році я мав доповідь п. н. "Хресне йменування", в якій торкнувся різних традицій у надаванні ймен новонародженим дітям. Я докладно обговорив церковно-релігійну традицію, національну, родинну, тощо, ілюструючи їх прикладами з української антропонімії. Виклад подобався не тільки о. Ректорові, але й привним на інавгурації професорам, студентам, гостям. У час прийняття я почув кількакратну заохоту, щоб надрукувати цю доповідь. І ось о. д-р В. Лаба почав клопотати дозвіл у все-владної тоді УНРРи; без такого дозволу ні одна друкарня не могла прийняти рукопису до друку. В моєму архіві зберігається копія листа о. д-ра В. Лаби в цій справі, датована 12-им серпня 1946 року. Не зважаючи на те, що я ніколи дозволу на друк не одержав, то проте жест о. д-ра В. Лаби я з вдячністю оцінив. Теж приємно було мені бачити надрукований екстракт моєї доповіді по-українському в семінарійно-студентському журналі "Семінарійні Вісті", що виходили на циклостилі.

**
*

Праця в Духовній Семінарії в Гіршбергу була приємна. Мило згадую тодішніх студентів, що ставилися поважно до предметів, які я викладав, цікавилися мовою як майбутні проповідники, не раз і не двічі вели зі мною довгі дискусії на тему чистоти мови, наголосу, вимови церковно-слов'янських літургійних текстів, тощо. Дискусії протягалися часто й поза приписаними годинами, а мені було приємно дати хоч у цьому допомогу молодим адептам богословії.

Дуже сердечні взаємини були з професурою. Не знаю, чи це тому, що я не жив стало на Гіршбергу, чи з якихсь інших причин. Пригадую й мило згадую таких професорів, як о. д-ра В. Маланчука, о. д-ра М. Сопуляка, проф. Ю. Студинського, Ректора УВУ — проф. І. Мірчука, проф. Василя Лева й інших. Запрошувано теж професорів на окремі виклади, спорадично; отак нпр. приїздив до Гіршбергу проф. Вадим Щербаківський з викладом про формацію української нації, приїздили й інші. Ми вели цікаві розмови на тему росту Семінарії, про майбутне студентів і професорів, самої установи, а крім цього на тему професійної освіти, про наукові проблеми, організацію українського наукового життя на еміграції (я був тоді високошкільним референтом при Відділі Культури й Науки ЦПУЕН в Авгсбургу), й т. п.

Не зважаючи на високий рівень навчання й важливість гіршбергської Духовної Семінарії, вона залишилася тільки гарним епізодом в історії української науки й високого шкільництва після другої світової війни на еміграції. З незалежних від ректорату причин треба було її перенести до Кулемборгу в Голляндії. Я не міг уже їздити до Кулемборгу, бо почав заходити в справі переселення за море. Все ж сама Семінарія не залишилася без мого зацікавлення й після виїзду до Канади. Яюсь у часі першої візити у бл. п. єпископа Василя Ладика в Вінніпезі з початком 1949 року я підніс справу перенесення цієї установи до Канади, вважаючи власне цю країну за найкращу для такої цілі. На велике моє здивування (й розчарування) владика Ладика виявився байдужим до цієї справи. Так як тоді так і сьогодні я не можу зрозуміти, чому не перенесено Духовної Семінарії з Кулемборгу до Канади. Після її ліквідації в Голляндії вона залишилася як один із прекрасних епізодів академічного життя в українській діаспорі, а одночасно й епізодом-спогадом у моєму особистому житті. На жаль!

д-р Ярослав Рудницький

MEMORIES OF THE UKRAINIAN SEMINARY IN CULEMBORG

In the spring of 1947, in the city of Soestdijk, a meeting of great importance to the Ukrainian Catholic Church took place. Representing the Ukrainian Catholic Church at that meeting were Bishop Ivan Buchko, Apostolic Visitor of the Ukrainians in Western Europe, and Father Mauritius van de Maele, CSSR, The Vicar-General of Bishop Buchko. Representing the Apostolate for Union of Churches in the Netherlands, were its President, Msgr. Antonius Smit, and its Secretary-Treasurer, Father F. Wijnhoven. The main topic of this meeting was the need for adequate accommodation and financial support of the Ukrainian Catholic Seminary, which was being temporarily housed in Hirschberg Castle in Southern Bavaria. At this time the seminary housed seminarians from the former seminaries in Lviv, Peremyshl and Stanislaviw, as well as new students who were just beginning their theological studies.

It was hoped that accomodation for the new seminary might be found in Holland since the lack of funds as well as the unstable political situation in Germany made it necessary to seek a new location. The President and the Secretary of the Apostolate for the Union of Churches were in favour of the move to Holland, but they could not make the final decision themselves. A matter of this importance had to be decided on by the full committee of the Apostolate as well as the Council of Bishops of the Netherlands.

At a historic meeting on August 11, 1947, the Committee whole-heartedly approved the plan. The Council of Bishops having been consulted, agreed directly. It was somewhat more difficult to obtain permission from the Government for such a large group of foreigners to settle in the Netherlands since, according to the then Minister of Justice, the Netherlands "already had problems with overpopulation and was even advocating emigration." Nevertheless, the necessary permission was eventually granted. There

now remained the problem of finding a suitable location for the seminary.

Bishop Buchko and Father van de Maele had already visited the abandoned seminary of the German Fathers of the Sacred Heart in Sittard — Leyenbroek. The seminary seemed admirably suited to the purpose, but unfortunately, after months of negotiating, an agreement could not be reached and the possibility had to be relinquished.

After having searched in several other places, they thought of the Augustinian Monastery in Culemborg. This Monastery already housed the Catholic Center of Studies and the Augustinian Fathers were preparing it for a continuation of their own studies. After brief negotiations, the Provincial Superior of the Augustinian agreed to house the Ukrainian seminary in Culemborg. It should be noted here that the Augustinian Fathers, helped by several benefactors, took care of the initial needs of the Ukrainian seminarians. Later, the Apostolate for the Union of Churches undertook the finding of the Ukrainian seminary.

All of the formalities for the admission of the seminarians to the Netherlands were completed in the Spring of 1948. After the solemn Easter celebration on May 9, attended by Msgr. A. G. Smit and Father F. Wijnhoven, and after a brief holiday, the seminarians finally resumed their studies in the peaceful environment of Culemborg. The Ukrainian Seminary was officially opened by Bishop Buchko on June 21st.

After a Pontifical Mass according to the Easter Rite, a solemn assembly, attended by ecclesiastical and secular dignitaries, took place in the auditorium of the Study Center. Because of ill health, His Eminence Cardinal de Jong could not attend, but he was represented by Msgr. D. Huurdeman, Vicar-General, Msgr. Opilio Rossi, was the personal delegate of Archbishop Paolo Giobbe, the Apostolic Nuntio. Among the secular authorities was His Excellence, Mr. J. van Maarseveen, Minister of Justice. Also present were: Msgr. Dr. Th. Verhoeven, Director of the Central Bureau of Education; the President of the Rijsenburg Seminary; Msgr. Hartman, the Father Provincial of the Augustinians, the Assumptionists, the Norbertines, the Capuchines, and the Redemptorists, and, of course, the Executive of the Apostolate for the Union of Churches.

Warm words of welcome were addressed to the seminarians by Father van Nuenen, Provincial of the Augustinians; Msgr. Smit; Msgr. Huurdeman, who in the name of the Cardinal offered them a place in the Archdiocese of Utrecht; and Minister van Maarseveen, who declared that the students were very wel-

come in the Netherlands and that he hoped that this country would become a second fatherland to them.

On January 7, 1949, the first deacons and priests were ordained by Msgr. Buchko. His Eminence Cardinal de Jong came in person to congratulate the newly ordained. The Executive of the Apostolate for the Union of Churches also rejoiced that day, for its enormous sacrifices (about \$75,000.00) had born their first fruits. Undoubtedly its members thanked God that day for having taken upon themselves this worthy endeavour.

In 1950, because of the emigration of most of the Ukrainians to Canada and to the United States of America, a new influx of students appeared unlikely, and although the seminary of Culemborg was officially closed in July 1950, by the Sacred Congregation for the Oriental Churches, it did in fact still function till early 1951. Many of the seminarians who completed their theological studies in Culemborg, were ordained still later.

*P. F. Wijnhoven, Assumptionist
Secretary-General and Treasurer
Apostolate for the Union of Churches*

Discours de Son Excellence Mgr. Ivan Buchko, Visitateur Apostolique auprès des catholiques Ukrainiens en Europe occidentale, à l'inauguration solennelle du Grand Séminaire de Culemborg, Hollande, le 21 juin, 1948.

Excellences, Très Révérends Confrères, Mesdames, Messieurs.

Non pas le hasard, mais l'Esprit de Dieu vivant, j'en suis sûr, a dirigé les pas du Grand Séminaire Ukrainien Catholique, après d'orageuses vicissitudes, pour continuer ses glorieuses traditions sur le sol hospitalier de la Hollande. L'expérience nous apprend que l'histoire de l'Union a toujours été pour la Nation Ukrainienne un chemin de douleurs. Le Peuple Ukrainien entraîné dans la scission sans sa volonté, a probablement reçu de la Divine Providence cette mission historique de réaliser dans la Uua Sancta par ses souffrances et persécutions la cinquième caractéristique de la véritable Eglise du Christ : Elle doit être persécutée.

L'histoire entière du Peuple Ukrainien est intimement liée au problème de l'Union. Et nous ne savons pas humainement parler, quand viendra le moment où la Divine Justice changera sa mission douloureuse en bénédictions. Mais nous autres hommes n'avons pas le droit de mesurer et de juger, avec notre esprit limité, les voies de Dieu. Notre devoir est de nous laisser conduire docilement par la Providence dans les voies qui lui paraissent les plus efficaces à la réalisation de ses plans sur nous.

Or, Excellences . . . cette Providence nous a conduits, ai-je dit, sur le sol hospitalier de Votre Patrie. Feu le Métropolitain de Léopol, le Comte André Sheptytsky, dont la personnalité imposante était si bien connue en Hollande après la première guerre mondiale, fut l'inspirateur de la bienfaisante institution hollandaise de l'Oeuvre d'Orient, qui vient d'offrir un asile au Grand Séminaire chez les RR.PP. Augustins de Culemborg. Le Saint-Siège désire vivement assurer l'existence de notre Grand Séminaire dans la Nation qui a le plus de compréhension pour les besoins de l'Eglise Catholique, pour pouvoir sauver les débris d'une oeuvre de plusieurs siècles, liquidée en partie par l'ennemi. C'est pour cela que je fus chargé de trouver un lieu propice sur le territoire de ma Visitation. Et voilà que la charité magnanime du Clergé et du Peuple Hollandais est venue si généreusement à notre rencontre.

Je profite de l'occasion de cette solennelle inauguration, à laquelle ont daigné prendre part tant de vénérables hôtes, pour exprimer au nom du

Saint Siège, de la S.Congrégation Orientale, de son Eminent Secrétaire le Cardinal Tisserant, au nom de notre G.Séminaire et du Peuple Ukrainien tout entier, notre vive reconnaissance: d'abord à Son Eminence le Cardinal De Jong, Primat de Hollande, à Son Excellence J. Van Maarseveen, Ministre de la Justice et par lui au Gouvernement Hollandais, aux RR.PP. Augustins de Culemborg, aux Dirigeants de l'Apostolat de l'Union, à Monsieur le Curé Antoine Smit, au R.P. Weinhoven, au Directeur de la Mission Vaticane le R.P. Körver, au Directeur de l'Organisation Internationale IRO, à M.de Wüst et à tant d'autres bienfaiteurs pour Votre geste magnanime.

Je prie la Divine Bonté de récompenser largement Votre bienveillance pour l'occasion que Vous offrez au Grand Séminaire Ukrainien de pouvoir préparer des prêtres, afin que, quand le moment propice sonnera, nous puissions combler les rangs décimés et vidés par la persécution impie, pour continuer, dans de nouvelles circonstances, sur notre propre sol natal, arrosé du sang des martyrs, l'oeuvre de l'Eglise Catholique et ainsi remplir la haute mission historique échue à la Nation Ukrainienne, si bien exprimée par les Souverains Pontifes: Par Vous Ukrainiens, l'Eglise Catholique espère voir bientôt réunies dans le bercaïl du Christ les nations orientales.

Que le St. Esprit, patron de notre Séminaire, ce lien vivant du Père et du Fils, dont l'Eglise Orientale célèbre aujourd'hui l'anniversaire de sa manifestation sur l'Eglise du Christ, daigne puissamment préparer les esprits et les coeurs pour la réalisation prochaine du désir intime du Fils "Qu'ils soient un, O mon Père."

Les voies de Dieu sont autres que les voies humaines. Le Tout-Puisant peut et sait arriver à ses fins par des causes et des moyens que nous, hommes, ne comprenons pas. Humainement parlant nous voudrions presque être scandalisés, en voyant comment l'oeuvre de tant de siècles de labeurs est maltraitée par le prince du mal. Mais un pressentiment bien fondé nous fait prévoir une prochaine solution favorable pour l'Eglise Catholique et pour le nouvel ordre dans le monde.

EEN STUKJE OEKRAINE IN HET HART VAN ONS LAND*

Er is niets oosters aan de eenvoudige, strakke vleugel van het Augustijnenklooster te Culemborg, waar wij te gast geweest zijn. Niets zou doen vermoeden, dat hier een stukje Oekraïne ligt, warehet niet dat men in de gangen en op de trappen van dit gebouw de enigszins melancholische en zangerige stemmen van een vijftigtal Oekraïners horen kan, seminaristen en professoren, bannelingen van dat rijke korenland aan de Dnjepr en Dnjestr, die hier een toevlucht gevonden hebben, om er zich voor te bereiden op een grootse taak: de bekering van hun vaderland.

Wat weten wij eigenlijk van deze mensen? De tragische loop der gebeurtenissen heeft hen naar dit kleine Nederlandse stadje gebracht. Zo worden wij plotseling geconfronteerd met een volk, dat eeuwenlang voor zijn vrijheid heeft gestreden, maar nu wellicht verder van zijn ideaal verwijderd is dan ooit. De politieke nevelen van Oostenrijk-Hongarije, Polen en Rusland hebben dit volk lange tijd voor de wereld verborgen gehouden. Zijn naam werd nog nauwelijks genoemd. Na de eerste wereldoorlog werd de Oekraïne verdeeld onder Polen, Rusland, Tsjecho-Slowakije en Roemenie. Thans is heel de Oekraïne een Sovjet-republiek, een gebied van ten minste een millioen vierkante kilometer met een bevolking van veertig millioen, een land dat alle rechen ten spijt

* Це одна з типових статей, що появлялися в голяндській католицькій і некатолицькій пресі. Ця стаття була поміщена в католицькому ілюстрованому тижневику в Утрехті: **KATHOLIEKE ILLUSTRATIE**, Weekblad, 82 Jaargang, 19 August 1948, Nummer 18. Українській Католицькій Духовній Семінарії в Кулемборгу присвячено цілу титульну сторінку та дві внутрі (298-299), даючи багатий ілюстративний матеріал із служення св. Літургії в семінарійній каплиці.

practisch bij Rusland is ingelijfd. Er is weinig overgebleven van het eertijds bloeiende katholieke leven in de Oekraïne. Er was een kerkprovincie in Galicie met drie diocesen en dan was er nog een bisdom in de Oekraïense Karpathen en een in Joego-Slavie. Zij omvatten in totaal zeven millioen gelovigen. De rode storm heeft een einde gemaakt aan de vrije beleving van de katholieke godsdienst. De bisschoppen en de metropoliet van Lemberg werden gavangen genomen. Oekraïense geestelijken worden naar concentratiekampen overgebracht. Alleen in het buitenland, ver van de vaderlandse grond, is het nu nog mogelijk nieuwe priesters op te leiden.

De meeste seminaristen en professoren van het Oekraïens seminarie te Culemborg zijn gedurende de oorlog door de Duitsers, die zijn in den beginne nog argeloos als hun bevrijders begroeten, weggevoerd naar concentratiekampen en arbeidskampen in Duitsland, waaruit de Amerikanen hen in 1945 bevrijdden. Deze wilden hen doen repatriëren, maar de Oekraïners verkozen de hallingschap boven een leven in het vaderland onder het juk der bolsjewieken. In een der UNRRA-kampen in Beieren is toen het Oekraïens seminarie gesticht. Door toedoen onder anderen van kardinaal van Faulhaber is einige tijd later de beschikking verkregen over het kasteel Hirschberg, nabij Munchen, waar Mussolini na zijn ontvluchting uit de handen der geallieerden voor korte tijd de gastvrijheid van Hitler genoot, en waar ook Horthy een tijd lang vertoefd heeft. Hier werkten professoren en studenten twee jaar, met een onderbreking van enige maanden, toen zij, door kuiperijen van communistische elementen in de UNRRA gedwongen, het kasteel weer voor het kamp moesten verwisselen. De politieke en economische toedand in Beieren ontnam echter aan het nieuwe milieu de veiligheid en de rust, nodig voor de opleiding van priesterstudenten, en er werd naar een meer geschikt onderkomen uitgezien. Landgrenzen bestonden niet meer voor hen, die hun vaderland verloren hadden. Zo belandden zij in Culemborg. Ze hebben schier alles verloren; hun huis, hun haard, hun boeken en dikwijls ook hun familie. Maar zijn hebben nog iets van hun land meegebracht in hun taal, hun liederen en hun godsdiensts.

Op een bovenverdieping hebben zij nu een kleine kapel, waar de priesters de heilige Mis zingen volgens de liturgie van de heilige Joannes Chrysostomus in de Byzantijs-Slavische ritus. De drie deuren, die het altaar scheiden van de ruimte, waar de gelovigen plaats nemen, zijn versierd met ikonen van de heilige Basilius de Grote, de heilige Wladimir, de heilige Maria, Christus, de heilige Nicolaas en de heilige Joannes Chrysostomus. De se-

minaristen hebben deze schilderijen uit Duitsland met zich meedragen als een dierbare schat uit hun pover bezit. Achter die drie deuren voltrekken zich de heilige handelingen van de liturgie, op eeuwenoude tradities steunend; een liturgie, die in grote delen: voorbereiding, offerande, consecratie, communie en dankzegging, de westerse ritus volgt, doch waarvan de ceremoniën grotelijks verschillen. Om haar schoonheid hebben wij enige van de handelingen op de gevoelige plaat vastgelegd.

Met de eigenaardige intervallen en het vreemde rytme, karakteristiek voor de oosterse muziek, zingt het koor in golven van klanken, waaruit zich nu en dan plotseling een tenor of een bas losmaakt. Deze gezangen hebben iets van de rust en de ruimte van de steppen. Gelijkzeitig zingt ook de priester zijn gebeden; in wonderlijke harmonie vermengt zich zijn zang met die van't koor.

In de kapel hadden de studenten van het groot-seminarie van Roermond plaats genomen om de heilige Mis te volgen. Met bussen waren ze naar Culemborg gekomen, een groot aantal boeken voor hun Oekraïnse collega's meebrengend. In deze kleine kapel vonden oost en west elkaar. Terwijl politieke machten de scheiding trekken, die men het ijzeren gordijn noemt, worden hier de banden gelegd voor een duurzame vriendschap. K.

УГОРУ ПІДНЕСІМ СЕРЦЯ!

*Всечеснішим Отцям і Дияконам
У торжественний день їх
Рукоположення.*

СВЯТ-ВЕЧІР У КУЛЕМБОРГУ 1949 РОКУ

Наче ньька-рідненька радіє,
Весіллям свого сина чи доні,
Бо цар-володар святі мрії
Ввіковічне в правнім законі.

Уся Церква — святиня Господня
Йї ціла наша, Семінарська Родина
Радіє-променіє сьгодні
В день Христа-Різдва Бога-Сина.

Наш Князь — Владика Іван Богомданий
Свят-Вечерю споживав разом з нами.
На чужині, як Мойсей довгожданий,
Обдарив нас золотими словами
Замість батька, замість рідної мами.

БОЖЕСТВЕННА БЛАГОДАТЬ!

Божественна Благодать із Сіону
Святим Духом Вас Друзі оповила,
Ласка Божа із Небесного Трону
Вам на глави священичу корону
Власть Владича торжественно вложила.

Так, як літом із квіту в садочку
Спіють яблука, вишні і груші;
Мов лілеї в барвінковім віночку —
Дозрівали в цім Христовім гніздочку
Ваші серця молоденькі і душі.

Слава, честь Вам Друзі-Диякони!
Тричі слава Вам Ново-Єреї!
Побороли Ви всі перепони,
Відцурались світової мамони
Для найбільшої в світі ідеї.

Не плач, моя золота зоре, моя чарівна квітко, дорога
Україно!

Не тужи Скорбна Ненько за своїми соколами-синами!

Герої вони великі і мученики святі, бессмертно-славні.

Не сумуй так, голубко, над руїнами церков святих золото-
верних.

Сам Новонароджений Ісус, Дитятко Боже, зішле нам бла-
гословення і кращу долю; а тоді на звалищах Твоїх і крові,
Україно, виростуть нові, ще кращі, ще узнесліші святині!

Здвигнуться вгору ще величавіші Святі Софії і Юри з ви-
сокими, підхмарними, золотими хрестами.

А з проповідниць тих церков величавих залунають голоси
дзвінки-срібнотонні нових місіонарів-апостолів Христових.

Полетять вони, як ті орли бистролетні по широких Твоїх
просторах, Україно, по пречудових Твоїх містах і селах і всюди
говоритимуть сини Твої, Україно, на славу Новонародженому
Ісусові, на звеличання нашої святої Віри, на спасіння безсмерт-
них душ українського народу.

І на славу Тобі відвічна, дорога Україно!

До неба вгору піднесім похилені чола!

Широко відчинім вікна нашого серця, душі своєї ще шир-
ше відчинім двері!

Та ж ці нові місіонарі — це Ви Друзі — українські Дия-
кони й українські Ново-Єреї!

Вітайте!

Христос Раждається!

Кулемборг, 7-го січня 1949 року

Питомець Василь Прийма

THE SAINT LOUIS INSTITUTE AT OUDENBOSCH AND THE UKRAINIAN SEMINARY AT CULEMBORG

On a rainy afternoon in July of 1949, Father L. Minia, D.D. CSsR., Spiritual Director of the Ukrainian seminary, accompanied by Deacon Franko Kupranec, came to visit the St. Louis boarding school at Oudenbosch. In the friendly talks that followed, a plan was put forward which was soon to give rise to an intimate and warm friendship between the Brothers at St. Louis and the Ukrainian seminarians. The latter, preparing for the priesthood at the Augustinian monastery at Culemborg, would spend their vacations with Catholic families here and there in the country. Now the Brothers of St. Louis had invited them to spend their holidays at Oudenbosch. As Ukrainians in exile, they had lost all their possessions, and were now provided for by the Apostolate of Reunion, directed by Monsignor Antonius Smit from Soestdijk, and Rev. Father F. Wijnhoven, Assumptionist, from Boxtel.

On the 13th of August, some thirty Ukrainians, with their professor, Dr. M. Wasylyk, arrived at St. Louis. The "Grote Soos" building (the large club) they were to use as their refectory, and their dormitory would be the Training College; their Liturgy they would celebrate in the College chapel. From the very outset there arose a genuine friendship among the Brothers and the seminarians. The Brothers who spoke German associated more frequently with the seminarians. There were cycling tours and walks. Certain Brothers more especially concerned themselves with the students, and many of the latter, now priests, will no doubt remember the names of Brother Superior Fulgentius and Brothers Wiro, Albertus, Chrysogonus, Domitianus, Solanus, Ephrem, Renatus, Donatianus and Pacificus.

We had heard a great deal about the seminarian's well-known choir conducted by Dr. M. Antonowych. They had already given a performance in the famous concert hall in Amsterdam. Their first concert of religious and secular songs of Ukraine was given

in the assembly hall of St. Louis on the 15th of August, Profession Day for the Brothers.

The 23rd of August was a day of a not-too-exciting trip through the province of Zealand. We motored through the countryside, but because of engine trouble we returned home very late that night. During this trip we had dropped in on the Van den Dries family at Sluys, and the Remens family, where we took some photographs.

Occasionally, a few Brothers would attend Divine Services with the seminarians. However, on Sunday, the 28th of August, their Byzantine-Ukrainian Liturgy was celebrated with all its solemnity in the Great Chapel by Msgr. Alexander Malynowsky, assisted by a number of priests. All the Brothers were deeply moved by the splendor and dignity with which the Sacrifice of Christ was offered. They were also greatly impressed and inspired by the singing of the choir, and surprised that in this small group there were such well-trained voices, tenor as well as bass. We realized that this was to a great extent due to the capable guidance and artistic skill of the amiable Dr. M. Antowych.

Far too quickly the holidays drew to a close, and on the 31st of August we had a farewell party, at which Dutch and Ukrainian songs were alternately sung. There was no doubt about it: our guests carried the day. Though our Ukrainian friends left us, we remained in touch with each other. So, when on the 4th of September, Deacon Franko Kupranec was ordained by Bishop Ivan Buchko at the Seminary of Culemborg, a few Brothers attended, and presented the new priest, on behalf of the Brothers of St. Louis, a chalice and accessories.

On October 14th, 1949, Father Franko Kupranec, a very close friend of our Brother Superior, came to our Institute to celebrate the Feast Day of our Brother's patron, Saint Fulgentius, which was organized by all the schools of the Institute. In the Dutch language we call this "Huldiging." The Feast Day of the Patron Saint of our Brother Superior is actually on January 1st, but it was transferred to October 14th, because the students are away from school on New Year's Day. On this occasion we gave Father Kupranec an opportunity to get acquainted with the methods of teaching in our schools (high school, elementary schools, technical schools, teachers college, etc.) for which purpose he attended some classes in order to observe the Brothers at teaching.

On October 15th, the whole community of the Ukrainian seminary from Culemborg came again to St. Louis and gave a memorable concert in the crowded assembly hall. The program of the concert was as follows:

P R O G R A M M A
Z A N G U I T V O E R I N G

van het koor der

OEKRAINISCHE PRIESTERSTUDENTEN

op 15 en 16 JULI 1948 te CULEMBORG

I

1. Psalm 21 (20) vers 1 en 6	: Bortnianskyj	— KOOR
2. West — Oekrainische Ballade	: Leontowytsj	— KOOR
3. Kerstklokken	: Kotko	— KOOR
4. In Turkse Gevangenschap	: Nisjtsynskyj	— KOOR
5. Legende Van de Moeder Gods	: Kotko	— KOOR
6. De Kozakken En De Maaiers	: Kosjets	— KOOR
7. Liederenkrans	: Hajworonskyj	— KOOR

P A U Z E

II

8. De Steppe	Stepowyj	— Solist: Prof. Myroslau ANTONOWITSJ
9. Opstand in de Oekraïne	Lysenko	— Solist: Prof. Myroslau ANTONOWITSJ
10. Harteleed	Lysenko	— Solist: Prof. Myroslau Antonowitsj
Piano — begeleiding: G. de Leeuw.
11. Het Vaderland Roept	Lysenko	— Kwartet
Solisten zijn de Theologanten:
St. Rusjtjak, P. Krul, P. Labinskyj, W. Bojko.
Piano — begeleiding: I. Tjajkowskyj.
12. Een Lente-avond in de Oekraïne	Hnatysjyn	— KOOR
13. Het Lot Van De Kozak: De Helledood	Ludkewyts	— KOOR
14. Nytjaj	Nyzjankiowskyj	— KOOR
15. Oproep tot de Strijd	Nedilskyj	— KOOR

Het GEHEEL staat onder leiding van **Prof. MYROSLAU ANTONOWITSJ**

(Op Vrijdag 16 JULI wordt het programma gedeeltelijk gewijzigd).

Addresses were delivered by the Reverend President of the Seminary and Brother Superior, and both stressed our mutual bonds of love as members of the Mystical Body of Christ. At the end the President was presented with a sealed envelope. Next morning, from tables taken from our refectory, under the instructions of Fr. Franko Kupranec, a large Byzantine altar was made in our chapel, on which the Holy Sacrifice was offered according to the Byzantine-Ukrainian Rite. Those who were present will never forget the magnificent solo sung during the Credo by the Conductor Dr. M. Antonowych; the splendid liturgical ceremonies peculiar to this Ukrainian Catholic Rite; and the original style of the priestly liturgical vestments. All day long the professors and their students remained with us, and all over St. Louis you could see boys playing the perfect host to our guests and showing them around the extensive complex of buildings. In the afternoon an excellent dinner was served in the large parlour, where many kind words were exchanged. During recreation our Brothers and the Ukrainian students sang a song in German, the words to which were composed by our Brothers. This is the song:

Refrain:

Abschied nehmen
sagt Ukraine,
"ist ein bisschen sterben;
Ja, wir gruessen,
(ohne kuesse)
All'hier, Gottes Erben."

Die Ukrainer kamen aus ein'Staedtchen an dem Rheine,
Sie waren eingebuergert da bei den Pater Augustijnen.

Sie dachten: Komm, wir geben mal zu den Oudenbosche Brueder,
Da isst man gut, da trinkt man gut, 's gibt dort ja nichts als Muetter.

Fulgentius, mit breitem Mund, sagt Ihnen: "Seid willkommen,
Es kostet zwar ein' Menge Geld, das kann mir gar nichts schelen."

Am ersten Abend mussten wir schon Kameradschaft trinken,
Das taten wir, ach Gott, man konnt' die Glaeser hoeren klinken.

In Sozietaet ein Radio, Billiard nicht zu vergessen,
Und hatten wir ein' Stund' gespielt, wir koennten sehr gut essen.

Im Autobus nach Seeland, ach, das was ne schoene Reise,
's war schade nur, dass man stets den Weg hat müssen weisen.

Also jetzt alle gut gearmt, und Kameradschaft ... augen,
Die Gaeste fahren wieder ab.... nach Culemborg... laufen..

On the initiative of Gerard Bosman from Rotterdam, Jan Duyvestein from the Hague, and Dick den Elzen from Amsterdam, the older boys of the boarding school pooled their money together to enable Father Franko Kupranec to visit Rome on the occasion of his ordination. The total amount was 267 guilders, which they presented to Father Franko at Culemborg on the 17th of November. The money that Fr. Franko received from the Institute, he shared with Yaroslaw Rozumny. Accompanied by Father M. Wasylyk and Deacon Daniel Dzwonyk, they left for Rome to attend the opening of the Holy Year.

At the beginning of the Christmas holidays, 1949, the students, with their unforgettable Msgr. A. Malynowsky, visited us once more. Through the kind offices of Brother Donatianus, each of three ordinands received a chalice and accessories, made by the Amsterdam artist Jan de Visser. The whole group attended our Midnight Mass which, compared with their rich Byzantine Liturgy, must have seemed rather uninspiring to them. On January 1st, the day of the feast of our Brother Superior's patron, Saint Fulgentius, our visitors joined the Brothers in the refectory for dinner. Songs were sung, and the President of the Seminary praised the Brother's work and their hospitality, after which Brother Superior delivered a speech, half in German, half in Dutch, on account of the mixed audience. Next day our visitors returned to Culemborg to prepare for their own Christmas Feast on January 7th, for which they had invited Brother Superior, and Brothers Donatianus, Ephrem and Renatus, together with three boys: Jan Duyvestein, H. Evers and Dick den Elzen. Dick was afraid of being late, so he arrived in Culemborg the day before Christmas. This was a day of austere fasting, with not many dishes on the table. Having a good appetite, he heaped a couple of good spoonfuls of something that looked like sugar, on his bread and butter. Sadly for him, is turned out to be salt. Incidentally we also got acquainted with Ukrainian cooking, but we did not regret that a few West-European dishes were also served.

The ceremonies, so rich in symbolism and folklore, were conducted by Msgr. J. Peridon, Vicar-General for France; we were deeply impressed and greatly edified. The Catholic Broadcasting Corporation carried the entire event.

On March 10th, Father Franko Kupranec gave a lecture in German, accompanied with projections on his journey to Rome and the opening of the Holy Year. In the interval, the amiable Dr. M. Antonowych, once a well known baritone in the opera, treated us to a few beautiful arias. Though, as he told us, his voice had suffered much during his forced labor in a German

chemical plant, we thought it still excellent, and were delighted with his exquisite performance.

As time went on, one student after another left the seminary at Culemborg, being transferred elsewhere for reasons of study or the apostolate. At the end of 1950 the seminary closed its doors. Its president, Msgr. A. Malynowsky, left for England, others went to Rome or the New World. With most of them further contact was lost, as usually happens in life.

Father Kupranec left for Canada and became a member of the Basilian Fathers. Dr. M. Antonowych remained in the Netherlands and worked in music with Professor Dr. A. Smijers at Utrecht University.

It has become a source of joy to our Brothers that we had been able to show these persons in exile a little of the universality and charity of the Church of Christ. They had edified and strengthened us by their unswerving trust in God and their deep religious spirit. May all those who were in Oudenbosch remember us in their prayers, and may we remain thus supernaturally united in the love of God.

Finally, I will not conclude without cordially thanking all those of Oudenbosch, the many benefactors in the Netherlands, and first and foremost the boys of St. Louis, who during the years 1949-50, made such an excellent showing of virtue, above all brotherly love. I should also like to mention in particular Mrs. Catherine Burmanje from Amsterdam, who became a second mother to some of the students and who did so much good for so many.

As a happy consequence of this acquaintance, a section of the "Ostpriesterhilfe" was established at St. Louis, which has already done much in sending food parcels to the "Rucksackpriester" — Father Werenfried in the Eastern Zone of Germany.

*Brother Fulgentius,
Superior of Saint Louis Institute,
Oudenbosch, Netherlands.*

ENGLISH RESUME

Following the capitulation of Germany at the end of World War II, several hundred thousand Ukrainians found themselves on German territory, along with thousands of immigrants from many other European countries. Before long, the Ukrainians were leading an organized life in so far as was possible in those circumstances.

Under the leadership of the Substitute Apostolic Visitor, the Right Reverend Nicholas Wojakowsky, the Ukrainian Catholic Church in Germany, with over 200 priests, was reorganized. In order to provide more priests not only to serve the Ukrainians in Germany, but also to return to Ukraine when it would be liberated from Communist domination, the Apostolic Visitor established a theological seminary in the autumn of 1945.

Msgr. Basil Laba, formerly a professor at the Theological Academy in Lviv, was appointed the first rector, and Fr. Michael Lewenec the vice-rector. The beautiful Hirschberg castle near Weilheim in Bavaria, once occupied by Benito Mussolini, and the Hungarian Regent, Nicholas Horthy, during Hitler's time, was leased and was converted into a seminary. At first the United Nations Refugee Relief Association (UNRRA) supplied the seminary with provisions, but later, because of difficulties which had arisen, the seminary switched to the German system of rationing cards, supplemented by private subsidies. In the spring of 1948, acting on instructions from the Sacred Congregation for Eastern-rite Churches, Bishop Ivan Buchko, the Apostolic Visitor for Ukrainians in Western Europe, transferred the seminary to a monastery of the Augustinian Order in Culemborg, Holland. The seminary, now under the jurisdiction of Bishop Buchko, remained in Holland until the end of 1950. Since the majority of Ukrainians emigrated to the United States, Canada and other countries, and the number of new students greatly decreased, the seminary was closed.

At the seminary, in addition to courses in philosophy and theology, serious attention was given to the spiritual development of the seminarians. The spiritual training was essentially based on the Gospel, and the spirituality and liturgical life of the

Ukrainian Catholic rite. The second rector of the seminary was **Msgr. A. Malynowsky**, the former Apostolic Administrator of Lemkoland (Lemkivschyna) in Western Ukraine. **Msgr. Basil Laba** became the director of studies. Some of the professors were priests; others were laymen from the Ukrainian Free University in Munich. The seminary gained academic recognition as an institute of higher learning from the Bavarian Department of Education and the American Military Government in Germany. The academic prerequisite for admission to the seminary was a completed high-school education. Tuition was free for all students. The program of studies was divided into ten semesters.

In Holland the seminary was supported by the "Apostolate of Union," an organization founded by **Metropolitan Andrew Sheptytsky** in 1923. **Msgr. Antonius Smit** was the president of that organization in 1948.

The seminary in Holland served as an unofficial "Ukrainian Embassy." With its numerous tours and concerts, and its Divine Liturgies in the Eastern rite, celebrated throughout the country, the seminary propagated the Ukrainian name throughout Holland. Wherever they went, the seminarians were given a warm and sincere welcome by the Dutch people, who in a short time learned of the rich West-European culture possessed by the Ukrainians.

The students at the Hirschberg-Culemborg seminary were very well organized and promoted a variety of activities. One of their organizations was the Brotherhood of the Presentation of the Blessed Virgin Mary. They also published a number of theological and philosophical treatises which served as notes for their studies.

Of the 108 students who were enrolled at the seminary, 40 have been ordained priests and deacons, and are now serving Ukrainian Catholics throughout the world. One former student has become a bishop. He is the Most Rev. **Miroslaw S. Marusyn**, the Apostolic Visitor in West European countries where there is no Ukrainian-rite bishop. He resides in Rome.

**
*

An appendix to this book contains the following:

a letter from Professor **Vadym Scherbakiwsky**, rector of the Ukrainian Free University in Munich, explaining the situation of Ukrainian students in Germany immediately following World

War II, the beginnings of the reopened Ukrainian Free University in Munich, and the attempts to incorporate the Ukrainian seminary into that university as its theological faculty;

a memoir by Fr. Paul Babiak, Ph. D., a former student at the seminary, about the transfer of a group of Ukrainian Catholic seminarians from a German seminary in Bamberg to the Ukrainian Catholic Seminary in Hirschberg;

a memoir by Professor Yaroslav Rudnyckyj, a former professor at the seminary in Hirschberg, about his experiences and work at the seminary;

a memoir by Fr. F. Vijnhoven about the relationship of the Apostolate for the Union of Churches to the Ukrainian seminary, which it financed;

an address in French delivered by Bishop Ivan Buchko at the solemn inauguration of the seminary in Holland;

an article (one of many appearing in the Dutch press) from the Dutch Catholic weekly, *Katholieke Illustratie* (Utrecht, № 18, 1948), illustrating the attitudes of the Dutch people, especially in church circles, towards the Ukrainian seminary;

the poems of Wasyl Pryjma, a seminarian, on the occasion of the first ordinations to the priesthood in the seminary;

an extensive memoir by Brother Fulgentius, superior of the teaching Brothers at Saint Louis Institute in Oudenbosch, showing the extraordinarily sincere relations between the Brothers and the Ukrainian seminary.

ПОКАЖЧИК ІМЕН І РЕЧЕЙ

Зладив о. Гліб Кінах ЧСВВ

- АВГУСТИНЦІ, 38, 41, 48, 93, 97, 100, 103, 121, 127, 137, 179, 181, 182, 188, 194.
АВГСБУРГ, м., 127, 168, 176,—уні-
еврс. 175.
АВСТРІЯ, 167, 183.
АЛЬБЕРТА (Алта), 163, 173.
АЛЬТЕТТІНГ, м., 139.
АМЕРИКА, 20, 23, 75, 86, 117, 118, 168, — Американці, 28, 31, 168, 171, 180, 184, — Військо, 26, 32, 33, — Укр. кат. Єраржія, 137.
АМЕРИКА, полуднева, 75.
АМЕРСФОРТ, м., 45, 97, 110.
АМСТЕРДАМ, м., 111, 121, 133, 134, 146, 188, 192.
АНГЛІЯ, 35, 36, 83.
АНТОНОВИЧ, д-р Мирослав, 56, 69, 70, 7, 89, 94, 104, 112, 128, 132, 144, 145, 147, 174, 188, 189, 190, 191, 193.
АПОСТОЛЬСЬКИЙ Візитатор, 75, 84, 85, гл. Бучко, єп., Вергун, П., Вояковський М., Марусин М., єп.
АПОСТОЛЬСЬКИЙ Престіл, 34, 36, 47, 75, 37.
АПОСТОЛЯТ, гл. Голяндія.
АСУМПЦІОНІСТИ, 37, 144, 180.

БАБ'ЯК, о. д-р Павло, 115, 117, 157, 163, 171, 174.
БАВАРСЬКА Академія Наук, 18, 19.
БАД ВЕРІСГОФЕН, м., 43.
БАД ДРІБУРГ, місц. — Місіян.
Дім св. Франца Ксаверія, 27.
БАДОЛІО, ген., 28.
БАЗЮК Олекса, 21.
БАЙРАК Мирослав, 115, 117, 157, 163.
БАЙРОЙТ, м. 18.
БАЛТИМОР, м., 83н.
БАМБЕРГ, м., 24, 131. — Бамбер-
ці, 172, 173.
БАРАН Степан, д-р, 89.
БЕЛЬГІЯ, 35, 36, 39, 89, 95, 117, 164, 167.
БЕНЕЛЮКС, 112, 137, 162.
БЕРЛІН, м., 18н, 19, 21, 22, 126.
БЕРТЕШІВ, с., 76.
БЕРХ оп Зом, 108.
БЕТТЕРС, о. дек. Герман, 48.
БІВРКА, м., 76.
БІЛЕЦЬКИЙ Леонід, проф., 168.
БІЛІ Отці, 110.
БЛЯЙХРЕДЕР, фон Б., 28.
БОГДАНІВКА, с., 84.
БОДНАР Порфірій, ЧСВВ, 44.
БОЙКО ВОЛОДИМИР, 115, 125.
БОЙСАК Казимир, о. д-р, 45.
БОЛГАРІЯ, 17.
БОКСТЕЛЬ, м., 110.
БОРЕЦЬКИЙ Ісидор, єп., 136.
БОЛЬШЕВИКИ, 21, 22, 73.
БОЦЯН, єп., Йосиф, 82.
БРАДФОРД, м., 83.
БРУКЛІН, м., 86.
БРУКСЕЛЯ, м., 164.

- БУДКА сп. Микита, 21.
 БУКЕ, монаст. ОО. Студитів, 30.
 БУКОВИНЦІ, 115.
 БУЛЬС, Ажіль, ЧНІ, 45.
 БУРМАНІЄ Катерина, 111, 193.
 БУТРИНСЬКИЙ Маріян, 115, 117, 195.
 БУЧКО Григорій, 74.
 БУЧКО сп. Іван, 34н, 35-39, 48, 49, 72-74, 83, 86, 101, 104, 109, 118, 127-129, 131, 136, 137, 143, 144, 162, 163, 178, 179, 180, 181, 189, 194.
 ВАЙЛЬГАЙМ, м., 27, 28, 32, 127, 171, 172.
 ВАЛЬЦ Йоган, проф., 173.
 ВАН КАПЛЕН Г., ЧНІ, 142.
 ВАН ЛЕУВЕН Франциск, 69, 87, 93, 104.
 ВАН ДЕ МАЛЄ Маврикій, ЧНІ, 37, 39, 45, 104, 105, 110, 112, 137, 140, 149, 178, 179.
 ВАН МАРЗЕВЕН Й., міністер, 38, 128, 179, 182.
 ВАСИЛИК Михайло, о. д-р, 16, 69-71, 87, 89, 91, 103, 104, 108, 145, 149, 188, 192.
 ВАСИЛИЯНИ (ЧСВВ), 18н, 44, 45, 75н, 85, 88, 136, 163. — Протоархимандрія, 85.
 ВАТИКАН, 167, — Ват. "Місія для помочі збігцям", 36.
 ВАХТЕРС, д-р, 41.
 ВАШНГТОН, м., 137.
 ВАЩЕНКО Григорій, проф., 89.
 ВЕЙНГОВЕН Ф., Асумпц., 37, 144, 145, 178, 180, 182, 188.
 ВЕЛИКИЙ Атанас Г., ЧСВВ, 75н, ВЕЛИКОПОЛЕ, село, 85.
 ВЕРГУН Петро, о. д-р, 21, 22, 85, 163.
 ВЕРЕНФРІД, о., 193.
 ВЕРСАЛЬ, м., 139.
 ВІЗАНТІЯ, 17, 77, 86, — "Візантійський хор", 144, 147.
 ВІДЕНЬ, м., 24н, 77, н: 18, 24, — церква св. Варвари, 85. — Університет, 18н.
 ВІЙНА "світова", 77, 194, — Військовики, 114.
 ВІННІПЕГ, м., 164, 177.
 ВІСТ, 41.
 ВІТТЕМ, м., — монаст. ОО. Редemptористів, 107, 141.
 ВОЛИНЯКИ, 115.
 ВОЛЯНСЬКИЙ Степан, 115, 125.
 ВОЯКОВСЬКИЙ Микола, Ап. Візит., 18-20, 22, 23, 25-27, 31, 32, 34н, 35, 37-39н, 51, 63, 65, 84-86, 126, 136, 137, 162, 163, 167, 171, 175, 194.
 ВОЯКОВСЬКИЙ Сильвестер, 84.
 ВРІС, м., 139.
 ГАГА, м., 129, 133.
 ГАГА-ФОРБУРГ, м., 111.
 ГАЙДЕЛЬБЕРГ, м., 65, 175.
 ГАЛАВАРДА, Йосиф, ЧСВВ, 45.
 ГАЛСРІВСЬКА армія, 84.
 ГАЛИЧИНА, 17, 36, 73, 79, 81, 84, 85, 115, 169, 188.
 ГАРАСОВСЬКИЙ Андрій, інж., 115, 173.
 ГАРЗЕ, озеро, 27, 28, 58, 61, 64.
 ГЕРМАНІВ, село, 74.
 ГІЛЬВЕРЗУМ, м. 81, 134.
 ГІРШБЕРГ, замок, 18, 25, 27, 28, 32-35, 39, 43, 58-66, 76, 78, 79, 83, 88, 89, 91, 92, 95, 113, 114, 118, 120, 121, 123, 127, 136, 139, 162, 170-176, 178, 184, 194.
 ГІРШБЕРГ-Подевільс, граф, 28.
 ГІРШБЕРГ-Подевільс Доротея, гр., 28, 39н.
 ГІТЛЕР Адольф, 19, 28, 37, 194.
 ГОДОВАНЕЦЬ Кирило, д-р, 62, 67, 68, 89, 94, 149.
 ГОЛИНСЬКИЙ Петро, проф., 46, 59, 62, 66, 67, 68, 87, 91, 148.
 ГОЛОВАТИЙ Микола, мгр., 66, 67, 68, 89, 94.
 ГОЛЯНДІЯ, 18, 35-41, 43, 46, 66, 78, 79, 83, 88-90, 92, 94, 97, 99, 106,

- 107, 110, 112, 115, 118, 127, 128, 131, 133-136, 140, 142-144, 161, 162, 174, 177, 178, 179, 180, 194, — Голяндці, 29, 36, 92, 127, 128, 132, 133, 143, 144, 161, 174, 195. — "Апостолят З'єдинення", 36-38, 41, 44, 132, 142, 143, 162, 178, 179, 180, 188, 195. — Міністерство внутр. справ, 38, 65, Міністерство Справедл., 38, 128.
- ГОРОДОК, місц., 85.
- ГОРТУ Микола, 28, 194.
- ГРИНЬОХ Іван, 67, 68, 83н, 87, 91, 149.
- ГРИШКО Василь, проф., 89.
- ГУРДЕМАН Т., 102, 128.
- ГАРМІШ-Партенкірхен, місц., 171.
- ГАРС, місц., 33.
- ДАМЕН, проф., ЧНІ, 141.
- ДЕ БУР Я., 137.
- ДЕ ВРІС Й., Т. І., 131н.
- ДЕ ЙОНГ Іван, кард., 36-38, 41, 99, 102, 128, 134, 137, 179, 180, 182.
- ДЕМОЛ, проф., 19.
- ДЖОББЕ Павло, Асп., 36, 38, 99, 137.
- ДЗВОНИК Данило, 108, 116, 117, 129, 135, 138, 157, 164, 192.
- ДІЛІНГЕН, місц., 33.
- ДІЛЬС П., проф., 65.
- ДОЙВЕСТЕН Ян, 111.
- ДОЛЬНИЦЬКИЙ Ісидор, пралат, 121, 125.
- "Д. П.", 30-32.
- ДОРОШ Лев, 83н.
- ДОРОШЕНКО Дмитро, проф., 90, 96, 150, 168.
- ДУВНО, м., 114.
- ДУЖИЙ Михайло, 32.
- ЕБЕРФІНГ, село, 28.
- ЕВРОПА, 40, 75, 137. — Европейці, 133. — Західня Е., 35, 74, 75, 90, 142, 161. — Східня Е., 17.
- ЕДМОНТОН, м., 79, 163, 164.
- ЕММЕТ, д-р, 19.
- ЕНЦИКЛОПЕДІЯ Українознавства, 18н, 21н.
- ЕРЛЯНГЕН, місц., 171.
- ЕТТЕЛЬ, м., 139.
- ЄЗУІТИ Т. І.), 48, 131н.
- ЖУКІВ, село, 81.
- ЗАЙЛЕР, радник, 19.
- ЗАКАРПАТЦІ, 115.
- ЗБРУЧ, р., 84.
- ЗЕЛЯНДІЯ, гол. пров., 140.
- ЗОЛОТИЙ, о. Захар, 45, 46, 148.
- ЗОЛОЧІВ, м., 81.
- ЗСА, 75, 117н.
- ІВАНЕЦЬ Василь, д-р, 163.
- ІНСБРУК, м., 22, 24, 84, — універс., 77.
- КАЗИМИРА Богдан, д-р, 70, 89, 95, 150.
- КАЛГАРІ, м., 173.
- КАМ'ЯНЕЦЬ Подільський, м., 77.
- КАНАДА, 21, 23, 44, 46, 78, 117, 118, 136, 177, 180, 194.
- КАСПЕР Й., о. д-р, 24н.
- КИЇВ, м., 17.
- КІНДЗІРЯВИЙ - Пастухів Сергій, 63, 116, 117н.
- КОВАЛІВ, проф., П., 169.
- КОВАЛЬСЬКИЙ Юрій, 88, 91, 116, 117, 131, 150, 163.
- КОГУТ П., 108.
- КОЗАК Едвард, 44, 57.
- КОНГРЕГАЦІЯ для Схід. Церкви, 34, 35, 37-39, 65, 86, 162, 180, 182, 194.
- КОНОВАЛЕЦЬ Євген, 105, 129.
- КОРИТКО, різьб., 43.

- КОРСУНСЬКИЙ, проф., 125
 КОТИК Марія, 32.
 КОЦЬ Філотей, студит, 30, 43, 116.
 КОТКО, 128.
 КОШИЦЬ Олександр, 132.
 КРАНЦЛІВ, місц., 84.
 КРУТИ, місц., 129.
 КУЗІВ Іван, мгр., 116, 157, 164.
 КУЛЕМБОРГ, м., 18, 38, 40-43, 45, 66, 78, 88-92, 94, 97-100, 102-104, 107, 109, 111, 112, 114, 121, 124, 126, 127, 129, 130, 137, 162, 174, 177, 186, 187, 179, 181-185, 189, 192. — Інститут "Про Орієнте", 144, — "Католицький Студійний Центр", 38, 92, 179.
 КУПРАНЕЦЬ ОРЕСТ, ЧСВВ, 32, 96, 103, 105, 108, 116, 117, 129, 135, 140, 154, 167, 188, 189, 191, 192, н: 18, 27, 28, 39, 66, 75, 80, 83, 84, 130, 141.
 КУРПІТА Теодор, письм., 22н, 47н.
 ЛАБА Василь, о. д-р, 20, 25, 26, 30, 31, 44, 46, 50, 59, 62, 66-70, 76-81, 87-90, 102, 104, 105, 112, 114, 126-128, 133, 134, 136, 145, 163, 169, 171-173, 175, 176, 194, 195, н: 27, 33, 34, 47, 75, 83.
 ЛАБУНЬКА Мирослав, 108, 135.
 ЛАДИКА Василь, еп., 177.
 ЛЕВ Василь, д-р, 66, 67, 89, 95, 150, 176.
 ЛЕВЕНЕЦЬ Михайло, 19, 26, 27, 30, 44, 59, 62, 88, 92, 127, 151, 194.
 ЛЕВИЦЬКИЙ Д., 83н.
 ЛЕВИЦЬКИЙ Роман, 67, 68, 89, 95.
 ЛЕВИЦЬКИЙ Ярослав, мгр., 116, 117, 158, 164, 171.
 ЛЕМКИ, 30. — Апост. Адміністратор Лемківщини, 30.
 ЛЕМКІВЩИНА, 82.
 ЛЕНГОУВЕРС Петро, о. д-р, 70, 71, 88, 93, 104, 145.
 ЛЕНЦІК Василь, д-р, 66-68, 89, 95, 151.
 ЛИПСЬКИЙ, Богдан, о. д-р, 48, 68-70, 88, 89, 92, 104, 105, 112, 133, 134, 136, 144, 145, 151, 163.
 ЛІМБУРГ, 37.
 ЛІНДЕРГОФ, м., 139.
 ЛІСОВСЬКИЙ Петро, 116, 117, 129, 164.
 ЛІТЕРАТУРА, 17.
 ЛІТУРГІЯ, 43, 44, 133.
 ЛІЩИНСЬКИЙ Андрій, 116, 117, 123.
 ЛОНДОН, м., 66н, 83, 167. — Ап. Екзарх, 44. — цвинтар Кенінгстон, 83.
 ЛОНЧИНА Богдан, д-р, 67, 68, 89, 95, 151.
 ЛУЖНИЦЬКИЙ Григор, д-р, 22н.
 ЛЮВЕН, м., 36н.
 ЛЮДВИК II, кор. Бавар., 139.
 ЛЮНД, м., 17.
 ЛЮТЕНЗЕ, 32.
 ЛЯЙТМЕРІЦ, м., 85.
 ЛЯНГЕ, о. д-р, 140.
 ЛЯНДЕСБЕРГЕР Сімон, еп., 25н, 26, 27н.
 ЛЬВІВ, м., 25, 26, 42, 74, 76-79, 82, 84, 85, 125, 178, 181. — Бог. Академія, 47, 48, 77-79, 95, 114, 121, 136, 172, 173. — Дух. Семінарія, 78, 82.
 МАДЯРИ, 28-31, 134.
 МАЄР, д-р, 19.
 МАКОВЕЦЬКИЙ, д-р, 126.
 МАЛАНЧУК Володимир, ЧНІ, еп., 20, 22, 33, 45, 48, 53, 66, 67, 87, 89, 92, 104, 105, 112, 127, 134, 144, 145, 163, 176, н: 27, 114, 131.
 МАЛИНОВСЬКИЙ Олександр, о. мітр., 30-32, 45, 52, 70, 81-83, 87, 89, 104, 112, 114, 126, н: 115, 143, 189, 192, 193, 195.
 МАНІТОВА, 164.
 МАРПЛЕ, дир., 31.
 МАРТИНИК Василь, 116, 118, 123, 173.
 МАРУСИН Мирослав, еп., 54, 148, 163, 174, 195.

- МАСТРИХТ**, м., 133.
МАТВІВ Василь, 116, 171.
МЕДВЕЦЬКИЙ Яків, Ап. Адм., 82.
МЕТТЕРНІХ, граф, 36.
МІЛЯНИЧ Ярослав, студ., 116, 117н, 118, 129.
МІНДСЕНТІ Йосиф, кард., 134, 146.
МІНЯ Людовик, ЧНІ, д-р, 46, 69, 70, 88, 92, 103, 104, 129, 134, 145, 152, 188.
МІРОШНИК Анатоль, 96.
МІРЧУК Іван, д-р, 17, 18н, 20, 66-68, 89, 95, 96, 126, 152, 163, 169, 176.
МІСІЙНИЙ Дім св. Франциска Ксаверія, 27, пор. Бад Дрібурґ.
МІСІОНАРИ Пресв. Серця Ісусового, 37.
МІТТЕНВАЛЬД, м., 31-33, 62, 92, 117н.
МІЛАДЕНОВ Лазар, сп., 75.
МОНГОЛИ, 133.
МОСКАЛІ, 133.
МОХ Олександр, письм., 163.
МУДРИЙ Любомир, 116, 158, 164, 171.
МУЗИЧКА Роман, ЧНІ, 116, 118, 171.
МУРНАВ, м., 27.
МУССОЛІНІ, 28, 184, 194.
МЮНХ Альойзій, сп., 34, 39, 136.
МЮНХЕН (Монахів), м., 18-20, 22, 25н, 26, 31, 44, 65, 83, 90, 114н, 126, 127, 131, 136, 140, 167-169, 171, 172, 175, 184, 195. — Ап. Візитатура, 18, 34, — Латинськ. Ординаріят, 22, 33. — Східній Інститут св. Андрея, 26.
МЮНХЕН-Пазінґ, 18.
МЮНХЕН-Фрайзінґ, 22.
НАВЕРЕЖНИЙ Роман, 116, 118, 158, 163.
НАДДНІПРЯНЩИНА, 84.
НАЗАРКО Іриней, ЧСВВ, 45.
НАРОЖНЯК Зиновій, проф., 31, 46, 59, 62, 66-68, 88, 93, 126.
НАУКОВЕ Товариство Шевченка (НТШ), 18н, 25н, 78, 90.
НЕЙМЕХЕН, м., 133.
НІМЕЧЧИНА, 18-28, 30, 33-36, 38, 41, 46, 47, 65, 78, 83-85, 88, 89, 94, 117н, 118, 123, 131, 136, 139, 162, 167, 178, 184, 185, 195. — Західня Н., 22, 25, — Ап. Екзархія, 21. — Ап. Візитатура, 18, 20, 21, 26, 32, 33, 44, 45, 65, 83, 114, 115н, 118, 162, 169.
НОВИЙ Ульм, м., 156, 163.
НОЙГОЙЗЛЕР Іван, сп.-пом., 136.
НОРВЕГІЯ, 102.
НЮ Йорк, м., 25н. — Кат. Допомогове Товариство для Близького Сходу, 34.
ОБЕРАМЕРґАВ, місц., 139.
"ОБНОВА", 120.
ОВДЕНБОШ, міс., 106, 140, 188.
ОГЛОБЛИН О., проф., 169.
ОКІНШЕВИЧ, проф., 169.
ОЛАЧ Володимир, 116, 118, 158, 164.
ОЛІВ, м., 85.
ОНУФРИК Володимир, 42, 173.
ОРСЕНІО, Аеп., 22.
ОС-ГРАВЕ, міс., 116н.
ОСТРІГ, м., 17.
ПАВЛИКОВСЬКИЙ Юліян, інж., 90, 113.
ПАДЕРБОРН, м., 24, 30. — Падерборнці, 172.
"ПАКС Романа", 111, 121, 134.
ПАЛИВОДА Іван, проф., 168.
ПАРИЖ, м., н: 22, 75, 121. — Сорбон. Університет, 96.
ПАСІЧНИЙ Корнило, ЧСВВ, 163.
ПАССАВ, м., 22, 25н, 26.
ПАСТЕРНАК Ярослав, д-р, 86, 90, 113, 152.
ПЕРЕМИШЛЬ, м., 82. — Дух. Семінарія, 114, 178.
ПЕРРІДОН Яків, мітрат, 36, 37, 137.

- ПЕТЕРС I, студит, 27.
 ПИТОМЦІ, Студенти філософії й богословія, 29, 30, 32, 43, 103, 106-111, 114, 115, 116, 117, 118 (список).
 ПІЙ XII, Папа, 83, 26.
 ПОЛОНСЬКА, проф. Н., 169.
 ПОЛЬЩА, 17, 183.
 ПОРОНЮК Михайло, 116, 125, 159, 164.
 ПОРОХІВНИК Григорій, мгр., 116, 159, 164.
 ПРАГА, м., 18н, 168.
 ПРИЙМА Василь, 116, 118, 129, 187.
 ПРИЙМА Теодор, 43, 103, 116, 118, 129, 156.
 ПУЛЛЯХ, м., — Колегія св. Берхманса, Т. I., 48, 131.

 РАЙН, р., 40.
 РАЙХЕНБЕРГ, м., 78.
 РЕГЕНСБУРГ, м., 168, 169.
 РЕДЕМПТОРИСТИ (ЧНІ), 20, 33, 36, 37, 45, 46, 97, 107, 141, 142.
 РЕКТОРАТ Дух. Семінарії, 20, 25, 29, 30, 33, 44, 76, 114, 115, 120, 123, 125, 132, 139, 176.
 РЕМ, проф., 19.
 РИЖАК Антоній, о., 46, 88, 89, 93, 112, 152.
 РИМ, м., 35, 74, 75, 84, 89, 91, 92, 117, 136.
 РИЧЛАРК Євген, ЧСВВ, 163.
 РІМІНЦІ, м., 73.
 РІОТ Юлій, 116, 118, 129.
 РОБОРЕЦЬКИЙ Андрій, еп., 136.
 РОЗУМНИЙ Ярослав, проф., 108, 159, 164, 192.
 РОСІЯ, 183, 184, 185.
 РОСІЯНИ, 132.
 РОССІ Опілію, монс., 129, 179.
 РОТТЕРДАМ, м., 105, 133.
 РУДНИЦЬКИЙ Ярослав, д-р, 48, 66, 67, 89, 96, 126, 153, 163, 177.
 РУРМОНД-Мастрихт, 36.
 РУМУНІЯ, 183.
 САВАРИН Ніл, ЧСВВ, еп., 136.
 САЛЄЗІЯНИ, 39.
 СВАЛЬМЕН, місц., 36, 37.
 СВЯТА Земля, Палестина, 136.
 СВЯЩЕНИКИ — вихованки Семінарії, 116-117 (список).
 СЕМІНАРІЯ Духовна — майже на кожній сторінці.
 СЕНИШИН Амврозій, ЧСВВ, митроп., 155, 163.
 СІТТАРД, м., 37, 179.
 СКАЛАТ, м., 84, 85.
 СКІТАЛЬЦІ, 22, 73. — Скитальщина, 71, 73.
 СКОРОПАДСЬКИЙ Павло, гетьман, 28.
 СКРУТЕНЬ Йосафат, ЧСВВ, 45, 61.
 СЛІПІЙ Йосиф, Асп., митр., кардинал. 24н, 47, 126, 162.
 СМЕЕРС, д-р А., 193.
 СМІК Богдан, о., 32.
 СМІТ Антоній, о. монс., 37, 55, 101, 7128, 133, 143, 144, 145, 178, 179, 188, 195.
 СМІТ Оляф, еп., 102.
 СНИГУРОВИЧ Богдан, 116, 118, 159, 164.
 СОКАЛЬСЬКИЙ Антін, проф., 116, 160, 163.
 СОНЕВИЦЬКИЙ Михайло, д-р, 66, 67, 89, 96.
 СОПУЛЯК Михайло, о. д-р, 48, 59, 62, 67-69, 88, 89, 93, 104, 112, 153, 176.
 СОФІЯ, м., 17.
 СПОЛІТАКЕВИЧ Юрій, 116, 118, 129.
 СССР (Совети), 21, 182.
 СТАНИСЛАВІВ, м., 46, 84, 114, 178.
 СТАСЮК Андрій, 45.
 СТАХ Іван, еп., 40, 137.
 СТЕЙЛ, м., 107, 141.
 СТРАДЧЕ, село, 85, 86.
 СТРИЙ, м., 18н.
 СТУДЕНТИ богословія гл. Питомці, 25, 120, (список ст. 115-116).

- СТУДИНСЬКИЙ Юрій**, д-р, 62, 66-68, 89, 96, 126, 153, 175, 176.
СТУДИТИ (Устав св. Теодора Студита), 27, 30, 43, 116, 117н, 118, 127, 129, 172.
СУДЕТИ, 78, 85.
СУЛИК Степан, 117, 123, 160, 164.
СУСТДЕЙК, м., 37, 133, 178, 188.
СХЕЛЕКЕНС, 36, 37.
СХІД, 18н, 36, 142, 143.
СХУЛЕНКАМП В., Августинець, 41, 104, 112, 145.

ТАТАРИ, 17.
ТЕЛИЧКО Кость, 32.
ТЕРНОПІЛЬ, м., 84.
ТІССЕРАН Євген, кард., 85.
ТОМАШІВСЬКА, проф., 169.
ТОПІ, 29.
ТУРИНГІЯ, 171.
ТУРКОВИД Василь, парох, 117, 118, 156, 163.

УД-УНА, 28.
УЖГОРОД, м., 93, 114.
УКРАЇНА, 21, 113, 129, 180, 181, 188, 184, 185, 188, — Велика У. 169. — Карпатська У., 17, 129, 184. — Українці, 17, 19, 32, 79, 93, 106, 107, 111, 113, 128, 131-133, 135, 174. — У. католики, 21, 22, — УВУ (Укр. Вільний Університет), 18-20, 88, 90, 126, 167-169, 175, 195, — УГА (Укр. Галицька Армія), 73, 77, 78, 82, 84. — Укр. народ (нація), 17, 72, 74, 135. — Укр. Науковий Інститут, 18н, 19, 126. — УД-УНА (Дивізія "Галичина"), 28, 92, 114. — Укр. Повстанська Армія, 114. — Укр. Січові Стрільці, 84, — Укр. Технічно-Господарський Інститут, 18. — Укр. Центральний Допомоговий Комітет, 34. — Укр. Церква, 17, 18, 21-23, 26, 74. — Укр. Католицька Церква, 22, 23, 26, 36, 135, 178, 182, 194. — Укр. Автокеф. Правосл. Церква, 121.
УНІО Католика, 26, 137, 138.
УНРРА (міжнародня організація), 20, 27, 29-33, 35, 126, 127, 171, 173, 175, 176.
УПА, 30.
УСГБ (Укр. Студентська Громада Богословів), 120, 124.
УТРЕХТ, м., 36-38, 128, 134, 137, 144, 147, 179.

ФАВЛЬГАБЕР, кард. М., Асп. Мюнхену й Фрайзінгу, 26, 27, 114н, 131, 136, 184.
ФАЛЬКЕНБУРГ, м., 141.
ФАРГО, м., 136.
ФЕДИК Ярослав, 117, 118, 160.
ФЕДИНСЬКИЙ Юрій, д-р, 90.
ФІЛЕВИЧ Василь, о., 136.
ФІЛЯДЕЛЬФІЯ, м., 22н, 155.
ФІШЕР Й., о., 137, 138.
ФРАЙБУРГ, м., 77, 172.
ФРАЙЗІНГ, м., 22, 26, 33.
ФРАНКО Іван, 131.
ФРАНЦІЯ, 35, 36, 117, 118, 137, 167. — Французи, 115.
ФРИБУРГ, м., 138.
ФУЛЬГЕНТІЙ, бр. наст. Шкільн. Братів, 106, 140, 188, 192.
ФУЛЬДА, м., 26.

ХИМИНЕЦЬ Василь, 117, 118, 173.
ХИМІЙ Мирон, ЧСВВ, 163.
ХЕЙМЕРТ, м., 107. (Згромадж. св. Духа).
ХОРВАТИ, 115.

ЦЕРКВА, 17, 18, 21, 43, 72, 119, 134.
ЦЕСУС, 120, 121. (Центр. Союз Укр. Студ.).
ЦІСИК Володимир, проф., 60, 62, 89, 96, 126, 131, 153.
ЦПУЕН, 176. (Центр. Пров. Укр. Емігр. Нім.).

- ЧАЙКОВСЬКИЙ** Ігор, 117, 118, 129.
ЧАСОПИСИ: "Голос Хр. Чоловіколюбця", н: 33, 36, 142. — "Екран", 144н. — "Записки ЧСВВ", 163. — "Логос", 86. — "Нива", 86. — "Нова Зоря", 86. — Орієнс", 142. — "Поступ", 86. — "Світло", н: 75, 130. — "Семінарійні Вісті", 126н. — "Сучасна Україна", 83н. — "Укр. Думка", н: 66, 83. — "Урядовий Вісник Апост. Візитатури", 25н. — "Христ. Голос", 143н. — "Шлях", 86.
ЧЕХОСЛОВАЧЧИНА, 92, 183.
ЧІЯНО, граф, 28.
ЧУВАТИЙ Микола, д-р, 34, 95.

ШАНДРУК Павло, ген., 78.
ШАРАНЕВИЧ Володимир, 117, 118, 160, 164.
ШВАЙЦАРІЯ, 77, 108, 121, 137, 138.
ШВЕЦІЯ, 17.
ШВЕЦЬ Василь, 117, 171.

ШЕВЧЕНКО Тарас, 129.
ШЕМАТИЗМ укр. кат. Церкви, 22.
ШЕПТИЦЬКИЙ Андрій, митр., 21, 36, 75, 77, 78, 82, 84, 85, 129, 142, 143, 181, 195.
ШЕРЕХ-Шевельов Юрій, проф., 90, 113, 154.
ШЕРЦІЛЬ Симон, провінц. ЧНІ, 33.
ШКВАРОК Йосафат, ЧСВВ, 136.
ШКІЛЬНІ Брати, 106, 108, 140, 188.
ШКОЛА — Вис. Економічна Ш., 18.
ШРАМЧЕНКО, проф., 168.
ШТАРНВЕРЗЬКЕ озеро, 139.

ЩЕРБАКІВСЬКИЙ Вадим, проф., 17, 66н, 90, 113, 126, 167, 170, 176.

ЮГОСЛАВІЯ, 186.

ЯКОВЛЕВ, проф., 168.
ЯНІВ Володимир, д-р, 68, 89, 96, 154.

Щиро дякуємо нашим Високоповажаним Добродіям, які склали свої щедрі пожертви на це видання, коли 163-64 сторінки, на яких поміщені ймена Жертводавців, були вже видруковані:

інж. Остап і Ірина Захарків, Овк Парк, Миш.	\$200.00
п. Степан Феденко, Воррен, Миш.	\$150.00

ЗАВВАЖЕНІ ДРУКАРСЬКІ ПОМИЛКИ

Сторінка	Рядок	Надруковане	Має бути
26	21-22 згори	архиепископ Фрайзінгу	архиепископ Мюнхену й Франзінгу
40	16 згори	стало	стало місто
62	15 знизу	Соопуляк	Сопуляк
68	13 згори	култьури	культури
78	23 згори	послужии	послужити
92	3 знизу	післ	після
96	4 знизу	спихології	психології
96	13 знизу	розвинулся	розвинулося
100	2 згори	Духовно	Духовної
103	4 знизу	о. — р	о. д-р
120	8 згори	Боголсловів	Богословів
120	13 згори	культурно-	культурно
120	16 знизу	Нав'язавши	Нав'язавши
121	15 знизу	Богословський	Богословський
123	8 згори	користувалися	користувалося
124	8 знизу	числа	число
134	6 знизу	Мінія	Міня
136	4 знизу	18-го травня	18-го березня
163	5 знизу	о. крилошанинові Набережному	о. крилошанинові Романові Набережному
171	9 згори	Вальгайму	Вайльгайму
175	3 знизу	від	він
179	14 згори	Augustinian	Augustinians
188	4 згори	fol-	fol-
188	10 знизу	frequently	frequently
192	15 знизу	locked	looked
192	14 знизу	is	it

